

รายงานการวิจัยเรื่อง
แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่อง
ครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา
เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

371.107

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ส691 ร

รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินการ
ยกย่องครุภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา
การศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร
92 หน้า

ISBN : 978-974-559-709-9

1.ครุภูมิปัญญาไทยกับการเรียนรู้ -วิจัย 2. ชื่อเรื่อง

รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่อง ครุภูมิปัญญาไทย ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ 96/2551

พิมพ์ครั้งแรก

กันยายน 2551

จำนวน

2,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่

กลุ่มพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
ถนนสุขโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ 0-2668-7123 โทรสาร 0-2243-1129
Web site : www.onec.go.th

สำนักพิมพ์

ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น
32/99 ซอยรามอินทรา 65 ถนนรามอินทรา
แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน
กรุงเทพฯ 10220
โทรศัพท์ : 0-2509-4499
โทรสาร : 0-2509-4546

คำนำ

รายงานการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร ถือเป็นงานวิจัยที่สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 57 ในเรื่อง การยกย่องเชิดชูเกียรติ ผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา โดยศึกษาผลงานจากครูภูมิปัญญาไทย ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ตั้งแต่รุ่นที่ 1 ถึงรุ่นที่ 5 จำนวน 282 คน จำแนกเป็น 9 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุน และธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ

ผลการวิจัยที่ได้เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ได้ให้แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร โดยการเสริมสร้างศักยภาพของครูภูมิปัญญาไทยให้มีบทบาท นำในการเรียนรู้ ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย พร้อมทั้งเป็นการเสริมสร้างระบบคุณค่า และศักยภาพของครูภูมิปัญญาไทย ให้เป็นพลังในการขับเคลื่อน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ให้สามารถแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนได้อย่างเหมาะสมนำไปปรับใช้ในวิถีชีวิต เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

สำนักงานฯ ขอขอบคุณคณะนักวิจัยทุกท่านและหวังว่ารายงานวิจัยเล่มนี้ จะเป็นเอกสารสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ในการจัดการเรียนรู้เพื่อการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจรต่อไปในอนาคต

(นายอำรุง จันทวานิช)

เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การวิจัยเรื่อง **แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร** มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์องค์ความรู้ในภาพรวมจากครูภูมิปัญญาไทย 2) ศึกษาสภาพและปัญหาในการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย สำหรับ**วิธีดำเนินการวิจัย**ครั้งนี้ ได้ใช้วิธีวิจัยคุณภาพ โดยมี**ประชากร** ได้แก่ ครูภูมิปัญญาไทยตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ยกย่องตั้งแต่รุ่นที่ 1- รุ่นที่ 5 จำนวน 282 ราย จำแนกเป็น 9 ด้าน ดังนี้ ด้านเกษตรกรรม 45 ราย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม 22 ราย ด้านการแพทย์แผนไทย 28 ราย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 26 ราย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน 21 ราย ด้านศิลปกรรม 77 ราย ด้านภาษาและวรรณกรรม 29 ราย ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี 27 ราย และเอกสารที่ใช้ในการศึกษา คือ เอกสารที่จัดพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา หรือหน่วยงานอื่น ได้แก่ ทำเนียบครูภูมิปัญญาไทย (รุ่นที่ 1-4) และครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1-5 ทั้ง 5 ภาค จำนวนทั้งสิ้น 282 คน ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลางและภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยผลงานเอกสารจากครูภูมิปัญญาไทยในแต่ละรุ่น

ขั้นตอนการวิจัย มีดังนี้ 1) การสังเคราะห์องค์ความรู้ในภาพรวมจากครูภูมิปัญญาไทย 2) การจัดสนทนากลุ่มครูภูมิปัญญาไทย เพื่อทบทวนและตรวจสอบผลการสังเคราะห์เอกสารและ การกำหนดรายละเอียดกรอบการศึกษาเพื่อใช้ในการศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เจาะลึก 3) การศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อทำความเข้าใจ อธิบายปรากฏการณ์ แบบแผนและข้อค้นพบที่ชัดเจน ลุ่มลึกของการปฏิบัติงานในภาคสนามของครูภูมิปัญญาไทย 4) การจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และครูภูมิปัญญาไทย เพื่อเสนอข้อค้นพบ และเพื่อสนทนากลุ่มหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย และ 5) การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับครูภูมิปัญญาไทย

เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

ผลการวิจัย ได้แก่

1. องค์ความรู้ภาพรวมของครุภูมิปัญญาไทย เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

จากผลการวิจัยพบว่า **องค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม** เน้นการสร้างความรู้และการเผยแพร่ความรู้เพื่อการพัฒนาให้แก่ภาคการเกษตรและระบบเศรษฐกิจไปด้วยกันในทิศทางที่สมดุลและไม่ทำลายซึ่งกันและกัน โดยอาศัยการพึ่งพาอย่างสร้างสรรค์ในเครือข่ายเกษตรกรรม **องค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม** เน้นการนำทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อสนองตอบความต้องการพื้นฐานในด้านการดำรงชีวิต การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูป ผลิตภัณฑ์เพื่อการบริโภค ใช้งานและการจำหน่ายองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทย เน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ **องค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** เน้นองค์ความรู้ในการจัดการป่าและแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่เกิดจากป่าของชุมชนเป็นความรู้ที่เป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศน์ของป่าและแหล่งน้ำในป่า **องค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน** เน้นการสร้าง ความมั่นคงแก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน **องค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม** เน้นการสร้างสรรคและสืบทอดผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ ให้อยู่คู่กับชุมชน **องค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม** เน้นการสร้างสรรคและอนุรักษ์ผลงานด้านภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น รวมทั้งการนำแนวคิดที่สอดแทรกในผลงานมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต ในปัจจุบัน **องค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี** เน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรม คำสั่งสอนทางศาสนา ปรัชญา และประเพณีให้เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของสังคม **องค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ** เน้นการประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารให้เกิดประโยชน์ต่อร่างกาย และสามารถผลิตเป็นสินค้า สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนและชุมชน

2. สภาพการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร ก่อนดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย มีดังนี้

- 1) นโยบายและแผนงานในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาประกอบด้วย 4 แผนงานหลัก ได้แก่ การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา การส่งเสริม การสำรวจ และการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา การยกย่องครุภูมิปัญญาไทย ในการจัดการศึกษา และการบริหารและจัดการในการนำภูมิปัญญาไปสู่การจัดการ ศึกษา
- 2) หน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย คือ สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา โดยร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับงานด้านภูมิปัญญาไทย
- 3) ขั้นตอนและวิธีการสรรหา ครุภูมิปัญญาไทย เริ่มจากการเสนอชื่อบุคคลเพื่อประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น ครุภูมิปัญญาไทย ผ่านหน่วยงานของรัฐและเอกชน สถานศึกษาทุกระดับครุภูมิปัญญาไทย เครือข่ายครุภูมิปัญญาไทย ผู้สนใจทั่วไป และสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ คณะทำงานคัดเลือกครุภูมิปัญญาไทย พิจารณาคัดเลือกครั้งแรก คัดเลือกในระดับภาค และคัดเลือก รอบสุดท้าย และประกาศผลการยกย่องเชิดชูเกียรติครุภูมิปัญญาไทย
- 4) คณะกรรมการ ดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วยนักวิชาการ ครุภูมิปัญญาไทย และ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานด้านภูมิปัญญาไทย

3. ปัญหาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจรก่อน ดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยมีปัญหา ดังนี้

- ปัญหาความชัดเจนของกรอบความหมายครุภูมิปัญญาไทย
- ปัญหาการสืบทอดองค์ ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย
- ปัญหาการประชาสัมพันธ์ เพื่อการคัดเลือกครุภูมิปัญญาไทย
- ปัญหาการกำหนดองค์กรหรือหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินการยกย่อง ครุภูมิปัญญาไทย
- ปัญหาการจัดทำรายงานของครุภูมิปัญญาไทยเพื่อเสนอต่อ คณะกรรมการ
- ปัญหาข้อจำกัดของการพิจารณาจากพื้นที่จริง
- ปัญหาการประยุกต์ใช้ เนื้อหาองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยสู่ความเป็นรูปธรรม
- ปัญหาการจัดสรรเวลา

การทำงานตามอาชีพกับการทำงานในการเป็นครูภูมิปัญญาไทย ปัญหาการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณในการส่งเสริมการดำเนินงานของครูภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง

4. แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร ก่อนดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย

จากการวิจัยสามารถสรุปแนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ได้คือ แนวทางก่อนดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วย การเสนอความชัดเจนของกรอบความหมายของครูภูมิปัญญาไทย การถอดรหัสกระบวนการคิดของครูภูมิปัญญาไทยในองค์ความรู้แต่ละด้านอย่างชัดเจน การกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย การกำหนดให้ครูภูมิปัญญาไทยที่ได้รับการประกาศยกย่องแล้วมีส่วนเข้าไปเลือกครูภูมิปัญญาไทยรุ่นใหม่ การกำหนดให้มีหน่วยงานดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง การจัดให้มีการประสานแผนงานเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน การปรับปรุงรูปแบบการประชาสัมพันธ์ การตั้งคณะกรรมการที่ต้องลงพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์และดูสถานที่จริง และการกำหนดผลประโยชน์ตอบแทนที่ครูภูมิปัญญาไทยควรได้รับหลังการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย แนวทางภายหลังดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย มีดังนี้ การกระตุ้นให้เกิดการใช้ศักยภาพให้มากขึ้น การส่งเสริมสนับสนุนให้ครูภูมิปัญญาไทยปฏิบัติงานในภาคสนาม การดำเนินการยกย่องอย่างต่อเนื่องและจริงจัง การส่งเสริมให้มีการสรุปองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย การส่งเสริมให้มีปัจจัยสนับสนุนช่วยให้การเผยแพร่องค์ความรู้ ครูภูมิปัญญาไทยอย่างครบวงจร และมีหน่วยงานให้มีการสนับสนุนครูภูมิปัญญาไทยในพื้นที่

5. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย มีดังนี้

1) จากผลการวิจัยองค์ความรู้ภาพรวมของครูภูมิปัญญาไทย เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร คณะวิจัยเสนอแนะให้ควรมีการรวบรวมภาพรวมในแต่ละรุ่นของครูภูมิปัญญาไทย ในแต่ละรุ่นแต่ละปีของครูภูมิปัญญาไทยในแต่ละด้าน เช่นนี้อย่างสม่ำเสมอ และควรมีการถอดรหัสกระบวนการคิดของครูภูมิปัญญาไทยในแต่ละด้านอย่างชัดเจน เพื่อสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยสู่ประชาชนทั่วไปได้อย่างทั่วถึง

2) จากผลการวิจัยกระบวนการเรียนรู้พัฒนาตนเองของครู
ภูมิปัญญาไทย คณะวิจัยเสนอแนะให้มีการถอดรหัสกระบวนการเรียนรู้พัฒนาตนเอง
ของครูภูมิปัญญาไทย โดยการวิจัยและพัฒนาที่เน้นการบูรณาการธรรมชาติและชีวิตกับ
การเรียนรู้ และการใช้เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

3) จากผลการวิจัยสภาพปัญหาและแนวทางการดำเนินการยกย่อง
ครูภูมิปัญญาไทย คณะวิจัยเสนอแนะว่าควรจัดการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย
ต่อไป และควรดำเนินการยกย่องอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี

4) การกำหนดกรอบความหมายของครูภูมิปัญญาไทยการกำหนด
เกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย คณะวิจัยเสนอแนะว่าควรมี
การทบทวนให้ชัดเจน โดยเน้นกระบวนการคิดของครูภูมิปัญญาไทยในการถ่ายทอดและ
การปลูกฝังความรู้สู่ประชาชน ภายใต้มิติทางวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น

6. ข้อเสนอแนะทั่วไป มีดังนี้ 1) หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนที่
เกี่ยวข้องควรประสานงานและเชื่อมโยงกับครูภูมิปัญญาไทย ในลักษณะเป็นเครือข่าย
การเรียนรู้ แลกเปลี่ยนการเรียนรู้และประสบการณ์ 2) ควรจะมีหน่วยงานที่เป็น
ผู้ประสานงานระหว่างครูภูมิปัญญาไทยกับหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง
ในหลากหลายกิจกรรม 3) การจัดตั้งศูนย์ความรู้ภูมิปัญญาไทย เพื่อเป็นแหล่งสำหรับ
การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยของชุมชนนั้นๆ 4) การสร้างเครือข่ายครูภูมิปัญญาไทย โดยมี
การจัดกิจกรรมให้มาพบปะหรือติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อกระชับความสัมพันธ์
ระหว่างครูภูมิปัญญาไทยทั่วประเทศ 5) จัดตั้งสภาภูมิปัญญาไทย เพื่อเป็นศูนย์กลาง
แลกเปลี่ยนความรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาของครูภูมิปัญญาไทย 6) หน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันสื่อมวลชน แหล่งชุมชน สถาบันการศึกษา
หน่วยงานต่างๆ ของรัฐ และองค์กรเอกชนหรือมูลนิธิหรือสมาคม ควรเป็นแหล่ง
จัดการศึกษาตามอัธยาศัยร่วมกับครูภูมิปัญญาไทยและเป็นแหล่งความรู้ภูมิปัญญาไทย
และประชาชนทั่วไป รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนครูภูมิปัญญาไทยในด้านอื่นๆ เช่น
งบประมาณ บุคลากร และสถานที่

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทสรุปผู้บริหาร	ก-จ
สารบัญ	ฉ-ซ
สารบัญแผนภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
3. เป้าหมายการวิจัย	3
4. ขอบเขตของการวิจัย	4
5. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	4
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	6
บทที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัย	8
1. ประชากรของการศึกษา	8
2. เอกสารสำหรับดำเนินการศึกษาคณะครูภูมิปัญญาไทย	8
3. ขั้นตอนการวิจัย	9
4. การนำเสนอรายงานการวิจัย	12
บทที่ 3 สภาพและปัญหาในการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคม ในท้องถิ่นอย่างครบวงจร	13
1. สภาพการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย	14
1.1 ขั้นตอนการดำเนินการ	15
1.2 วิธีการคัดเลือก	15
2. ปัญหาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย	19
2.1 ปัญหาความชัดเจนของกรอบความหมาย	19
2.2 ปัญหาการสืบทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย	20
2.3 ปัญหาการประชาสัมพันธ์	21

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.4 ปัญหาการกำหนดองค์กรหรือหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง ในการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย	21
2.5 ปัญหาการจัดทำรายงานของครุภูมิปัญญาไทยเพื่อเสนอต่อ คณะกรรมการ	22
2.6 ปัญหาข้อจำกัดของการพิจารณาจากพื้นที่จริง	23
2.7 ปัญหาการประยุกต์ใช้เนื้อหาองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย สู่ความเป็นรูปธรรม	24
2.8 ปัญหาการจัดสรรเวลาการทำงานตามอาชีพกับการทำงานในการ เป็นครุภูมิปัญญาไทย	24
2.9 ปัญหาการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่องและจริงจัง	24
2.10 ปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณในการส่งเสริมการดำเนินงานของ ครุภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง	25
บทที่ 4 แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยใน การจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา การศึกษา เศรษฐกิจและสังคม ในท้องถิ่นอย่างครบวงจร	26
1. ก่อนดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย	27
1.1 การเสนอความชัดเจนของกรอบความหมายของครุภูมิปัญญาไทย	27
1.2 การถอดรหัสกระบวนการคิดของครุภูมิปัญญาไทยในองค์ความรู้ แต่ละด้านอย่างชัดเจน	27
1.3 การกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกครุภูมิปัญญาไทย	28
1.4 การกำหนดให้ครุภูมิปัญญาไทยที่ได้รับประกาศยกย่องแล้ว มีส่วนเข้าไปเลือกครุภูมิปัญญาไทยรุ่นใหม่	29
1.5 การกำหนดให้มีหน่วยงานดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย อย่างต่อเนื่อง	29
1.6 การจัดให้มีสารสนเทศแผนงานเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน	29
1.7 การปรับปรุงแบบการประชาสัมพันธ์	30

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1.8 การตั้งคณะกรรมการที่ต้องลงพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์ และดูสถานที่จริง	30
1.9 การกำหนดผลประโยชน์ตอบแทนที่ครุภูมิปัญญาไทยควรได้รับ	31
2. หลังการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย	31
2.1 การกระตุ้นให้เกิดการใช้ศักยภาพให้มากขึ้น	31
2.2 การส่งเสริมสนับสนุนให้ครุภูมิปัญญาไทยปฏิบัติงานในภาคสนาม	32
2.3 การดำเนินการยกย่องอย่างต่อเนื่องและจริงจัง	32
2.4 การส่งเสริมให้มีการสรุปองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย	34
2.5 การส่งเสริมให้มีปัจจัยสนับสนุนช่วยให้การเผยแพร่องค์ความรู้ ครุภูมิปัญญาไทยอย่างครบวงจร	35
2.6 การมีหน่วยงานให้การสนับสนุนครุภูมิปัญญาไทยในพื้นที่	36
บทที่ 5 อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	38
1. อภิปรายผลการวิจัย	38
2. ข้อเสนอแนะ	60
2.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย	60
2.2 ข้อเสนอแนะทั่วไปในการวิจัย	66
2.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	68
บรรณานุกรม	70
ภาคผนวก	83
คณะนักวิจัย	89
คณะผู้จัดทำเอกสาร	90

สารบัญแผนภาพ

เรื่อง	หน้า	
แผนภาพที่ 1	แสดงองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย	39
แผนภาพที่ 2	แสดงปัญหาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย	49
แผนภาพที่ 3	แสดงการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยครุภูมิปัญญาไทย	62

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาของประเทศไทยนับแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมาได้นำพาประเทศเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมอันจะทำให้ประเทศก้าวหน้าพัฒนาเท่าเทียมกับอารยประเทศ จึงทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและมีความเป็นสังคมเมืองมากมาย แต่ในทางตรงข้ามการพัฒนาอีกด้านหนึ่งได้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบกับชุมชนหมู่บ้านทั้งการสูญเสียทรัพยากร ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การเกิดช่องว่างทางสังคม ทำให้สถาบันครอบครัวและสถาบันชุมชนอ่อนแอจนเกิด ปัญหาด้านสังคมและการแย่งชิงทรัพยากร อย่างไรก็ตามชุมชนและหมู่บ้านหลายหมู่บ้านได้เรียนรู้และปรับตัวเพื่อลดความรุนแรงของผลกระทบจากการพัฒนาตามแผนดังกล่าวโดยได้สร้างสรรค์รูปแบบและวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและบริบทของชุมชน ด้วยการอาศัยมรดกทางภูมิปัญญาหรือความรู้ในชีวิตจริงที่มีอยู่เดิมในชุมชนและประสบการณ์ที่ได้เข้าร่วมกับการพัฒนาสมัยใหม่ ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาประสานกับการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) จากแผนพัฒนาดังกล่าวทำให้สังคมไทยได้รับอิทธิพลทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมจากภายนอกประเทศมากมาย อย่างไรก็ตามความเป็นชาติไทยก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของความเป็นชาติไทยเพราะมี “ภูมิปัญญาไทย” ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสะสมและถ่ายทอดให้คนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งให้สืบทอดต่อกันไป โดยเฉพาะสังคมในท้องถิ่น

ภูมิปัญญาไทย คือ ความรู้ความสามารถที่เป็นประสบการณ์ซึ่งสะสมแล้วสืบทอดกันมาหลายชั่วคนเป็นพื้นความรู้ความสามารถที่แสดงถึงความชาญฉลาดของคนไทย (วรรณิ จันทรศิริ, 2539) และเป็นศักยภาพในการประสานความรู้ใหม่ๆ มาใช้ประโยชน์ด้วย ซึ่งก่อให้เกิดทางเลือกใหม่อย่างมีลักษณะของตนเองและเป็นสากล (เสนห์ จามริก, 2531) องค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทย ที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ผ่านกระบวนการเลือกสรรเรียนรู้ ประยุกต์และพัฒนาโดยใช้แนวความคิด วิเคราะห์ของตนเองในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อการแก้ปัญหาของการดำรงชีวิตและพัฒนา

วิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย (เสรี พงศ์พิศ, 2529 และสามารถ จันทรสุภย์ และประทีปอินแสง, 2541) นับได้ว่าภูมิปัญญาไทยเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งทางด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้เนื่องจากภูมิปัญญาไทยช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีให้แก่สังคมไทย ช่วยสร้างชาติไทยให้เป็นปึกแผ่น เกิดความมั่นคงในทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง ตลอดจนสร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิให้แก่คนไทย ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างคน สังคม และธรรมชาติ รวมถึงมีระบบการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้เพื่อการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) ดังนั้น ภูมิปัญญาไทยมีความหลากหลายเกี่ยวข้องกับทุกมิติของสังคมไทยโดยมี “คน” เป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์กับมิติต่างๆ ของทางสังคมนั้นๆ สังคมไทยจึงควรคำนึงถึงคุณค่าของภูมิปัญญาไทยและควรให้การยกย่องส่งเสริมสนับสนุนผู้ทรงภูมิปัญญาเพื่อให้สามารถเผยแพร่ความรู้และธำรงรักษาเอกลักษณ์ในภูมิปัญญาของชาติไทยไว้

จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542 มีนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา โดยระบุว่า การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยเท่าที่ควร ทำให้เกิดปัญหาและภาวะวิกฤตนานาประการ การพัฒนาคนหรือการศึกษาโดยรวมเป็นไปตามแนวทางของตะวันตกเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้นเพื่อให้พัฒนาคนต่อแต่นี้ไปได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทย การนำเอาภูมิปัญญาที่สั่งสมไว้ ในบ้านเมืองมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนและการปฏิรูปการศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูภูมิปัญญาไทยได้ทำหน้าที่ถ่ายทอด ภูมิปัญญา 9 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษา และวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้เห็นความสำคัญและจำเป็นในการนำภูมิปัญญาไทย ที่ได้สั่งสมจากการพัฒนาองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยการนำองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้ สำนักงานฯ มียุทธศาสตร์หนึ่งในการเสริมสร้างและพัฒนาโดยได้ดำเนินการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญาให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” ตั้งแต่ปี พ.ศ.2542 เป็นต้นมา ซึ่งให้การยกย่อง

เขตสุขภาพทั้ง 9 ด้านดังกล่าวข้างต้น โดยได้ประกาศยกย่องเขตสุขภาพเป็นครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1 ปี 2544 จำนวน 30 คน รุ่นที่ 2 ปี 2546 จำนวน 56 คน รุ่นที่ 3 ปี 2547 จำนวน 45 คน รุ่นที่ 4 ปี 2548 จำนวน 86 คน และรุ่นที่ 5 ปี 2549 จำนวน 65 คน รวมทั้งสิ้น 282 คน ครุภูมิปัญญาไทยเหล่านี้ได้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนซึ่งเป็นที่รู้และทักษะให้แก่บุคคล คณะบุคคลและสถาบันต่างๆ

การยกย่องเขตสุขภาพ ผู้ทรงภูมิปัญญา ให้เป็น “ครุภูมิปัญญาไทย” เป็นความพยายามในการผลักดันการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องมีการทบทวนและพัฒนาแนวทางการดำเนินการยกย่องเขตสุขภาพเป็นครุภูมิปัญญาไทย เพื่อการพัฒนางานการศึกษาโดยมีครุภูมิปัญญาไทยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ในมิติต่างๆ อันนำไปสู่การขยายผลต่อไป ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้จึงต้องการรวบรวมองค์ความรู้จากครุภูมิปัญญาไทยดังกล่าว โดยรวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากครุภูมิปัญญาไทยในด้านต่างๆ มาเป็นแนวคิด เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ดังกล่าวให้แก่ภาคการศึกษานักวิชาการ และประชาชนชาวไทย เพื่อนำไปสู่การนำไปประยุกต์ใช้ รวมทั้งเกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าในการธำรงรักษาองค์ความรู้ของภูมิปัญญานั้นไว้ให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในภาพรวมจากครุภูมิปัญญาไทยตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษายกย่องในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

2.2 เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาในการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่น อย่างครบวงจร

2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

3. เป้าหมายการวิจัย

เพื่อให้ได้สาระสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร อันจะนำไปสู่การได้แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาครุภูมิปัญญาไทย ได้ขยายการจัดการเรียนรู้ในระดับท้องถิ่นต่อไป

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ดำเนินการศึกษาสังเคราะห์องค์ความรู้ในภาพรวมจากครุภูมิปัญญาไทยตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ยกย่องนับตั้งแต่ รุ่นที่ 1-รุ่นที่ 5 รวมจำนวน 282 คน โดยเอกสารที่สังเคราะห์เป็นรายงานตามที่ครุภูมิปัญญาได้ดำเนินการไว้ก่อนแล้ว รวมทั้งให้มีกระบวนการวิจัยในภาคสนามกับกลุ่มครุภูมิปัญญาไทยด้วย เพื่อผนวกรวมกับองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารรายงาน

4.2 ขอบเขตด้านประเภทของภูมิปัญญาไทย การศึกษาค้นคว้านี้ได้ครอบคลุมการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจรของครุภูมิปัญญาไทยรวม 9 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเกษตรกรรม 2) ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม 3) ด้านการแพทย์แผนไทย 4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม 5) ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน 6) ด้านศิลปกรรม 7) ด้านภาษา และวรรณกรรม 8) ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี 9) ด้านโภชนาการ

4.3 ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา

4.3.1 การสังเคราะห์องค์ความรู้ในภาพรวมของภูมิปัญญาไทยตามที่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ยกย่องในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

4.3.2 การสังเคราะห์การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจรของครุภูมิปัญญา เพื่อนำสู่แนวคิดและทฤษฎี การจัดการเรียนรู้ของครุภูมิปัญญา

4.3.3 การศึกษาสภาพและปัญหาตามการรับรู้ของครุภูมิปัญญา การดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ยกย่องในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

4.3.4 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

5. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความชาญฉลาด ทักษะและเทคนิค อันเกิดจากพื้นความรู้ที่ผ่านกระบวนการสืบทอด เลือกรร ปรับปรุง พัฒนา การสร้างงาน ด้วยประสบการณ์ที่สะสมมาเป็นเวลานานอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับยุคสมัย แบ่งได้ 9 ด้าน ดังนี้

1) ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคน สามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำวนเกษตร การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิตและ การรู้จักปรับใช้เทคโนโลยี ที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิต เพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิตและ การจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3) ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนโดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น การทำและใช้ยาจากสมุนไพรอันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์พัฒนาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำ และป่าชุมชน เป็นต้น

5) ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมและบริหารกองทุน ธุรกิจชุมชน และสวัสดิการชุมชน ความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปแบบของสหกรณ์ ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ รักษาพยาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

6) ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ

7) ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่น และการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ เป็นต้น

8) ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้ หลักธรรม คำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมกับการประพฤติปฏิบัติและสอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดผลดีต่อบุคคลสังคม และสิ่งแวดล้อมสังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณีบุญประเพณีต่าง ๆ

9) ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่ง อาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิต เป็นสินค้า และบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่า เพิ่มของทรัพยากรด้วย

ครุภูมิปัญญา หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหนึ่งด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์ และ สืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและ ชุมชนและได้รับการยกย่องให้เป็น “ครุภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญา ในการจัดการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

องค์ความรู้ หมายถึง ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย ด้านเนื้อหาและกระบวนการ ในการดำเนินการจัดกิจกรรม การเรียนรู้เพื่อพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่น อย่างครบวงจร

การพัฒนาการศึกษา หมายถึง การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยเพื่อนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา ที่เน้นการนำภูมิปัญญาไทยคืนสู่การศึกษาไทย ในแนวการปฏิรูป การศึกษาที่เน้นการศึกษาตลอดชีวิต โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระบบ คือ การศึกษา ในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาการ จัดการศึกษา ที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น อย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึง การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การเสริมสร้างคุณลักษณะความมัธยัสถ์อดออม จนเกิดเป็นความมั่นคง ในทางเศรษฐกิจ แบบพึ่งพาตนเอง ได้ในลักษณะแบบพหุมีพอกิน สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้เพื่อ การพัฒนาประเทศได้อย่างคุ้มค่าที่สุด

การพัฒนาสังคม หมายถึง การส่งเสริมภูมิปัญญาไทย โดยนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ให้เอื้อต่อการส่งเสริม เครือข่ายภูมิปัญญาไทยทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ โดยมี จุดมุ่งหมาย เพื่อการพึ่งพาตนเอง

กลไกการจัดการเรียนรู้ในท้องถิ่นอย่างครบวงจร หมายถึง ปัจจัยสนับสนุนกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ของครูภูมิปัญญาไทยโดยใช้ภูมิปัญญาที่ตนมีเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม

ท้องถิ่น หมายถึง พื้นที่ขอบเขตการดำเนินการของครูภูมิปัญญาไทยที่ปฏิบัติในพื้นที่ของตนเอง

ครบวงจร หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งประเด็นปัญหาที่นำไปสู่ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ และการติดตาม ประเมินผล เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้าน การศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม อย่างเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันในลักษณะบูรณาการ

สภาพและปัญหาการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย หมายถึง สภาพที่เป็นอยู่และปัญหาในการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยตามความคิดเห็นของผู้ดำเนินการในสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาและตามความคิดเห็นของครูภูมิปัญญาไทย

แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย หมายถึง การค้นหาครูภูมิปัญญาไทย การเสริมสร้างศักยภาพให้มีบทบาทนำในการเรียนรู้โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเป็นการเสริมสร้างระบบคุณค่าและศักยภาพของภูมิปัญญาไทย ให้เป็นพลังในการขับเคลื่อน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมให้สามารถ แก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในสังคมสมัยใหม่อย่างมีความสุข และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

6.1 ได้องค์ความรู้ในภาพรวมจากครูภูมิปัญญาไทยตามสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ยกย่องในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

6.2 ได้องค์ความรู้ซึ่งเป็นแนวคิดและทฤษฎี ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ จากความรู้และประสบการณ์ตรงของครูภูมิปัญญาไทย

6.3 ได้รับรู้ถึงสภาพและปัญหาในการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

6.4 ได้ความชัดเจนเกี่ยวกับกลไกของการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจรที่ยั่งยืนซึ่งเกิดขึ้นจากครูภูมิปัญญาไทย

6.5 ได้แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

บทที่ 2

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Study) จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และศึกษาภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (Indepth Interview) โดยมีประชากร เอกสารที่ใช้ในการศึกษาและขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรของการศึกษานี้กำหนดจากครุภูมิปัญญาไทยตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาที่ได้ให้การยกย่องเชิดชูเกียรตินับตั้งแต่วันที่ 1-5 รวมจำนวน 282 ราย เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาทั้งหมด ซึ่งจำแนกตามขอบข่ายภูมิปัญญาไทยเป็น 9 ด้าน มีดังนี้

1) ด้านเกษตรกรรม	45 ราย
2) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	22 ราย
3) ด้านการแพทย์แผนไทย	28 ราย
4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	26 ราย
5) ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน	21 ราย
6) ด้านศิลปกรรม	77 ราย
7) ด้านภาษาและวรรณกรรม	29 ราย
8) ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี	27 ราย
9) ด้านโภชนาการ	7 ราย

2. เอกสารสำหรับดำเนินการศึกษาครุภูมิปัญญาไทย คือ เอกสารที่จัดพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา หรือหน่วยงานอื่น ได้แก่ ทำเนียบครุภูมิปัญญาไทย (รุ่นที่ 1- 4) และทำเนียบครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 5 ทั้ง 5 ภาค จำนวนทั้งสิ้น 282 คน ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยผลงานเอกสาร ของครุภูมิปัญญาไทย ในแต่ละรุ่น

3. ขั้นตอนการวิจัย ได้แก่ สัมภาษณ์เชิงลึก (Focus Group Discussion) การศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เจาะลึก (Indepth Interview) และ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มเติม

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึกความรู้ในภาพรวมจากครูภูมิปัญญาไทยตามที่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ก่อตั้งในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร นั้น ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนนี้ ดังนี้

3.1.1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของเอกสารครูภูมิปัญญาไทยจำนวน 282 ราย จำแนกตาม 9 ด้าน และจัดเตรียมเอกสารเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เอกสาร

3.1.2 กำหนดกรอบการวิเคราะห์เอกสารเพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ในขอบข่ายดังนี้

- 1) องค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับการศึกษา เศรษฐกิจ และ สังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร
- 2) สภาพและปัญหาในการพัฒนาการดำเนินการยกย่อง ครูภูมิปัญญาไทย ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร
- 3) แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

3.1.3 วิเคราะห์เอกสาร (Documentary Study) ของครูภูมิปัญญาไทย จำนวน 282 ราย ตามกรอบการวิเคราะห์เอกสาร

3.1.4 สัมภาษณ์สรุปองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

3.1.5 สัมภาษณ์ข้อมูลจากเอกสารที่จัดพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา หรือหน่วยงานอื่น ได้แก่ ทำเนียบครูภูมิปัญญาไทย (รุ่นที่1- 4) และครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 5 ทั้ง 5 ภาค จำนวนทั้งสิ้น 282 คน ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยผลงานเอกสารของ ครูภูมิปัญญาไทยในแต่ละรุ่น ได้แก่ รุ่นที่ 1- 5 รวม 282 คน เพื่อสรุปการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคม ในท้องถิ่นอย่างครบวงจรในประเด็น (1) สภาพและปัญหา (2) กลไกของการดำเนินกิจกรรม การเรียนรู้ และ (3) ข้อค้นพบเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา

3.2 จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ครูภูมิปัญญาไทยเพื่อทบทวน และตรวจสอบผลการสังเคราะห์เอกสารและการกำหนดรายละเอียดกรอบการศึกษาเพื่อใช้ในการศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เจาะลึก (Indepth interview)

การจัดสนทนากลุ่มครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ที่ประสานงานและขอความร่วมมือครูภูมิปัญญาไทย ในการประชุมสัมมนาคุณธรรมนำความรู้ : รวมพลัง ร่วมปฏิบัติคุณธรรมนำความรู้สู่สังคมไทย ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยจัดสนทนากลุ่ม ณ ห้องจูปีเตอร์ 7 อาคารชาเลนเจอร์ เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2550 เวลา 9.00–12.00 น. ทำให้มีครูภูมิปัญญาไทยที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มรวม 5 ราย คือ (1) นายอรุณ ทิพย์วงศ์ ครูภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม รุ่นที่ 3 จังหวัดแพร่ (2) นายวีระ มีเหมือนครูภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม รุ่นที่ 2 จังหวัดอ่างทอง (3) นายกฤษณ์ ฤทธิ์เดชา ครูภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม รุ่นที่ 3 จังหวัดสมุทรสาคร (4) นายสรณพงษ์ บัวโรย ครูภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รุ่นที่ 3 จังหวัดสมุทรสงคราม และ (5) นายบุญเลิศ ไทยทัตกุล ครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม รุ่นที่ 3 จังหวัดนครปฐม

3.3 ศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เจาะลึก (Indepth Interview) ครูภูมิปัญญาไทย จำนวน 9 ราย ครอบคลุมองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยทั้ง 9 ด้าน เพื่อทำความเข้าใจ อธิบายปรากฏการณ์ แบบแผนและข้อค้นพบที่ชัดเจนลุ่มลึกของการปฏิบัติงานในภาคสนามของครูภูมิปัญญาไทย โดยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยเพื่อสัมภาษณ์เจาะลึก ดังนี้

- 1) เป็นครูภูมิปัญญาไทยที่มีผลงานในแต่ละด้าน ด้านละ 1 ราย
- 2) เป็นครูภูมิปัญญาไทยที่มีผลงานอย่างต่อเนื่องหลังจากได้รับประกาศยกย่องจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจนถึงเดือนกันยายน 2550
- 3) เป็นครูภูมิปัญญาไทยที่คณะวิจัยได้รับคำแนะนำจากสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนากาเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยใช้เกณฑ์ที่ กระจายตามประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย แต่ละรุ่นและกระจายตามภูมิภาคเท่าที่จะเป็นไปได้
- 4) เป็นครูภูมิปัญญาไทยที่คณะวิจัยได้รับการอนุญาตและได้รับความร่วมมือในการศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เจาะลึก เนื่องจากครูภูมิปัญญาไทย เป็นผู้มีความรักใจมาก ไม่สะดวกให้คณะวิจัยศึกษาได้

จากเกณฑ์และการคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยดังกล่าวสามารถคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย เพื่อการศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เจาะลึก ได้ในช่วงเวลาดังนี้

- 1) นายสมทรง แสงตะวัน ครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม รุ่นที่ 2 จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2550
- 2) นางสุนทรี ขนาดนิต ครูภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม รุ่นที่ 3 จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2550
- 3) ร้อยตรีหญิง ศิริพงษ์ แพทยานนท์ ครูภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทยรุ่นที่ 5 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2550
- 4) นายสรณพงษ์ บัวโรย ครูภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รุ่นที่ 3 จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2550
- 5) นายประยงค์ วรรณรงค์ ครูภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน รุ่นที่ 1 จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2550
- 6) นายกฤษณ์ ฤทธิ์เดชา ครูภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม รุ่นที่ 3 จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2550
- 7) นายบุญคิด วัชรศาสตร์ ครูภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม รุ่นที่ 2 จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2550
- 8) พระครูพิทักษ์นันทคุณ ครูภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี รุ่นที่ 1 จังหวัดน่าน เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2550
- 9) นางมนรัตน์ สารภาพ ครูภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ รุ่นที่ 3 จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2550

3.4 จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับครูภูมิปัญญาไทย จำนวน 10 ท่าน เพื่อเสนอข้อค้นพบ และเพื่อสนทนากลุ่มหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2550

3.5 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มเติม โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับครูภูมิปัญญาไทย จำนวน 6 ราย เพิ่มเติม เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

4. การนำเสนอรายงานการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้นำเสนอรายงานการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 บทดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 3 สภาพและปัญหาในการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครู
ภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา
เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

บทที่ 4 แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการ
จัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา การศึกษา เศรษฐกิจและสังคม
ในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

บทที่ 5 อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทที่ 3

สภาพและปัญหาในการพัฒนา การดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและ สังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

สภาพและปัญหาในการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร จากการวิจัยครั้งนี้ ได้ข้อสรุปในเรื่อง ได้แก่

1. สภาพการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย
 - 1.1 ขั้นตอนการดำเนินการ
 - 1.2 วิธีการคัดเลือก
2. ปัญหาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย
 - 2.1 ปัญหาความชัดเจนของกรอบความหมาย
 - 2.2 ปัญหาการสืบทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย
 - 2.3 ปัญหาการประชาสัมพันธ์
 - 2.4 ปัญหาการกำหนดองค์กรหรือหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย
 - 2.5 ปัญหาการจัดทำรายงานของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการ
 - 2.6 ปัญหาข้อจำกัดของการพิจารณาจากพื้นที่จริง
 - 2.7 ปัญหาการประยุกต์ใช้เนื้อหาองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยสู่ความเป็นรูปธรรม
 - 2.8 ปัญหาการจัดสรรเวลาการทำงานตามอาชีพกับการทำงานในการเป็นครูภูมิปัญญาไทย
 - 2.9 ปัญหาการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่องและจริงจัง
 - 2.10 ปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณในการส่งเสริมการดำเนินงานของครูภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง

มีสาระสำคัญสรุปได้ในแต่ข้อดังกล่าวข้างต้น ดังนี้

1 สภาพการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย

ปัจจุบันกระแสวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาในสังคมไทยเป็นสิ่งที่ต่อต้านได้ยาก โดยเฉพาะวัฒนธรรมและแนวคิดทางตะวันตก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยเอาไว้ โดยวิธีหนึ่งที่จะรักษาไว้ ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าว คือ การให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาไทย และผู้ที่ทำหน้าที่สืบสาน ภูมิปัญญาไทยที่มีมาต่อเนื่อง และยาวนาน คือ ครูภูมิปัญญาไทย

การดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยเป็นไปอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่มีนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ฉบับได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542

ในปัจจุบันหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในเรื่องการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยคือ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการเรียนรู้เป็นโครงการนำร่องใน 3 เรื่องหลัก ได้แก่ การยกย่องเชิดชูเกียรติ ครูภูมิปัญญาไทย การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญา และการส่งเสริมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาไทย กับการเรียนรู้ของผู้เรียนในระบบผู้เรียนนอกระบบ และผู้เรียนตามอัธยาศัย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549) ดังที่ อาจารย์พุดิสาร์ อัครคะพู (สนทนากลุ่ม, 10 กันยายน 2550) กล่าวว่า

“...ปี 2544 หลักสูตรการศึกษาจึงมีการกำหนดเลยจะให้สถานศึกษาสรรหาคัดเลือกทำหลักสูตรท้องถิ่น หาดองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไป ช่วงนั้นจึงเหมือนเป็นโอกาสพร้อมๆ กัน โกล้เคียงกัน สกศ.ก็เริ่มต้นสรรหา คัดเลือก ยกย่องครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1 ก็คือ 2544 อันนี้ขอเล่า ที่มาที่ไปว่าเราได้ ครูภูมิปัญญาไทยมาได้อย่างไร เรามีการประชุมสัมพันธัมภ์เผยแพร่ไปยังหน่วยงาน เราจะมีคัดเลือกยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ซึ่งครูภูมิปัญญาไทยมีความหมายอะไรบ้าง เราให้ความหมายให้คุณสมบัติเบื้องต้น เช่น คุณสมบัตินักบุคคลต้องเป็นอย่างไร ท่านต้องมีองค์ความรู้ ต้องมีอะไรติดตัว มีการถ่ายทอด มีกระบวนการถ่ายทอด แล้วองค์ ความรู้นั้นต้องมีประโยชน์ อันนี้คือ ข้อมูลเบื้องต้นที่เราเผยแพร่ไปยังหน่วยงานต่างๆ หลังจากนั้นหน่วยงานจะส่งหรือท่านจะส่งตัวเองก็ได้ ก็แล้วแต่ ท่านพร้อมับผลงานเข้ามา เพื่อที่จะแสดงถึงคุณสมบัตินัก 3 ข้อ ซึ่งภายใต้คุณสมบัตินัก 3 ข้อนี้จะมีหัวข้อย่อยๆ ซอยเข้าไปอีก โดยหัวข้อที่ซอยย่อยๆ ออกมาภายใต้หัวข้อนั้น เราจะมีตัวชี้วัดด้วย พร้อมับน้ำหนักรู้ให้คะแนน...”

1.1 ขั้นตอนการดำเนินการ

การสรรหาบุคคลเพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทยนั้นได้ดำเนินการพยายามครอบคลุมทุกพื้นที่ให้มากที่สุด โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546)

1.1.1 มีหนังสือแจ้งหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด กระทรวงมหาดไทย กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงสาธารณสุข กรมวิชาการ องค์การที่เป็นเครือข่ายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ครูภูมิปัญญาไทย ผู้ช่วยครูภูมิปัญญาไทย มหาวิทยาลัย ทั้งของรัฐและเอกชน สถาบันราชภัฏ สภาวัฒนธรรมจังหวัด กรมอาชีวศึกษา เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านของมหาวิทยาลัยชาวบ้าน เครือข่ายครูภูมิปัญญาไทย สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ และผู้สนใจทั่วไป

1.1.2 ประกาศเชิญชวนให้หน่วยงานและบุคคลส่งประวัติและผลงานของบุคคล ที่สมควรได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทยผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ และผ่านเว็บไซต์ของสำนักงานฯ ที่ <http://www.onec.go.th>

1.2 วิธีการคัดเลือก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการ คัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยโดยได้แจ้งหนังสือขอความร่วมมือจากสถานศึกษา สถาบันราชภัฏ วิทยาลัย มหาวิทยาลัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงสาธารณสุข หน่วยงานภาครัฐและเอกชน องค์การและมูลนิธิต่างๆ ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านภูมิปัญญาไทย ให้ส่งรายชื่อผู้สมควรได้รับการพิจารณาเพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทย ทั้งนี้หน่วยงาน องค์การทั้งภาครัฐและภาคเอกชนทุกแห่ง รวมทั้งตัวภูมิปัญญาในท้องถิ่น มีสิทธิ์ในการนำเสนอรายชื่อพร้อมทั้งผลงานให้คณะทำงานสรรหาครูภูมิปัญญาไทย พิจารณาคัดเลือกและดำเนินการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทย

จากขั้นตอนและวิธีการสรรหาเพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทยที่กล่าวมาข้างต้น จะสอดคล้องกับ พุฒิสาร์ อัครกะพู (สนทนากลุ่ม, 10 กันยายน 2550) ที่กล่าวว่า

“...ตัวภูมิปัญญาเราแบ่งกว้างๆ เป็น 4 ภูมิภาค ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออก รวมเป็น 4 ภูมิภาคใหญ่ เราเอามานำเสนอกันในรอบสุดท้าย โดยที่กรรมการทุกท่านมาร่วมกันพิจารณาตัดสิน เอาผลงานของจริงที่ท่านส่งเข้ามา เอาผลงานที่คณะกรรมการทุกท่านที่ได้ลงไปดูของจริงว่าเป็นอย่างไรบ้างเหมาะสมไหม ก็พิจารณากัน เพราะว่าการยกย่อง การเลือกสรรครูภูมิปัญญาเราไม่มีที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 แต่ขอให้ท่านผ่านเกณฑ์ 3 ข้อใหญ่ก็แล้วกัน ขอให้ท่านมีองค์ความรู้ในตัวของท่าน ขอให้ท่านมีความรู้ในการถ่ายทอด เมื่อได้รับการตัดสินแล้ว คัดเลือกแล้ว ยกย่องแล้ว เราก็จะมีการประกาศเลย เผยแพร่ลงหนังสือพิมพ์ เรามีพิธีมอบเข็มครูภูมิปัญญา เสร็จแล้วเราก็จะมีการพิมพ์หนังสือเป็นเล่มๆ ทุกวันนี้จะมี 4 เล่ม ที่ว่าภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออก ในแต่ละเล่มจะมีเนื้อหาสาระ ของคุณครูแต่ละท่านสั้นๆ ประมาณท่านละ 3 - 4 หน้า มีรูปหน้าท่าน มีรูปภาพ กิจกรรมของท่าน แล้วก็สาระองค์ความรู้ที่ท่านมีอยู่...”

จะเห็นได้ว่าขั้นตอนการดำเนินการยกย่องประกอบด้วยขั้นตอนหลักๆ ดังนี้

- 1) การตั้งคณะกรรมการพิจารณายกย่องครูภูมิปัญญาไทย มีการให้ครูภูมิปัญญาไทย ที่ได้รับคัดเลือกไปแล้วให้ไปเลือกครูภูมิปัญญาไทยรุ่นต่อไป (ครูบุญเลิศ ไทยทัตกุล, อภิปรายกลุ่ม, 10 กันยายน 2550)
- 2) การกำหนดเกณฑ์ในการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย
- 3) การประชาสัมพันธ์ถึงองค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชน ชุมชน เพื่อให้ส่งข้อมูลผู้ที่เห็นควรได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย มาให้กรรมการ พิจารณา
- 4) การพิจารณาทั้งในเชิงเอกสารและจากสภาพที่เป็นจริงในสถานที่จริง การได้พบปะ พูดคุยกับผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อเป็นครูภูมิปัญญาไทย
- 5) การตัดสินผลผู้ที่ได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย
- 6) การยกย่องเชิดชูเกียรติ โดยการมีพิธีมอบเข็มครูภูมิปัญญาไทย การประกาศเกียรติคุณ เผยแพร่ลงหนังสือพิมพ์ และจัดพิมพ์ หนังสือเพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย อีกทั้งมีการถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการที่ครูภูมิปัญญาไทยลงไปจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเข้ามาเรียนรู้ และ
- 7) การส่งเสริมการก่อตั้งสมาคมครูภูมิปัญญาไทยเพื่อเป็นองค์กรหลักที่เป็นตัวแทนและผู้ประสานของครูภูมิปัญญาไทย

จากสภาพการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ดังนี้

1. สภาพการพัฒนาดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

1.1 เมื่อครูภูมิปัญญาไทยได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติตามประกาศสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ตั้งแต่รุ่นที่ 1 (พ.ศ. 2544) – รุ่นที่ 5 (พ.ศ. 2549) แล้วจำนวน 282 รายนั้น ได้มีโอกาสและผลงานในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา การศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นของแต่ละรายมีความเข้มข้นมากขึ้น แต่แตกต่างกันไปตามบริบทและโอกาสการปฏิบัติงานของครูภูมิปัญญาไทยในแต่ละราย ซึ่งได้ทำหน้าที่ของตนตามการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติในการทำหน้าที่ถ่ายทอด ภูมิปัญญาในการจัดการเรียนรู้ทั้ง การศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ครูภูมิปัญญาไทย แต่ละด้านทั้ง 9 ด้าน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่น มีมิติในการปฏิบัติงานตามภูมิปัญญาของตน เช่น ครูที่มีความรู้ทางด้านการแพทย์แผนไทย ครูชอย สุขพินิจ (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา, 2548) เป็นแพทย์แผนไทยในจังหวัด สุรินทร์ มีความเชี่ยวชาญด้านสมุนไพร เป็นผู้อบรมสั่งสอนให้คนรู้จักรักษาสุขภาพของตนเอง ด้วยสมุนไพรใกล้ตัวยามเจ็บป่วย สามารถจัดยาให้ผู้ป่วยรับประทานหายขาดจากโรคภัยไข้เจ็บ สำหรับตัวยาได้จากพันธุ์ไม้ในท้องถิ่น มีทั้งยาฝน ยาต้ม ยารวม ยาลูกกลอน และลูกประคบ ครูชอย สุขพินิจ เป็นครูภูมิปัญญาไทยด้านแพทย์แผนไทย ที่มีลักษณะหมอยาพื้นบ้าน การจัดการเรียนรู้ มีลักษณะให้ความรู้กับผู้ป่วยโดยตรง และกลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มนักเรียน นักศึกษา และกลุ่มลูกศิษย์ จึงมีจุดเด่นในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา การศึกษา การช่วยเหลือ ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของผู้ป่วยอยู่บ้างที่ไม่ต้องใช้เงินรักษา ความเจ็บป่วยด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน ทำให้ประหยัดได้บ้าง แต่ครูชอย สุขพินิจ ไม่ได้เน้นที่จะผลิตตัวยาหรือ วิธีการรักษาเพื่อหารายได้ในเชิงเศรษฐกิจ เพราะเป็นการช่วยเหลือ เอื้ออาทรต่อกันใน วิถีชีวิตของสังคมไทย จึงไม่ได้มีปรากฏการณ์ของการจัดการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

กรณีครูภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน มีปรากฏการณ์ที่ ครูภูมิปัญญาไทยได้พัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยเพื่อแก้ไขและพัฒนา ที่มีปัญหา มาจาก ด้านเศรษฐกิจหรือด้านสังคม และขณะเดียวกันมีการเรียนรู้ของตนแล้ว ขยายการเรียนรู้ สู่กลุ่ม และเพื่อภูมิปัญญาได้รับการพัฒนาไปสู่ขั้นการยอมรับและได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ

แล้วได้มีการจัดการเรียนรู้ในลักษณะที่ขยายได้กว้างขวางมากขึ้น ครูเสถียรพงษ์ ทรัพย์ศรี ครูภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน รุ่นที่ 4 จากจังหวัดนครสวรรค์ จุดเริ่มต้นของการพัฒนาองค์ความรู้ เกิดจากชาวบ้านในชุมชน ปลูกมะลิขายดอก แต่พ่อค้าคนกลางเข้ามาซื้อบ้างไม่ซื้อบ้าง บางครั้งให้ราคาต่ำกว่า ห้องตลาดมาก ทำให้ผลผลิตเสียหาย บางครั้งรับซื้อแล้วแต่ไม่ยอมมาจ่ายเงินให้กับชาวบ้าน ครูเสถียรพงษ์ ทรัพย์ศรี จึงได้ปรึกษาพูดคุยกับชาวบ้านที่ปลูกมะลิประมาณ 80 คน รวมกลุ่มเป็นชมรมผู้ปลูกมะลิ หาแนวทางแก้ไขรวบรวมดอกมะลิรวมกลุ่มกันมาขาย ที่ปากคลองตลาด กรุงเทพฯ โดยรอบ จนกระทั่งติดต่อพ่อค้าที่ปากคลองตลาดสามารถ ขายดอกมะลิได้โดยตรง แต่ก็ต้องต่อสู้กับพ่อค้าคนกลางที่เคยรับซื้อมาก่อนด้วยการชูในลักษณะต่างๆ มีการรวมกลุ่มกันเพื่อใช้สารชีวภาพ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพิ่มพูนความรู้ในการปลูกมะลิ กลุ่มออมทรัพย์ ศูนย์สาธิตการตลาด/จำหน่ายสินค้า ป้อน้ำมันชุมชน การทำปุ๋ยชีวภาพ การเลี้ยงหมูหลุม ซึ่งครูภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน มีลักษณะการจัดเพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจรมีความเข้มข้นได้มาก

1.2 ครูภูมิปัญญาไทยในแต่ละด้านทั้งที่สามารถจัดการเรียนรู้ได้ ในมิติของการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่น ที่มีน้ำหนักในด้านใดด้านหนึ่งหรือ สองด้านหรือสามารถครบทั้ง 3 ด้าน ในท้องถิ่นนั้น ช่วงระยะเวลาของการจัดกิจกรรม การเรียนรู้มีทั้งที่เกิดการจัดกิจกรรมดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเน้นไปตามระยะๆ อาทิ ครูภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทย ครูภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน จัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ครูภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับระยะเวลาของกิจกรรมและ ประเพณีเป็นหลัก

1.3 ครูภูมิปัญญาไทยที่ได้รับการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติ ตั้งแต่รุ่นที่ 1 (พ.ศ. 2544) รุ่นที่ 2 (พ.ศ. 2545) รุ่นที่ 3 (พ.ศ. 2546) รุ่นที่ 4 (พ.ศ. 2547) และรุ่นที่ 5 (พ.ศ. 2549) ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น แต่ละจังหวัดทั้ง 5 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ ได้ดำเนินงานและร่วมกิจกรรมภายใต้สมาคมครูภูมิปัญญาไทย มีสภาพการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่น ภายใต้สมาคมครูภูมิปัญญาไทยในภาพรวมของประเทศ ซึ่งปัจจุบันมีครูอรุณ ทิพย์วงศ์ ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 3 ภาคเหนือ ด้านศิลปกรรม รักษาการนายกสมาคมครูภูมิปัญญาไทย และได้มีการร่วมเสวนาใหญ่เป็นประจำทุกปี

นอกจากนี้ ครูภูมิปัญญาไทยที่มีภูมิปัญญาในภูมิภาคต่างๆ ในจังหวัดที่ใกล้เคียงกัน เกิดเครือข่ายการทำงานร่วมกันตามกิจกรรมของครูภูมิปัญญาไทยที่จัดขึ้น ครุมนวัตร สาราภาพ ครูภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ รุ่นที่ 3 จังหวัดกาญจนบุรี ครูฤกษ์ณ

ฤทธิเดชฯ ครูภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม รุ่นที่ 3 จังหวัดสมุทรสาคร ครูสรณพงษ์ บัวโรย ครูภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รุ่นที่ 3 จังหวัดสมุทรสงคราม ครูบุญเลิศ ไทยทัตกุล ครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม รุ่นที่ 3 จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

1.4 สภาพการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม ครูภูมิปัญญาไทยส่วนใหญ่มีส่วนช่วยสนับสนุนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนในระบบโรงเรียน ครูฤทธิเดชฯ ฤทธิเดชฯ มีการถ่ายทอดความรู้ไปยังสถานศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานและสถาบันอุดมศึกษาทุกวันตลอดสัปดาห์ ครูภูมิปัญญาไทยส่วนใหญ่ได้รับการประสานงานให้เป็นครูผู้สอนเป็นวิทยากรทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีความเข้มข้นในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการศึกษาเป็นส่วนใหญ่

2. ปัญหาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย

2.1 ปัญหาความชัดเจนของกรอบความหมาย

เนื่องจากการทำงานของครูภูมิปัญญาไทยทุกท่าน ได้ทำงานด้วยแรงกายและแรงใจเป็นเวลานานในชุมชนของตน ปัญหาการกำหนดกรอบของเกณฑ์การคัดเลือกจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ ฤทธิเดชฯ มาศจรัส (สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...เกณฑ์ในการคัดเลือกก็มีความเป็นวิชาการเกินไป มีข้อย่อยเป็นจำนวนมาก ซึ่งในความเป็นจริงควรมีเกณฑ์ที่สามารถวัดมิติทางวัฒนธรรมได้...”

หากปราศจากความชัดเจนตั้งแต่การกำหนดความหมายของครูภูมิปัญญาไทยแล้ว จะทำให้ไม่สามารถดำเนินการยกย่องได้อย่างเหมาะสม ดังที่ กกล้า สมตระกูล (สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...ปัญหาแรกที่ผมคิดถึงคือ การกำหนดกรอบความหมายของครูภูมิปัญญา ให้ชัดเจน รวมทั้งการนำความรู้จากครูภูมิปัญญาไปสู่การศึกษาทั้งสามรูปแบบ เช่น หากพระภิกษุเทศน์ในห้องถิ่น เอาธรรมะมาถ่ายทอดโดยใช้เนื้อหาปัญหาในชุมชนเป็นเวลา 5 ปี 10 ปี เราถือว่าเป็นครูภูมิปัญญาหรือไม่ หรือครูสมุนไพรมีความรู้สมุนไพรมากมายมีคนมาถามเรื่องสมุนไพรเยอะแยะ ถือว่าเป็นครูภูมิปัญญาหรือไม่...”

นอกจากนี้ ปัญหาความชัดเจนของการกำหนดกระบวนการและวิธีการถ่ายทอด ความรู้ การทำงานของครูภูมิปัญญาไทยก็เป็นประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกัน สืบเนื่องจากการกำหนดความชัดเจนของความหมายครูภูมิปัญญาไทยที่เป็นลักษณะเฉพาะของครูภูมิปัญญาไทย และปัญหาความชัดเจนของปัญหา วิธีการทำงานหรือกระบวนการ

ทำงานของผู้ที่จะได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย การทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน ระยะเวลาที่ทำงานในชุมชน เป็นต้น ดังที่ กกล้า สมตระกูล (สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2550) กล่าวว่

“... ผมไม่หวังครูที่ทำงานในระบบโรงเรียน ผมคิดถึงผู้ที่ไม่ใช่ครูในระบบ ที่ทำงานสอนชัดเจน ผมคิดว่าถ้าครูการศึกษาในระบบโรงเรียน ครูการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องมีเกณฑ์ว่าเคยทำประโยชน์นานแค่ไหน เคยช่วยสอนในแหล่งเรียนรู้ นานแค่ไหน...”

สอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ระบุว่า การขาดความรู้ความเข้าใจและการยอมรับภูมิปัญญาไทยอันเนื่องจากการเน้น คุณค่าและ ความสำคัญของภูมิปัญญาสากลและวัฒนธรรมตะวันตกมากเกินไป ส่งผลให้ ความเป็นของตัวเองและความคิดสร้างสรรค์ ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ถดถอย เหือดหายไปทุกขณะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เคยพัฒนา มาใช้ได้เหมาะสม แก่สภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นอันแสดงออกมาในรูปภาษา ขนบธรรมเนียม การละเล่น และวิถีการกินอยู่ถูกดูแลจนว่าเงา ป่าเถื่อน ไม่เท่าเทียมวัฒนธรรมจากเมืองกรุง และวัฒนธรรมตะวันตก ชาวบ้านในส่วนภูมิภาคได้รับอิทธิพลหลายรูปแบบ โดยเฉพาะ ทางการศึกษาและสื่อมวลชน จนสูญเสียความภาคภูมิใจในพื้นที่วัฒนธรรม หמדความ ภูมิใจในถิ่นกำเนิดและรกรากวัฒนธรรมของตน ซึ่งเท่ากับได้สูญเสียปัญญา ความรอบรู้ ที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้ให้เป็นมรดกอันสำคัญมาก ทั้งเด็กและเยาวชน ในสถานศึกษา ซึ่งเป็นมหาชนของประเทศจึงตกอยู่ในสภาพไม่เป็นตัวของตัวเอง เท่าที่ควรจะเป็น

2.2 ปัญหาการสืบทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย

การสืบทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยที่บ้านที่กข้อมูล เช่น เอกสาร ตำรา สูญหายไปมาก เนื่องจากผู้ทรงภูมิปัญญาไม่นิยมจดบันทึก ทำให้ความรู้ สูญหายไปมาก การขาดความรู้ด้านภาษาที่ใช้สื่อและทำความเข้าใจ ทั้งในเรื่องของตำรา และ ตัวผู้ทรงภูมิปัญญา เพราะวิธีคิด วิธีการเรียนรู้ ไม่เหมือนกัน บางครั้งยากที่จะเข้าใจ และการหวงแหนวิชาทั้งที่มีเหตุผลมาจากความเชื่อ ข้อห้ามต่างๆ และผลประโยชน์ เพราะความรู้เหล่านี้ขายได้ ไม่อยากถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ บางครั้งเป็นข้อห้าม ในการถ่ายทอด ให้คนที่อยู่นอกเงื่อนไขที่กำหนดไว้ เช่น ไม่ใช่คนสายเลือดเดียวกัน (สำนักงานคณะกรรมการ การการศึกษาแห่งชาติ , 2541)

นอกจากนี้ ครูภูมิปัญญาไทยผู้มีความรู้ความสามารถด้านภูมิปัญญาไทย ถึงขั้นเป็นผู้ทรงภูมิปัญญามีจำนวนน้อยและมีอายุมากขึ้น คนรุ่นหลังที่รับการสืบทอด ต่ออามีจำนวนน้อยลง จึงทำให้ขาดแคลนครูภูมิปัญญาไทยที่จะสืบทอดองค์ความรู้ ไปสู่ คนรุ่นหลัง ดังที่ บุญเลิศ ไทยทัตกุล (สนทนากลุ่ม, 10 กันยายน 2550) กล่าวว่

“...อย่างไรก็ตามเราก็เชื่อมโยงไปรุ่นพี่รุ่นที่ 1 ที่ 2 และให้มาร่วมด้วยช่วยกัน มีหลายท่านที่เข้ามาช่วย แต่คนที่ไม่เข้ามาหลุดไปเลยตั้งแต่ได้รับครุภูมิปัญญา จนกระทั่งถึงวันนี้ก็เป็นที่ธรรมดาของเขา 1) อายุมาก 2) ไม่มีเงิน...นอกจากนั้นคนที่รู้ตรงนี้แล้วยังมีคนอื่นอีกแต่ว่าบางครั้งเขามาไม่ได้ อายุมากแล้ว...”

2.3 ปัญหาการประชาสัมพันธ์

ปัญหาการกระจายการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้แก่ท้องถิ่น แต่ละท้องถิ่น เพื่อคัดเลือกครุภูมิปัญญาไทย เป็นประเด็นปัญหาที่จำเป็นอย่างยิ่ง การขาดข้อมูลข่าวสารดังกล่าว ทำให้การดำเนินการยกย่องไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควร การกระจายช่องทางของข้อมูลข่าวสารจึงจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ กล้า สมตระกูล (สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2550) ได้กล่าวถึงการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารเพื่อการยกย่องว่า “...คนยังไม่ค่อยรู้ เราจะทำอย่างไร น่าจะทำให้รู้คล้ายๆ กับการเสนอเป็นพอดีเด่น แม่ดีเด่น...”

นอกจากนี้พบว่า หน่วยงานระดับล่างบางหน่วยไม่ทราบเรื่องและไม่ได้รับเอกสาร ดังที่ ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...การดำเนินการเรื่องการประชาสัมพันธ์ยังขาดความครอบคลุม โดยเฉพาะการรับข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานในระดับภูมิภาคโดยการดำเนินงานของ สกศ. จะทำการประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายภาคีรัฐเป็นส่วนใหญ่ ส่งไปทุกๆ หน่วยงาน ซึ่งตามหลักการถือว่าครอบคลุมแล้ว แต่ก็ยังพบว่า หน่วยงานระดับล่างไม่ทราบเรื่องบ้าง ไม่ได้รับเอกสารบ้าง ซึ่งเป็นเรื่องแปลกเนื่องจากหน่วยงานในจังหวัดเดียวกัน กลับทราบเรื่องเป็นอย่างดี...”

2.4 ปัญหาการกำหนดองค์กรหรือหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย

ปัญหาการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ที่สนับสนุนให้เกิดการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยไม่ว่าเป็นหน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือมูลนิธิ ชุมชนต่างๆ ขาดการประสานงานที่ชัดเจน ขาดเจ้าภาพทำหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินการยกย่อง ครุภูมิปัญญาไทย ตั้งแต่ขั้นการแสวงหาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยการนำองค์ความรู้จากครุภูมิปัญญาไทยไปใช้ประโยชน์ การส่งเสริมการพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่องของครุภูมิปัญญาไทย เป็นต้น ดังที่ กล้า สมตระกูล (สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2550) เสนอว่า

“...มีหน่วยงานหรือองค์กรไหน หน่วยงานไหนรับผิดชอบโดยตรง กำหนด ไว้ให้มีหน้าที่บทบาทในด้านนี้โดยตรง ผมยกตัวอย่างวัฒนธรรมจังหวัด วัฒนธรรม

อำเภอ ช่วยศิลปิน มีหน่วยงานอย่างนี้ ระบุไว้ให้ชัดเจน ไม่ใช่เลขาฯ สกศ. (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา) สนใจก็เล่นกันไป เท่านั้น...”

สอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ระบุว่า ขาดหน่วยงานหรือองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ประสานการดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในภาพรวม เพราะเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันการดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาไทยมีลักษณะต่างคนต่างไม่ประสานสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จึงทำให้ขาดพลังของสังคมทางภูมิปัญญาที่จะพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไปได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการประสานงานดังกล่าวรวมถึง การประสานงานระหว่าง ครูภูมิปัญญาไทยกับผู้ที่สนใจเรียนรู้ เนื่องจากปัจจุบันยังขาดหน่วยงานหรือสถาบันกลาง ในการประสานงานระหว่าง ครูภูมิปัญญาไทยกับผู้สนใจใฝ่รู้ ทำให้การเผยแพร่ ภูมิปัญญาไทยยังไม่แพร่หลาย

นอกจากนี้ หน่วยงานปฏิบัติเป็นหน่วยงานระดับสูงทำให้ขาดการกระจายโอกาสการได้รับเป็นครูภูมิปัญญาไทย การดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยที่ปฏิบัติอยู่เป็นหน่วยงานระดับชาติ และมีการกลั่นกรองคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยในระดับประเทศ โดยพิจารณาตามเกณฑ์ที่หน่วยงานระดับประเทศได้กำหนดไว้ จึงทำให้เกิดปัญหาขาดการกระจายโอกาสการได้รับเป็นครูภูมิปัญญาไทยได้ไม่ทั่วถึง ดังที่ กล้า สมตระกูล (สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...การคัดเลือกระดับชาติยาวไป ผมว่าควรมีระดับพื้นที่ ระดับชุมชน กลั่นกรองมาก่อนตามเกณฑ์ แล้วค่อยนำมาระดับส่วนกลาง หรือน่าจะมีการคัดเลือกระดับภาค เพราะจะช่วยกระจายโอกาสในแต่ละภาคมากขึ้น...”

2.5 ปัญหาการจัดทำรายงานของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อเสนอต่อ

คณะกรรมการ

การจัดทำรายงานเสนอต่อคณะกรรมการมีรายละเอียดไม่ชัดเจน โดยเขียนตาม ความเข้าใจของผู้เขียนในบางครั้ง สิ่งที่แจ้งมาไม่สอดคล้องกับที่คณะกรรมการต้องการ เช่น รายงานที่นำเสนอ มีรายละเอียดไม่ครบตามที่ระบุไว้ ทำให้คณะกรรมการต้องเสียเวลาในการตรวจสอบข้อมูลใหม่ ทำให้ล่าช้าในการเขียนเอกสารบางคนทำมายาวเกินไป แต่ไม่มีรายละเอียดที่คณะกรรมการต้องการ แต่บางคนก็ทำมาสั้นจนกระทั่ง ไม่มีรายละเอียดเพียงพอในการพิจารณา ดังที่ ถวัลย์ มาศจรุส (สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...การจะให้ผู้ทรงภูมิปัญญาตอบ มีคำศัพท์บางคำที่ไม่เข้าใจ เช่น คำว่า “องค์ความรู้” “เครือข่าย” จึงทำให้การถ่ายทอดหรือการเขียนได้ไม่ด้นั่นเอง...”

นอกจากนี้ ผู้ช่วยครูภูมิปัญญาไทยบางคนยังไม่เข้าใจในบทบาทของตน จึงทำให้ ไม่สามารถช่วยเหลือครูภูมิปัญญาไทยได้ตรงจุด บทบาทหน้าที่ของผู้ช่วยครูภูมิปัญญาไทย มีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือปัญหาของครูแต่ละคน โดยสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546) ได้ระบุบทบาทและหน้าที่ของผู้ช่วยครูภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้ เป็นเลขานุการ บันทึกและอำนวยความสะดวกให้ครูภูมิปัญญาไทย ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้ตามโครงการที่ได้รับการสนับสนุน และเป็นผู้รายงานผลการดำเนินงานส่งมายังคณะทำงานสรรหาครูภูมิปัญญาไทยทำหน้าที่ร่วมดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทย ในกรณีที่รับผิดชอบในฐานะผู้ช่วยครูภูมิปัญญาไทย ดังนั้น หากผู้ช่วยครูภูมิปัญญาไทยไม่สามารถช่วยครูภูมิปัญญาไทยได้อย่างเต็มที่ในด้านการจัดทำรายงานก็อาจส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทยได้

2.6 ปัญหาข้อจำกัดของการพิจารณาจากพื้นที่จริง

กระบวนการประเมินผลหลังจากคัดเลือกแล้ว กรรมการจะต้องลงพื้นที่จริง เพื่อหาข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง โดยวิธีการสัมภาษณ์และสำรวจข้อมูลในพื้นที่จริง ในการลงพื้นที่นั้นคณะกรรมการหนึ่งคณะ จะต้องตรวจพื้นที่ทั้งหมดในภาคนั้น ปัญหาที่พบคือ จำนวนผู้ที่ได้รับการคัดเลือกที่คณะกรรมการต้องไปสำรวจในแต่ละภาคมีจำนวนมากเมื่อเทียบกับกรรมการเพียงหนึ่งคณะต่อหนึ่งภาคที่ต้องลงพื้นที่ ซึ่งจะมากขึ้นขึ้นอยู่กับรายชื่อคนที่ได้รับการคัดเลือก บางครั้งมีครูภูมิปัญญาไทยที่ต้องคัดเลือกในแต่ละภาค มีจำนวนมาก และคณะกรรมการต้องลงพื้นที่ดูทุกคนในเวลาจำกัด ทำให้มีเวลาลง พื้นที่น้อย และอาจจะเก็บข้อมูลได้ในเวลาอันจำกัดด้วยเหตุผลดังกล่าว ดังที่ ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...ในปัจจุบันว่ามีกรรมการที่ดูแลเรื่องการพิจารณาคัดเลือก 2 ชุด คือ 1) คณะทำงาน คณะอนุกรรมการแต่ละภาค 2) คณะกรรมการอำนวยการ เพื่อให้เข้าถึงมากขึ้น ได้มอบให้คณะอนุกรรมการแต่ละภาค เช่น ศึกษานิเทศก์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ฯลฯ ลงพื้นที่จริง สรุปสิ่งที่เห็นและนำเสนอต่อคณะกรรมการอำนวยการ โดยเรียงลำดับ 1,2,3.. ซึ่งคณะกรรมการอำนวยการจะซักถามเหตุผล แต่หากเกิดข้อสงสัยจะลงพื้นที่ไปเอง...”

2.7 ปัญหาการประยุกต์ใช้เนื้อหาองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยสู่ความเป็นรูปธรรม

องค์ความรู้ทั้ง 9 ด้าน ของครูภูมิปัญญาไทย ต้องนำมาถอดรหัสเป็นความรู้ ให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน โดยแยกเป็นส่วนของเนื้อหา และส่วนของวิธีการคิดของครูภูมิปัญญาไทยแต่ละท่าน ภายใต้บริบทของวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น หากปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ภาพชัดเจนของครูภูมิปัญญาไทยแต่ละท่านไม่ได้นำเสนอองค์ความรู้ของตนเอง ให้เห็นการประยุกต์ใช้ประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังที่ กล้า สมตระกูล (สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...การเผยแพร่ความรู้ไม่ได้เน้นประยุกต์ความรู้ต่อการแก้ปัญหาของคนแต่ละคน พระภิกษุท่านธรรมะให้ฟังแต่ไม่ได้ให้ประชาชนไปประยุกต์ใช้...”

2.8 ปัญหาการจัดสรรเวลาการทำงานตามอาชีพกับการทำงานในการเป็นครูภูมิปัญญาไทย

การจัดสรรเวลาของครูภูมิปัญญาไทยมีข้อจำกัดด้านเวลาที่ไม่มีสอดคล้องกับงานประจำหรือการทำมาหากิน โดยครูภูมิปัญญาไทยหลายท่าน เมื่อได้รับการยกย่องแล้ว มีผู้ไปศึกษาดูงานมากมาย ทำให้ครูภูมิปัญญาไทยไม่สามารถปฏิบัติงานตามที่ตนต้องการได้ดังที่ ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...ครูภูมิปัญญาไทยมีงานมากมาย อาทิเช่น มีคนมาเยี่ยมชมและดูงาน ณ ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยจำนวนมาก ทำให้ครูภูมิปัญญาไทยต้องต้อนรับ หรือต้องบรรยาย เป็นคนที่ทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น...”

นอกจากนี้ สุนทรี ขนาดนิต (สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2550) กล่าวว่า

“...งานทางด้านสังคมแม่ไปหมดเลย แล้วลูกก็บอกว่าแม่ใช้เงินเก่งสมัยก่อนเขาบอกว่าแม่ขายของได้ หนูก็ให้เงินแล้วเงินแม่ไปไหนหมด เพื่อการสังคม ด้านนี้ทำบุญก็ต้องไปหมด แล้วไปประชุมกับกาชาดก็ต้องเสียเงินทั้งนั้น อยู่ในสังคม ไม่มีที่ว่างไม่เสีย...แม่มีทีมงานที่เป็นเครือข่ายจำนวนมาก เช่น ทีมทอผ้า ทีม OTOP ทีมกาชาด ทีมประชาสงเคราะห์ เครือข่ายทั้งจังหวัด ทั้งประเทศ ต้องรู้จักกันหมดไปได้ทั้งหมด ไปดูงานเดินแบบผ้าโชว์ที่อเมริกา มีงานวันของสมเด็จพระที่เดอะมอลล์...”

2.9 ปัญหาการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

เมื่อครูภูมิปัญญาไทยได้รับการยกย่องจากระดับประเทศแล้ว และได้รับรางวัล โล่ และใบประกาศต่างๆ การให้เกียรติได้เหมาะสมกับการได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาไทยหรือไม่ เป็นปัญหาที่จำเป็นต้องทบทวน ดังที่ กล้า สมตระกูล (สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...เราให้เกียรติไม่เหมาะสมกับการเป็นครูภูมิปัญญา ฎีปุณ เกาหลีเขามีระบบส่งเสริมศิลปะการแสดงการละเล่น คนเหล่านี้มีเงินรางวัลเป็นก้อน มีการให้เกียรติเชิญไปสอน...”

สอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) กล่าวว่า ยังขาดมาตรการและแนวทางส่งเสริมผู้ทรงภูมิปัญญาไทยให้มีบทบาทเป็นผู้นำทางด้านความคิดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แม้ว่าในปัจจุบันจะมีหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนได้พยายามที่จะยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในระดับหนึ่งแต่ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยก็ยังไม่ได้รับการยอมรับและมีบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนเท่าที่ควร

นอกจากนี้ ผู้ที่นำองค์ความรู้จากครูภูมิปัญญาไทยไปใช้ประโยชน์กลับไม่ยกย่อง อ้างอิงถึง หรือเห็นคุณค่าครูภูมิปัญญาไทยที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ ดังที่ มนรัตน์ สารภาพ (สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550) กล่าวว่า

“...บางที่เอาองค์ความรู้เราไปได้รางวัล แทนที่จะกลับมาบอกให้เราชื่นใจหน่อย ว่าเอาองค์ความรู้เราไปนะ ไปแข่งได้ระดับประเทศนะ ไม่บอกจนกระทั่งย้อนมาดูงานครั้งหลังว่า มีองค์ความรู้ที่นี้ มาดูที่นี้ได้รางวัล...”

2.10 ปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณในการส่งเสริมการดำเนินงานของ ครูภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง

เนื่องจากเป็นข้อจำกัดของระบบการจัดเงินงบประมาณจากรัฐบาลที่มีกฎระเบียบ ข้อบังคับ และระยะเวลา รวมทั้งสภาพการณ์ของประเทศมาเป็นตัวตัดสิน ดังที่ บุญเลิศ ไทยทัตกุล (สนทนากลุ่ม, 10 กันยายน 2550) กล่าวว่า

“...สศศ.สร้างครูภูมิปัญญาแล้วปล่อยให้ตามเลยเอาเงินให้ 10,000 20,000 ก็เรียบร้อย ไปอยู่กับบ้านไม่เคยมาร่วมอะไรกันเลย...เคยได้รับทุนจากคลังสมองแพรว 20,000 แคนั่นเอง 20,000 บาทตลอดปี ลองคิดดูว่า ที่มาทำเทปบ้างหนังสือที่ต้องให้เด็กมัน ไม่พอหรอก ต่อมาล่าสุดก็คือ ปีนี้ พม. ให้มา 57,000 เท่านั้นเองก็หมดประมาณเดือนธันวาคม...”

กล่าวโดยสรุปปัญหาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยนั้นมีทั้งที่เกิดจากผู้ทรงภูมิปัญญาเอง เกิดจากการขาดการสร้างสรรค์องค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง เกิดจากระบบหรือกระบวนการในการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ทั้งการขาดนโยบายในการส่งเสริมด้านครูภูมิปัญญาไทย ทั้งด้านความชัดเจน เพื่อการคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยทั้งในแง่ความหมาย วิธีคิด กระบวนการทำงาน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ เกณฑ์ในการคัดเลือก การประชาสัมพันธ์การคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย องค์กร หรือหน่วยงานที่จะรับผิดชอบในการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยบุคคลหรือ คณะทำงานในการคัดเลือก และเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจของสื่อมวลชนที่มีต่อครูภูมิปัญญาไทย

บทที่ 4

แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่อง ครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา การศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

จากการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่อง
ครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา การศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น
อย่างครบวงจร สำหรับนำไปพิจารณาในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการที่เกี่ยวข้องตาม
ประเด็นดังนี้

1. ก่อนดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย

- 1.1 การเสนอความชัดเจนของกรอบความหมายของครูภูมิปัญญาไทย
- 1.2 การถอดรหัสกระบวนการคิดของครูภูมิปัญญาไทยในองค์ความรู้แต่ละด้าน
อย่างชัดเจน
- 1.3 การกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย
- 1.4 การกำหนดให้ครูภูมิปัญญาไทยที่ได้รับประกาศยกย่องแล้วมีส่วน เข้าไปเลือก
ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นใหม่
- 1.5 การกำหนดให้มีหน่วยงานดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง
- 1.6 การจัดให้มีการประสานแผนงานเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน
- 1.7 การปรับรูปแบบการประชาสัมพันธ์
- 1.8 การตั้งคณะกรรมการที่ด้อยลงพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์และดูสถานที่จริง
- 1.9 การกำหนดผลประโยชน์ตอบแทนที่ครูภูมิปัญญาไทยควรได้รับ

2. หลังการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย

- 2.1 การกระตุ้นให้เกิดการใช้ศักยภาพให้มากขึ้น
- 2.2 การส่งเสริมสนับสนุนให้ครูภูมิปัญญาไทยปฏิบัติงานในภาคสนาม
- 2.3 การดำเนินการยกย่องอย่างต่อเนื่องและจริงจัง
- 2.4 การส่งเสริมให้มีการสรุปองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย
- 2.5 การส่งเสริมให้มีปัจจัยสนับสนุนช่วยให้การเผยแพร่องค์ความรู้ครูภูมิปัญญา
ไทยอย่างครบวงจร
- 2.6 การมีหน่วยงานให้การสนับสนุนครูภูมิปัญญาไทยในพื้นที่

ดังมีสาระสำคัญต่อไปนี้

1. ก่อนดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย

1.1 การเสนอความชัดเจนของกรอบความหมายของครูภูมิปัญญาไทย

การยกย่องครูภูมิปัญญาไทย จำเป็นต้องพิจารณาความหมายของครูภูมิปัญญาไทยอย่างลึกซึ้ง ให้ครอบคลุมกรอบครูภูมิปัญญาไทยอย่างแท้จริง ทั้งภายในและภายนอก ดังเช่น สุรินทร์ กิจนิตยชีวี (สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2550) ได้เสนอความหมายของครูภูมิปัญญาไทยไว้ 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

“...ครูภูมิปัญญาต้องมีการรู้จริง รู้แจ้ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ต้องรู้จักวิธีการถ่ายทอด และปัญญาต้องมีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู รักในมนุษยชาติ รักผู้อื่น และเป็นผู้มีพรหมวิหาร 4...”

นอกจากนี้ การขยายความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยมีความจำเป็นและ มีความสำคัญยิ่ง องค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยจึงมีความแตกต่างจากความรู้ ของครูในระบบโรงเรียนทั่วไป เนื่องจากครูในระบบโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ ในลักษณะที่เป็นการแยกส่วนของความรู้ ส่วนครูภูมิปัญญาไทยเป็นผู้ที่มีความรู้ ในลักษณะขององค์รวม กล่าวคือ เป็นความรู้เกี่ยวกับความรู้ขององค์รวมที่ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์หรือผู้คนในชุมชน และความรู้ ด้านจิตใจ ดังการสัมภาษณ์ สุรินทร์ กิจนิตยชีวี (สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2550) ที่กล่าวว่า

“...ตัวอย่างเรื่องนี้ เช่น ยาแผนโบราณ หมอยาต้องมีความรู้เชิงองค์รวม 3 ประเด็น คือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติ 2) มนุษย์ ผู้คน 3) ด้านจิตใจ ต้องมีความรู้ เชื่อมโยง และบูรณาการ เชื่อมโยงจิตใจ คือต้องอาศัยความเชื่อว่า แผ่นดินคือแม่ธรณี ความรู้จะไม่ ล่วงล้ำความเชื่อ หากแต่เกื้อกูลความเชื่อในสังคม...”

1.2 การถอดรหัสกระบวนการคิดของครูภูมิปัญญาไทยในองค์ความรู้ แต่ละด้านอย่างชัดเจน

กระบวนการคิดของครูภูมิปัญญาไทยควรมีการถอดรหัสในองค์ความรู้ แต่ละด้านก่อน ดังที่ รองศาสตราจารย์ กรรณิการ์ สัจกุล (สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550) กล่าวว่า

“...วิธีกระบวนการคิดมันคิดมาตั้งแต่ภูมิปัญญา มันมี 2 ส่วน ภูมิปัญญา ท่านคิดอย่างไร ตรงนี้ก็จะถอดรหัสวิธีคิดของท่าน ในตัวของท่านท่านมีวิธี Research ในตัวของท่านเอง หรือท่านไม่รู้หรือท่านนี่คือวิธีวิจัย แต่ถ้านักวิจัยไปสัมภาษณ์ มารู้เลยว่า

นี่คือวิจัย เพราะฉะนั้น วิธีคิดของภูมิปัญญา 1 ส่วน เสร็จแล้วภูมิปัญญาท่าน ก็ต้องมีวิธีคิด ในการถ่ายทอดอีก 1 ส่วน คิดเป็น ในตัวภูมิปัญญา 1 ท่าน ถ้าเป็นนักวิจัย จะมีงานวิจัย ของท่านเดียวตั้งหลายชั้นตอน อันนี้หมายความว่าตัวภูมิปัญญา แต่ที่นี้ท่านไม่สามารถ บันทึกลงได้ว่า ฉันทำมาอย่างนี้ แต่ส่วนมากพอคิดมาอย่างนี้ ท่านก็ปฏิบัติ ลองผิดลองถูก แต่ที่นี้มันก็จะไม่มีใครเก็บ ท่านไม่เก็บอยู่แล้ว แต่ถ้าไม่เก็บ ก็ไม่เป็นไร เก็บก็ดี แต่ถ้ามีคนช่วย เก็บอย่างคนระนักวิจัย อันนี้แหละที่อยากเห็น”

ซึ่งสอดคล้องกับ มนรัตน์ สารภาพ (สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550) กล่าวว่า
“...ที่อาจารย์บอกว่ามาเรียนเพื่อได้วิธีคิด ใช่ค่ะ เรื่องจริง ยกตัวอย่างเช่น บ้านเขาไม่มีกล้อง ไม่มีข้าวโพด แต่อยากทำแบบคุณมน ชั้นเสิร์ฟการบิน แต่เขาได้วิธีคิด เขาบอกเขาเคยเรียน อสม.(อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน)มา มนประทับใจมาก มนไปสอนปรากฏว่าเห็นมีห่อลูกประคบ มีลูกประคบ ก็สอนห่อลูกประคบ สอนวิธีการจัดการ แทนที่คุณจะมาเรียนในเรื่องของการทำลูกขึ้นจากกาบข้าวโพด นั่นคือ การเรียนการสอน ให้วิธีคิดไปว่า คุณมีภูมิปัญญาอย่างนี้ บ้านคุณมี คุณเรียน อสม. มา ที่เป็นวิธีการนวด สอนวิธีการจัดการ...”

1.3 การกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกครุภูมิปัญญาไทย

เกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกครุภูมิปัญญาไทยหลักๆ ควรมีดังนี้

1.3.1 ครุภูมิปัญญาไทยต้องมีประสบการณ์ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังที่ บุญเลิศ ไทยทัตกุล (สนทนากลุ่ม, 10 กันยายน 2550) กล่าวว่า
“...ประการหนึ่งครุภูมิปัญญาไทยจะต้องถ่ายทอดอย่างน้อย 5 ปี ต้องมีการถ่ายทอดทั้งในระบบ นอกกระบบ ตามอัธยาศัยด้วยคือต้องไป ถ่ายทอดจริงๆ นะครับ...”

1.3.2 การขยายองค์ความรู้ผ่านชาวบ้านในท้องถิ่น ดังที่ สรณพงษ์ บัวโรย (สนทนากลุ่ม, 10 กันยายน 2550) กล่าวว่า
“...มีการค้นหาคนเก่งคนดีในชุมชนก็เอามาช่วยกันทำเพื่อที่จะขยายผล เรื่ององค์ความรู้ท้องถิ่นให้คนรู้จักตนเองเพิ่มมากขึ้นและเอาภูมิปัญญา ตนเองไปใช้ได้จริง เป็นเรื่องของการรวบรวมองค์ความรู้แล้วก็ผลักดัน ที่จะเอาไปใช้ในการขยายผลตรงนี้ออกมา...”

1.3.3 ควรมีเกณฑ์ที่สามารถวัดมิติทางวัฒนธรรมได้ค่าคะแนนควรอยู่ที่ องค์ความรู้ให้มากขึ้น และเพิ่มเกณฑ์การยอมรับของชุมชนท้องถิ่น (ถวัลย์ มาศจรัส, สัมภาษณ์ 21 ธันวาคม 2550)

1.4 การกำหนดให้ครูภูมิปัญญาไทยที่ได้รับประกาศยกย่องแล้วมีส่วนเข้าไปเลือกครูภูมิปัญญาไทยรุ่นใหม่

ครูภูมิปัญญาไทยที่ได้รับประกาศยกย่องแล้วควรมีส่วนเข้าไปเลือกครูภูมิปัญญาไทยรุ่นใหม่ ดังที่ บุญเลิศ ไทยทัตกุล (สนทนากลุ่ม, 10 กันยายน 2550) กล่าวว่า

“...คนดีเลือกคนดีมันมีเหตุผลว่า รุ่นที่ 1 กับรุ่นที่ 2 สกศ.เป็นผู้เลือกเพราะเขาไปเอาทางที่จังหวัดที่เขาปราศรัยกันแล้วก็ไปเลือกเอา บางทีคนที่รับเลือกนั้น อาจจะมีที่เก่งกว่านี้ก็มีนะครับ อันนี้เป็นเรื่องจริงขณะนี้คือ ช่างบนไปเลือก...”

1.5 การกำหนดให้มีหน่วยงานดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง

หน่วยงานดำเนินการยกย่องที่ผ่านเป็นหน่วยงานราชการจากระดับชาติ การจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรอิสระ (มหาชน) เพื่อเป็นหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการโดยตรง จึงเป็นข้อเสนอแนะที่ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้กล่าวถึง ดังที่ สุรินทร์ กิจนิตยชีวี (สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...ผมอยากเห็นองค์กรอิสระระดับล่าง ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านความรู้ บุคลากรที่มีความเข้าใจในระดับมหภาค กรรมการจากระดับสูงที่มาจากมาตรฐานล่าง ต้องโยงมาจากฐานล่าง นำคนในท้องถิ่นมาเป็นกรรมการ...”

ดังนั้น โครงสร้างของหน่วยงานที่จะรับผิดชอบเรื่องนี้ น่าจะมีลักษณะ ตั้งแต่ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับกลุ่มจังหวัด ระดับภาค และระดับชาติตามลำดับ

1.6 การจัดให้มีการประสานแผนงานเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน

มีการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การคัดเลือกอย่างจริงจังและเหมาะสม จัดให้มีองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ มีบทบาทในการเสนอชื่อครูภูมิปัญญาไทยให้มากขึ้น ดังที่ กุลธร เลิศสุริยะกุล (สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550) กล่าวว่า

“...องค์กรท้องถิ่นอย่างองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) น่าจะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมากกับกระบวนการเรื่องชุมชนเพราะใกล้ชิดชิดมาก และค่อนข้างที่จะมีโอกาส ส่งเสริมมากกว่าหน่วยราชการใดๆ องค์กรท้องถิ่นมีทรัพยากร มีความใกล้ชิดชุมชน องค์กรท้องถิ่นมีทรัพยากร มีความใกล้ชิดชุมชน มีแผนแม่บทที่จะพัฒนาของตัวเอง มีทุกสิ่งทุกอย่างที่จะเอื้ออำนวยต่อการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการใช้ภูมิปัญญาของไทย มาเพื่อกระบวนการเรียนรู้หรือเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ...”

นอกจากนี้ บุคคลในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการเสนอชื่อครูภูมิปัญญาไทย ด้วย ดังที่ สุนทร ยุทธชนะ (สุนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550) กล่าวว่า

“...องค์กรหรือบุคคลที่จะทำหน้าที่นี้ได้ดีที่สุกก็คือบุคคลที่อยู่ในชุมชนนั้น เพราะเขาจะรู้จักคนในชุมชนนั้นได้ดี...”

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2551) ได้กล่าวถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือไว้ว่า “...ต้องสร้างความเข้มแข็งให้ครูภูมิปัญญา ทำเป็นความร่วมมือของหน่วยงาน เช่น สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน มียุทธศาสตร์ใช้คนในท้องถิ่น เช่น ในศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์อำเภอ จะให้คนในชุมชนหรือครูภูมิปัญญาไทยมาเป็นวิทยากร จัดอบรมอาชีพ จัดกลุ่มสนใจให้ประชาชนอยู่แล้ว หากต้องมีการสร้างความเข้มแข็ง ทำเป็นความร่วมมือของหน่วยงาน ต้องมีการใช้ครูภูมิปัญญา และมีระบบสนับสนุนเช่น ค่าตอบแทน ต้องทำให้ชัดเจน เสนอลักษณะความร่วมมือ การสนับสนุนให้ชัดเจน...”

1.7 การปรับปรุงแบบการประชาสัมพันธ์

สกศ. ดำเนินการประชาสัมพันธ์โดยผ่านหน่วยงานในสังกัดทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานศึกษา สถาบันราชภัฏ วิทยาลัย มหาวิทยาลัย กระทรวง ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด สภาวัฒนธรรม องค์กรและมูลนิธิต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ของสำนักงานฯ (สกศ.) (คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, 2546)

โดยการดำเนินการประชาสัมพันธ์ยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่ม ดังที่ ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์ 21 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า “ปัญหาคือการขาดการประชาสัมพันธ์ เราว่าครอบคลุมแล้ว โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ แต่ปัญหาคือหน่วยงานข้างล่างไม่รู้เรื่อง” ดังนั้นควรปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ให้มีรูปแบบหลากหลายมากขึ้น นั่นคือ ใช้การโฆษณาผ่านสื่อ เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน วิทยุท้องถิ่น และโทรทัศน์ นอกจากนี้เพิ่มจำนวนโปสเตอร์ ที่แจกจ่ายไปตามหน่วยงาน ระดับล่าง เช่น โรงเรียนต่างๆ เพราะบุคลากรในโรงเรียนจะรู้ว่าใครในชุมชนที่เป็นผู้ทรงภูมิปัญญา เป็นคนสำคัญของท้องถิ่นนั่นเอง

1.8 การตั้งคณะกรรมการที่ต้องลงพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์และดูสถานที่จริง

คณะกรรมการควรมีจำนวนสอดคล้องกับจำนวนคนที่ถูกคัดเลือกในแต่ละภาค ทั้งนี้เพื่อความคล่องตัวในการทำงาน และในการลงพื้นที่หนึ่งๆ ควรมีกรรมการร่วมลงไปด้วยหลายคน เพื่อช่วยกันพิจารณา โดยควรมีคณะอนุกรรมการแต่ละภาค เช่น ศึกษาพิเศษ ผู้ทรงคุณวุฒิ ฯลฯ ลงพื้นที่จริง ระบุสิ่งที่เห็นและนำเสนอต่อคณะกรรมการอำนวยการ

(โดยเรียงลำดับ 1, 2, 3..) ซึ่งคณะกรรมการอำนวยการจะซักถามเหตุผล แต่หากเกิดข้อสงสัยจะลงพื้นที่ไปเอง รวมทั้งการเพิ่มคณะกรรมการระดับภูมิภาค ให้ลงไปทำงานช่วยเหลือและประสานงานผู้ทรงภูมิปัญญาเบื้องต้นอย่างเต็มที่ โดยจะต้องไปกำหนดงบประมาณ และจัดสรรลงไปในพื้นที่ (ถวัลย์ มาตจรัส, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550)

1.9 การกำหนดผลประโยชน์ตอบแทนที่ครูภูมิปัญญาไทยควรได้รับ

ผลประโยชน์ตอบแทนที่ครูภูมิปัญญาไทยควรได้รับ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) ได้แก่

- 1.9.1 เงินประจำตำแหน่งและเงินสนับสนุนการดำเนินงาน
- 1.9.2 ค่ารักษาพยาบาลตามระเบียบของราชการ
- 1.9.3 ได้รับการเทียบตำแหน่งตามระเบียบข้าราชการพลเรือน
- 1.9.4 ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์
- 1.9.5 ค่าตอบแทนการเผยแพร่และการถ่ายทอดผลงาน
- 1.9.6 เงินอุดหนุนการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการ พร้อมสัมมนา การประชุม การศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ
- 1.9.7 ค่าเบี้ยประกันอุบัติเหตุในการเดินทาง
- 1.9.8 เงินช่วยเหลือเมื่อเสียชีวิต
- 1.9.9 ค่าจัดพิมพ์หนังสือเผยแพร่ผลงานเมื่อเสียชีวิต

2. หลังการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย

2.1 การกระตุ้นให้เกิดการใช้ศักยภาพให้มากขึ้น

ควรให้ครูภูมิปัญญาไทยมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) เช่น

2.1.1 กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือการศึกษาตามอัธยาศัย โดยอาจจะเชิญเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านอาชีพหรืออื่นๆ การศึกษาทั้ง 2 ระบบดังกล่าวจะเป็นช่องทางเชื่อมโยงศักยภาพของครูภูมิปัญญาไทยกับผู้เรียนที่ไม่มีความรู้และ ต้องการหาความรู้ในเรื่องที่ครูภูมิปัญญาไทยมีความเชี่ยวชาญ

2.1.2 การจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดงานหรือนิทรรศการที่แสดงให้เห็นศักยภาพของครูภูมิปัญญาไทย ประมาณปีละ 1 ครั้ง โดยเชิญครูภูมิปัญญาไทยมาสาธิตหรือเผยแพร่ความรู้เพื่อให้เห็นความสามารถในด้านที่ท่านมีความเชี่ยวชาญ เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชน

2.2 การส่งเสริมสนับสนุนให้ครูภูมิปัญญาไทยปฏิบัติงานในภาคสนาม

ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูภูมิปัญญาไทยปฏิบัติงานในพื้นที่ของตนเป็นหลักตามวิถีชีวิตของตน เป็นการสร้างและพัฒนาพื้นที่ของตนให้เป็นแหล่ง การเรียนรู้ต้นแบบ ที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice) อันเป็น องค์ความรู้ที่เกิดจากการลงมือ ปฏิบัติจริงสามารถแก้ปัญหาที่ประสบมาแล้วให้เกิดผลสำเร็จ ที่เป็นเลิศได้ และสามารถ เป็นแบบอย่างหรือเป็นแนวทางแก้ปัญหาให้กับคนอื่นๆ ที่จะต้องดำเนินการในลักษณะ เดียวกันกับครูภูมิปัญญาไทยที่บุคคลในชุมชนหรือบุคคลจากสถานที่อื่นมาศึกษาในเรื่องที่ ครูภูมิปัญญาท่านนั้นๆ เชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541 และกรมพัฒนาชุมชน, 2550)

2.3 การดำเนินการยกย่องอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

ควรมีการส่งเสริมและช่วยเหลือครูภูมิปัญญาไทยในเรื่องเนื้อหากระบวนการ การเรียนรู้ และสวัสดิการ (สุรินทร์ กิจนิตยชีวี, กุลธรร เลิศสุริยะกุล และพนม สอนศิลป์, สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550) และการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย จำเป็นต้องมีการช่วยเหลือสนับสนุน ดังเช่น สุรินทร์ กิจนิตยชีวี (สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2550) ได้เรียก กระบวนการช่วยเหลือนี้ว่าเป็น “การแต่งตัว” โดยเสนอว่า

“...ต้องมีนักวิชาการช่วยครูภูมิปัญญาช่วยหาหัวใจสำคัญของครูภูมิปัญญา ครูเหล่านี้จับประเด็นไม่เก่ง แต่มีความรู้องค์รวม ต้องช่วยให้ครูรู้จักตัวเองว่าตนเองมีที่อยู่ ทำให้ ครูเกิดความมั่นใจ...”

ในด้านวิธีการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเผยแพร่ องค์ความรู้ที่ครูภูมิปัญญาไทยมีสู่ประชาชน เพื่อนำไปปฏิบัติได้ ดังที่ สุรินทร์ กิจนิตยชีวี (สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...วิธีการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาส่วนใหญ่จะอ่อน ครูภูมิปัญญา จะใช้วิธีเล่าไปเรื่อยๆ ไม่มีจุดเน้น รวมถึงปัญหาการใช้อุปกรณ์ไม่รู้จะใช้สื่ออย่างไร จะจัด หลักสูตรก็ไม่มี นักวิชาการต้องช่วยตรงนี้ ผมจะขอเรียกว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งนักวิชาการจะช่วยสรุปประเด็นให้ครูภูมิปัญญาได้...”

ในด้านการช่วยเหลือ สนับสนุนครูภูมิปัญญาไทยในเรื่องการใช้ภาษา ในการถ่ายทอด เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญ ดังเช่น สุรินทร์ กิจนิตยชีวี (สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...ครูภูมิปัญญาใช้ภาษาโบราณ นักวิชาการจะช่วยอย่างไรให้มีการถ่ายทอด ความรู้ให้คนทั่วไปเข้าใจได้ เรียกว่า ใช้ภาษาร่วมสมัย โดยเฉพาะศัพท์ภาษา ศาสนา จำเป็น ต้องสื่อความให้คนทั่วไปได้เข้าใจ...”

นอกจากนี้ สุรินทร์ กิจนิตยชีวี (สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2550) ยังเห็นว่า ควรส่งเสริมให้ครูภูมิปัญญาไทยสามารถปรับองค์ความรู้ของตนมาใช้ได้ใน สถานการณ์ ปัจจุบันยกระดับความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย ต้องเชิดชูให้ครูภูมิปัญญาไทยเด่น และ ใช้ประโยชน์สถานการณ์ปัจจุบัน มีการต่อยอดการใช้ประโยชน์ ดังที่กล่าวไว้ว่า

“...จำเป็นต้องช่วยให้ครูภูมิปัญญาชัดเจนในตนเองได้รู้จักตนเอง สามารถ ปรับองค์ความรู้ของตนนำมาใช้ได้ใหม่ในสถานการณ์ปัจจุบัน มิฉะนั้นแล้ว คุณค่าของ ครูภูมิปัญญาไทยจะลดน้อยลง...ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมครูภูมิปัญญาอยู่ที่ การยกระดับ องค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยมาใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ ซึ่ง อ. สุรินทร์ (สัมภาษณ์) ได้ยกตัวอย่างในเรื่องนี้ไว้ คือ...ครูภูมิปัญญาไทยด้านสมุนไพรซึ่งมีความรู้เรื่อง อายุวัฒนะ เมื่อไปถามครูภูมิปัญญา ท่านจะตอบให้ ซึ่งเป็นความรู้เชิงวัฒนธรรม ใช้กันมาแต่โบราณ คือ ให้เอางาดำมาคั่วป่นตำให้แหลกกับเกลือ พริก และน้ำตาล นำมาราดข้าวกินตอนเช้า ผิวพรรณจะสวยสดจากข้างในเปล่งปลั่งจากข้างใน ร่างกายสมส่วน แข็งแรง เหล่านี้ เป็นความรู้เดิมที่ครูภูมิปัญญามี หากจะนำความรู้เหล่านี้ มาใช้ในสถานการณ์ปัจจุบัน เราต้องมีนักวิชาการช่วยครูภูมิปัญญาาร่วมกันถอดความรู้ว่า งาดำ เกลือ พริก และน้ำตาล มีผลอย่างไรต่อผิวพรรณร่างกาย ควรใช้พลังงานซึ่ง ความรู้สมัยใหม่ต้องเข้าไปร่วม กับ ความรู้ องค์รวมของครูภูมิปัญญา และให้ทำเป็นตัวสินค้า บรรจุภัณฑ์ตามสมัยนิยม มีการประชาสัมพันธ์ให้ตื่นตัวในเรื่องงาดำ เป็นต้น...”

นอกจากนี้ ยิ่ง กীরติบุรณะ (สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2550) ได้กล่าวถึง แนวทางการส่งเสริมผู้รู้ในชุมชนหรือครูภูมิปัญญาไทยว่า

“...ต้องเริ่มด้วย Analytical คือ การวิเคราะห์วางแผนรวมกลุ่มกัน แล้วนำไปสู่ Creative Thinking การคิดสร้างสรรค์ แล้วไปสู่ Integrated การบูรณาการ สุดท้าย คือ System การวางระบบ นำไปสู่ตลาด...”

และควรจะมีการติดตามผลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ด้านผลงานของครูภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะให้เห็นความก้าวหน้า ในเชิง พัฒนาการด้านการเรียนรู้หรือการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติม และเป็นการปรับ ข้อมูล ให้ทันสมัยเป็นปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับ สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2551) กล่าวถึงการจัดทำฐานข้อมูลครูภูมิปัญญาไทยดังนี้

“...ต้องมีการจัดทำทำเนียบชีวประวัติของครูภูมิปัญญาไทย ไม่ว่าจะใครจะต้อง เข้าถึง ข้อมูล (Access) ได้โดยตรง...”

2.4 การส่งเสริมให้มีการสรุปองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย

การสรุปองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยเป็นการดึงความรู้ที่เป็นตัวตนของครูแต่ละคนออกมา โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้พัฒนาการของครูตอนเริ่มสร้างงาน การทำงานจนถึงที่สุดจนมีความเชี่ยวชาญ รวมถึงการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ในช่วงหลัง (ถวัลย์ มาศจรุส, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550) และส่งเสริมการเสนอผลงานและ การเผยแพร่ เพื่อส่งเสริมให้ครุภูมิปัญญาไทยนำความรู้ไปสืบทอดปรับให้ทันสมัย รวมทั้งเผยแพร่ไปสู่สังคมทั้งในและต่างประเทศ โดยการนำมาจัดทำสื่อ เช่น ตำราท้องถิ่น มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับครุภูมิปัญญาไทยให้กว้างขวางขึ้น โดยใช้สื่อที่หลากหลาย อาทิ มีข้อมูลของครุภูมิปัญญาไทยทุกท่านในอินเทอร์เน็ต มีกิจกรรมต่างๆ ที่ครุภูมิปัญญาไทยจัดขึ้นและต้องเป็นข้อมูลที่ทันสมัย ดังที่ สมคิด พรหมจ้อย (สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550) กล่าวว่า

“...ประชาสัมพันธ์สื่อสารให้บุคคลองค์กรต่างๆ ทำการเสนอชื่อบุคคล ที่เห็นสมควร คิดว่าทางสภาการศึกษาคงจะทำหลายช่องทางแล้ว ทั้งอาจจะประชาสัมพันธ์ทางทีวี สื่อสารทีวี ทั้งวิทยุ เอกสาร และก็มีสื่อบุคคล แล้วเดี๋ยวนี้มีอินเทอร์เน็ต ถ้าเป็นไปได้ผมไม่แน่ใจว่า อย่างสมาคมฯ เรามีเน็ตของสมาคมใหม่ เป็นของครุภูมิปัญญา วันหลังผมจะได้เข้าไปเยี่ยมชม อันนี้ก็ช่องทางอันหนึ่งถ้าเรามีในอนาคต เข้าไปปุ๊บนี้สามารถรู้เลยว่าครุภูมิปัญญาทำอะไร แล้วก็อีกอย่างจะต้องผ่านไปองค์กรวิชาชีพ อย่างเช่นที่ ผมมองแพทย์แผนไทย ก็ต้องให้กระทรวงสาธารณสุข named ชื่อว่า ครุภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย ต้องไปที่สาธารณสุข ก็จะบอกได้ว่า หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า มีใครบ้างที่ทำเกษตรเหมือนกัน เกษตราก็ดูแลนะ ที่ได้รางวัลยอดเยี่ยมระดับประเทศ ระดับอะไรต่างๆ อันนั้นก็ผ่านองค์กรวิชาชีพก็จะช่วยได้ส่วนหนึ่ง แล้วก็ผ่านไป ยังหน่วยงานต่างๆ ก็มีทาง อบต. (องค์การบริหารส่วนตำบล) เหล่านี้ก็จะช่วยได้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันนี้เค้าก็อยู่ใกล้ชุมชน มันก็อาจจะมีหลายช่องทาง พอให้การประชาสัมพันธ์...”

นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์มีความสำคัญยิ่งในการแพร่กระจายความรู้สู่สังคม โดยเฉพาะการกระจายความรู้สู่พื้นที่ ดังที่ สุรินทร์ กิจนิตยชีวี (สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า

“...ผมอยากเห็นการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ ในชุมชน เพราะครุภูมิปัญญาจะไม่รอดตัว ไม่รอดภูมิของตน คนไม่รู้เรื่องเพราะครุภูมิปัญญาเหมือนชาวบ้าน ทั่วไป... นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์ในลักษณะการตลาดหรือ Social Marketing มีความสำคัญยิ่งจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อยกย่อง...”

ดังนั้น การทำฐานข้อมูลของครุภูมิปัญญาไทยจึงจำเป็นเพื่อนำไปสู่การเผยแพร่ ข้อมูลภูมิปัญญาไทยได้ชัดเจนต่อไป

และการเผยแพร่ความรู้จำเป็นต้องประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทราบโดยเฉพาะ แนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน จัดสัมมนาสัญจร ชี้นำ อธิบาย และเปิดตัวครูภูมิปัญญาไทยตามโรงเรียน หรือสถานศึกษาต่างๆ เพื่อการช่วยเหลือกันในอนาคต (ถวัลย์ มาศจรัส, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550) และดังเช่น สุรินทร์ กิจนิตยชีวี (สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2550) ระบุถึงหน่วยงานที่จำเป็นต้องรู้ในเรื่องของครูภูมิปัญญาไทยคือโรงเรียน โดยได้กล่าวว่า

“...โรงเรียนขาดความรู้ในเรื่องหลักสูตรท้องถิ่น เราต้องประชาสัมพันธ์ให้ครูทราบซึ่งจะส่งผลดีต่อครูภูมิปัญญาในด้านจิตใจ คือตัวครูภูมิปัญญาจะเกิดความภูมิใจคนรอบข้างก็ชื่นชม...”

และควรเผยแพร่ทางสื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ การเสนอผลงานในการประชุม ทั้งระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ การบรรยายการสาธิตและการจัดนิทรรศการ การสัมมนาและอภิปรายทางวิชาการ การจัดพิมพ์หนังสือและแปลเป็นภาษาต่างประเทศ และการจัดทำไสตท์สคูลปรแกรมต่างๆ

และควรรหาช่องทางการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยให้หลากหลาย เช่น การเผยแพร่ทางเอกสาร หรืออาจเป็นตำรา หรือการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ เช่น ทำในรูปแบบวีดิทัศน์ วีซีดี ซีดีเสียง หรือ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

2.5 การส่งเสริมให้มีปัจจัยสนับสนุนช่วยให้การเผยแพร่องค์ความรู้ครูภูมิปัญญาไทยอย่างครบวงจร

การส่งเสริมให้มีปัจจัยสนับสนุนช่วยให้การเผยแพร่องค์ความรู้ครูภูมิปัญญาไทยอย่างครบวงจร ทำได้ดังนี้ (ถวัลย์ มาศจรัส, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550)

- 2.5.1 การบรรจุในหลักสูตรตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยบรรจุอยู่ในสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น (มาตรา ส.3.1) เศรษฐกิจพอเพียง ภูมิปัญญาไทย อยู่ในส่วนนี้ ซึ่งมีตัวแทนครูภูมิปัญญาไทยเข้าร่วมในการทำหลักสูตร
- 2.5.2 ส่งเสริมให้ตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยขึ้น
- 2.5.3 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาต้องสนับสนุนทำสื่อให้ครูภูมิปัญญาไทย แต่ละคน
- 2.5.4 การให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการ เพราะภายหลังจากการดำเนินการยกย่อง ครูภูมิปัญญาไทยจะมีงานมาก ใช้เงินจำนวนมาก จึงควรสนับสนุน ซึ่งหากครูมีความรู้เรื่องเหล่านี้ ครูจะได้จัดการงานของตนเองได้เป็นอย่างดี

2.5.5 การทำให้สมาคมครูภูมิปัญญาไทยมีความเข้มแข็ง โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจะช่วยเหลืองบประมาณ และเพิ่มบทบาทให้กับตนเองมากขึ้น

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวถึงแนวทางในการส่งเสริมครูภูมิปัญญาไทย ดังนี้

2.5.6 จัดให้มีการคุ้มครองสิทธิภูมิปัญญาไทย เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ในท้องถิ่นและประเทศชาติ ลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาจึงเป็นระบบคุ้มกันและส่งเสริม ภูมิปัญญาของชาติ

2.5.7 จัดให้มีการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทยทั้งในระดับชาติ และระดับโลกเพื่อแสดงถึงจุดเด่นของครูภูมิปัญญาไทยในสายตาของชาวโลก ซึ่งนำความภาคภูมิใจมาสู่คนไทย

2.5.8 จัดระบบเกื้อหนุนและส่งเสริมกระบวนการถ่ายทอดที่ครูภูมิปัญญาไทย ดำเนินการอยู่แล้วส่วนหนึ่ง และเชื่อมโยงกระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทย เข้ากับการเรียนการสอนทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยอาจจัดระบบการเทียบโอนหน่วยกิต การเทียบวุฒิ เทียบตำแหน่ง เพื่อให้เกิดการผสมผสาน เข้าด้วยกันเป็นระบบการศึกษาที่เป็นหนึ่งเดียว

2.5.9 ส่งเสริมให้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในรากเหง้าพื้นเพของภูมิปัญญาไทยในแต่ละด้าน ในแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2.6 การมีหน่วยงานให้การสนับสนุนครูภูมิปัญญาไทยในพื้นที่

ในส่วนนี้ อมรวิรัช นาคทรพรพ (สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2550) ได้เสนอแนะการประสานงานสนับสนุนครูภูมิปัญญาไทยว่า

“...ต้องช่วยในเรื่องการจัดการ เนื่องจากครูภูมิปัญญาอาจจะยังขาดตรงนี้ จัดการสนับสนุนเหมือนการจัดเมธีวิจัย สกว. ให้สร้างลูกศิษย์ต่อไป...”

โดยหน่วยงานในพื้นที่ที่น่าจะมีศักยภาพให้การสนับสนุนครูภูมิปัญญาไทย ได้โดยตรง คือมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีอยู่ในแต่ละจังหวัดเป็นผู้เข้าไปสนับสนุน เนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยท้องถิ่นสามารถใกล้ชิดกับพื้นที่ได้ง่ายกว่าส่วนกลาง (อมรวิรัช นาคทรพรพ, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2550)

และหน่วยงานหนึ่งที่น่าจะเกี่ยวข้อง คือ องค์การบริหารส่วนตำบล ดังเช่นที่ ยิง กิริติบุรณะ (สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2550) ได้เสนอว่า

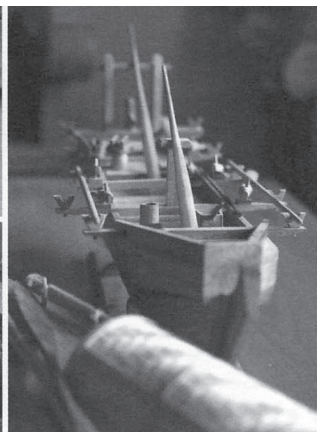
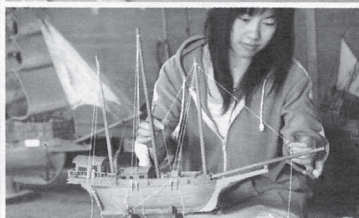
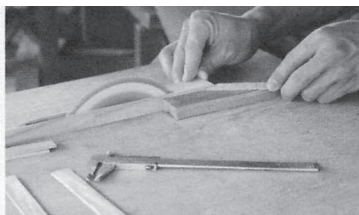
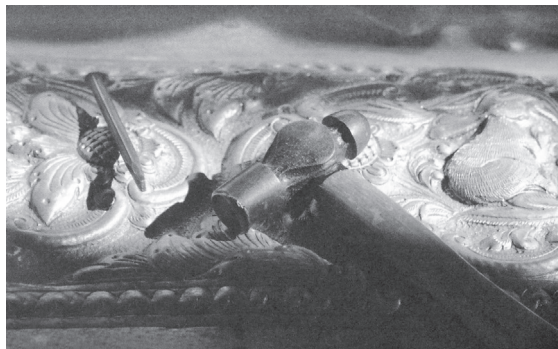

“...อบต ให้งบประมาณในระดับหมู่บ้านเป็น 100,000 บาท โดยทำเป็นกลุ่ม ร่วมกัน มีการจัดระบบอย่างมีระบบ ส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์ให้ทันสมัย ให้ผลงานได้มาตรฐานเน้นคุณภาพ...”

นอกจากนี้ สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2551) ได้กล่าวถึงการประสานงานระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ดังนี้

“...การสื่อสารทำความเข้าใจระหว่างหน่วยงาน สกศ.กับหน่วยงานอื่น ทั้งในระดับ ส่วนกลางและระดับพื้นที่ มีความสำคัญยิ่ง ต้องทำให้ชัดเจนและมีระบบ...”

กล่าวโดยสรุปแนวทางการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยมีดังนี้ ควรดำเนินการ โดยใช้แนวคิดในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อเสริมสร้างระบบคุณค่าและศักยภาพของ ครูภูมิปัญญาไทยให้สามารถพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่น รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม ตามความต้องการ จำเป็นสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างมีความสุขและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 5

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้คณะนักวิจัยได้อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยตามที่
ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 และบทที่ 4 ดังนี้

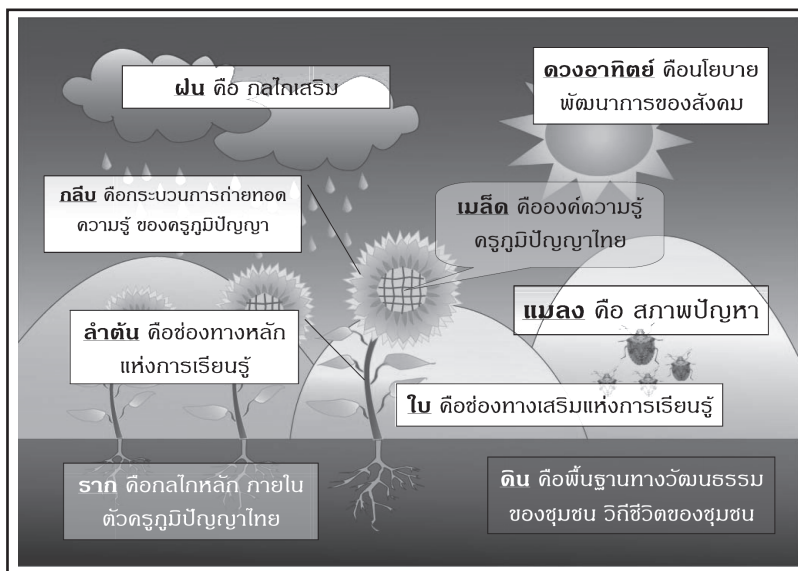
1. อภิปรายผลการวิจัย

1.1 องค์ความรู้ภาพรวมจากกรณีปัญญาไทยเพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

ผลการวิจัยการสังเคราะห์องค์ความรู้ภาพรวมของกรณีปัญญาไทย
ทั้ง 9 ด้าน พบว่า องค์ความรู้ของกรณีปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรม เน้นการสร้างความรู้
และการเผยแพร่ความรู้เพื่อพัฒนาให้แก่ภาคการเกษตรและระบบเศรษฐกิจไปด้วยกัน
ในทิศทางที่สมดุลและไม่ทำลายซึ่งกันและกันโดยอาศัยการพึ่งพาอย่างสร้างสรรค์
ในเครือข่าย เกษตรกรรม องค์ความรู้ของกรณีปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและ
หัตถกรรม เน้นการนำทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์
เพื่อสนองตอบความต้องการพื้นฐานในด้านการดำรงชีวิต การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี
สมัยใหม่ในการแปรรูป ผลิตภัณฑ์เพื่อการค้าใช้งานและการจำหน่าย องค์ความรู้ของ
กรณีปัญญาไทย ด้านการแพทย์แผนไทย เน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ทางด้าน
สุขภาพและ อนามัยได้ องค์ความรู้ของกรณีปัญญาไทย ด้านการจัดการ ทรัพยากร
ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เน้นองค์ความรู้ในการจัดการป่าและแหล่งน้ำตามธรรมชาติ
ที่เกิดจากป่าของชุมชนเป็นความรู้ที่เป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของ
คนในชุมชน ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของป่าและแหล่งน้ำในป่า องค์ความรู้ของ
กรณีปัญญาไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนเน้นการสร้าง ความมั่นคงแก่ชีวิต ความเป็น
อยู่ของสมาชิกในชุมชนองค์ความรู้ของกรณีปัญญาไทย ด้านศิลปกรรม เน้นการสร้างสรรค
และสืบทอดผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ ให้อยู่คู่กับชุมชน องค์ความรู้ของกรณีปัญญาไทย

ด้านภาษาและวรรณกรรม เน้นการสร้างสรรคและ อนุรักษ์ผลงานด้านภาษาและวรรณกรรม
ท้องถิ่น รวมทั้ง การนำแนวคิดที่สอดแทรก ในผลงานมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนิน
ชีวิต ในปัจจุบัน องค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี เน้น
การประยุกต์ใช้หลักธรรม คำสั่งสอนทางศาสนา ปรัชญา และประเพณีให้เหมาะสม สอดคล้อง
กับวิถีชีวิตและบริบท ของสังคม องค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย ด้านโภชนาการ เน้นการ
ประดิษฐ์และ ปูรงแต่งอาหารให้เกิดประโยชน์ต่อร่างกาย และสามารถผลิตเป็นสินค้า สร้าง
รายได้ให้แก่ คริวเรือนและชุมชน

จากองค์ความรู้ทั้ง 9 ด้าน จึงถือเป็นแก่นของความรู้ เป็นความรู้แบบองค์รวม
(holistic) ของครุภูมิปัญญาไทย ดังความหมายของคำว่า “องค์รวม” ที่ว่า “...เป็นแนวโน้ม
ตามธรรมชาติในการสร้างองค์ภาพพ (Wholes) ที่มีคุณสมบัติมากกว่าผลรวมของ
องค์ประกอบ ไม่ใช่องค์ประกอบทั่วไปของสิ่งที่เรามองเห็นหรือสัมผัสได้เท่านั้น ยังรวมทั้ง
ประวัติความเป็นมา บริบท วัฒนธรรม สังคม และจิตวิญญาณ..” (ยินดี เจ้าแก้ว, 2550)
ดังนั้น องค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย จึงเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสะสม ประสบการณ์
ของครุภูมิปัญญาไทย ภายใต้บริบทของวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น โดยการคิด สร้างสรรค
เกิดเป็นองค์ความรู้ที่ครุภูมิปัญญาไทยล้วนมุ่งมั่นเผยแพร่สู่ประชาชน และหากเปรียบเทียบ
องค์ความรู้ดังกล่าวกับดอกไม้ที่สวยงามแล้ว องค์ความรู้ ย่อมเป็นแก่นสำคัญเปรียบได้กับ
เมล็ดของดอกไม้ที่สมบูรณ์ พร้อมจะแพร่กระจายและ เติบโตเป็นหน่อต้นไม้ใหม่ต่อไป
ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย

ด้วยเหตุนี้องค์ความรู้ทุกด้านของครูภูมิปัญญาไทยเกิดจากการสะสมประสบการณ์เป็นเวลานาน เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) โดยอาศัยประสบการณ์เดิมของครูภูมิปัญญาไทย และปรับเปลี่ยนให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และครูภูมิปัญญาไทยได้เรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต (Problem-based-learning) ซึ่งมุ่งเน้นและสนับสนุนใหม่รับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการเสนอปัญหาและความต้องการในการแก้ปัญหา โดยให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ทำให้เกิดทักษะในการคิด วิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ และเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากแนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรคนิยม (Constructivism) โดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่จากการใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริง เป็นบริบท (Context) ของการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์และคิดแก้ปัญหา

ครูภูมิปัญญาไทยทั้งหลายจึงเริ่มจากการระเบิดจากข้างใน ทำให้ตัวเองเข้มแข็งก่อนจะสามารถนำความรู้ไปช่วยเหลือผู้อื่น ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั้นหมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนา ให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชน หมู่บ้านที่ ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2550) ครูภูมิปัญญาไทยจึงพยายามที่จะทำให้คนในชุมชน มีความเข้มแข็ง มีความรู้ ความสามารถ และมีศักยภาพในการพัฒนาองค์ความรู้ ในแต่ละด้าน เพื่อนำความรู้เหล่านั้นไปเผยแพร่สู่ภายนอกชุมชนต่อไป เช่น ครูภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม เน้นการถ่ายทอดและพัฒนาความรู้ให้แก่คนรุ่นใหม่ในชุมชน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกับภาษา และวรรณกรรมท้องถิ่น หากพวกเขามีความรู้และได้รับการสนับสนุนในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดีแล้ว ก็สามารถเผยแพร่ความรู้ให้แก่บุคคลภายนอกท้องถิ่นได้ในลำดับต่อไป

การพัฒนาตนเองของครูภูมิปัญญาไทยจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเป็นองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ดังเช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed Learning) ซึ่ง Knowles (1975) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียน เป็นผู้ริเริ่มการเรียนรู้ วางเป้าหมาย เลือกทรัพยากร เลือกยุทธวิธีการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยอาจจะได้หรืออาจจะไม่ได้รับการช่วยเหลือ จากบุคคลอื่น จากการวิจัยพบว่าครูภูมิปัญญาไทยมีการเรียนรู้อย่างมีลำดับขั้นตอน มีวิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพื้นฐานและความต้องการของตนเอง มีการประเมินผล การเรียนรู้ของตนเอง โดยการเข้าร่วมกิจกรรมการประกวด แข่งขัน หรือผลิตผลผลิตสู่ตลาด อย่างครบวงจร ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้

ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง (Action Learning) ซึ่งหมายถึง การเรียนรู้ด้วยกัน หรือการเรียนรู้จากกันและกัน เป็นเรื่องที่แต่ละคนต่างก็ไม่รู้ว่า ไม่มีใครรู้คำตอบของเรื่องนั้นๆ แต่จะต้องร่วมกันค้นหาคำตอบในเรื่องนั้น (มัดนทรา ธรรมบุศย์, 2550) และหากเปรียบเทียบช่องทางแห่งการเรียนรู้อย่างหลากหลายของ ครูภูมิปัญญาไทยดังกล่าวกับต้นไม้แล้ว ช่องทางหรือวิธีการเรียนรู้จึงเปรียบได้กับลำต้น ของต้นไม้ที่ใช้เป็นช่องทางลำเลียงอาหารและน้ำจากรากสู่ใบและดอกตามลำดับ

1.2 กลไกของการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจรที่ยั่งยืนโดยครูภูมิปัญญาไทย

จากผลของการวิจัยพบว่า กลไกของการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้มี 2 ส่วน คือ กลไกภายในตัวครูภูมิปัญญาไทยประกอบด้วยกลไกหลัก ได้แก่ คิดและทำอย่างบูรณาการ จิตสาธารณะ ศรัทธาในการเรียนรู้ การพึ่งตนเอง คุณธรรมนำชีวิต ภาวะผู้นำ มีความมุ่งมั่นไปสู่ความสำเร็จ คิดนอกกรอบ ส่วนกลไกภายในที่เป็นกลไกเสริมได้แก่ การเรียนรู้จากชีวิต และการเรียนรู้จากผู้อื่น สำหรับกลไกภายนอกตัวครูภูมิปัญญา ประกอบด้วยกลไกภายนอกระดับโครงสร้าง ได้แก่ พัฒนาการทางสังคม กฎหมาย ข้อกำหนดและนโยบายของภาครัฐที่สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร และกลไกภายนอก ระดับปฏิบัติได้แก่ บุคคลรอบข้าง เช่น บุคคลอันเป็นที่รักของครูภูมิปัญญาไทย งบประมาณสนับสนุนการดำเนินการถ่ายทอด ครูภูมิปัญญาไทย รางวัลได้รับ และการจัดการ ดังนั้น กลไกภายในตัวครูภูมิปัญญาไทยที่เป็นกลไกหลักซึ่งเป็นคุณลักษณะภายในของ ตัวครูภูมิปัญญาไทยที่จำเป็นต้องมี เพื่อเป็นฐานของการพัฒนาตนเองในการเป็น ครูภูมิปัญญาไทย ซึ่งเปรียบได้กับรากฐานที่สำคัญยิ่งของต้นไม้จำเป็นต้องยึดราก ของต้นไม้ให้มั่นคง อีกทั้งมีหน้าที่ดูดซึมน้ำ อาหาร และแร่ธาตุจากพื้นดิน ใบเลี้ยงลำต้นใบ และดอกต่อไป

ส่วนกลไกภายในที่เป็นกลไกเสริม เป็นกลไกวิธีหรือวิธีการที่ครูภูมิปัญญาไทยใช้เป็นช่องทางในการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ของตน จึงเปรียบเสมือนกับใบ ที่ทำหน้าที่สังเคราะห์อาหารด้วยแสง เมื่อรากซึ่งเป็นกลไกหลักดูดซึมน้ำ อาหาร และแร่ธาตุมาแล้ว ใบจะทำหน้าที่สังเคราะห์อาหารเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป สำหรับกลไกภายนอกตัวครูภูมิปัญญาไทยซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกตัวครูภูมิปัญญาไทย ที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และสิ่งที่ส่งผลและสนับสนุนต่อการดำเนิน กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่น จึงเปรียบเสมือนกับดวงอาทิตย์ที่ส่องแสงให้แก่สิ่งมีชีวิตบนโลก ต้นไม้ได้ใช้แสงจาก ดวงอาทิตย์ในการสังเคราะห์อาหารด้วยแสงแดด

ดังนั้นกลไกภายนอกไม่จำเป็นการพัฒนา การสังคม กฎหมาย ข้อกำหนด และนโยบายของภาครัฐ จึงให้ประโยชน์เกี่ยวเนื่องต่อ การพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจรที่ยั่งยืน

กลไกภายในตัวครูภูมิปัญญาไทยจึงนับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการเป็นครูภูมิปัญญาไทย โดยเฉพาะวิถีคิดของครูภูมิปัญญาไทยทุกท่าน การคิดและอย่างบูรณาการของครูภูมิปัญญาไทยดังเช่น ความสามารถในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร มุมมองหรือแนวคิดที่แยกส่วนหรือมีความแตกต่างกัน ให้เข้ากับเรื่องที่เป็นแกนหลักได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้เรื่องที่เป็นแกนหลักนั้นสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2549) หากการคิดของครูภูมิปัญญาไทยไม่สามารถจะบรรลุผลได้จำเป็นต้องเป็นผู้มีจิตใจดี เป็นผู้จิตสาธารณะ มีจิตอาสา ที่มุ่งจะทำประโยชน์ เพื่อชุมชนส่วนรวมให้มีความเป็นอยู่และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยสอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น ดังแนวคิดเรื่องจิตบริการ ซึ่งหมายถึง การอำนวยความสะดวก การช่วยเหลือ การให้ความกระจ่างการสนับสนุน และความกระตือรือร้นต่อการบริการผู้อื่น การต้องการให้ผู้อื่นประสบความสำเร็จในสิ่งที่ต้องการ การที่บุคคลมีหัวใจบริการดังกล่าวช่วยให้เกิดผลดี ทั้งต่อผู้อื่น ตนเอง และงานที่ปฏิบัติ (เอช อาร์ เซ็นเตอร์, ม.ป.ป.) อีกทั้งครูภูมิปัญญาไทยต้องเป็นผู้มีความรักและเชื่อมั่นในการเรียนรู้ มุ่งแสวงหา ความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งจากการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เรียนรู้ ด้วยการนำตนเองเรียนรู้จากการศึกษาทั้งในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สอดคล้องกับ Bolhuis (1996) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนรับผิดชอบตัวเองและจัดการ กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งการจัดการบริบทแวดล้อมของการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ กระตุ้นการเรียนรู้ วัดประเมินผลและควบคุมยุทธวิธีการเรียนรู้ ซึ่งทำให้ครูภูมิปัญญาไทย เป็นผู้ที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีการรับรู้ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตั้งแต่เกิดจนตาย จากบุคคลหรือสถาบันใดๆ โดยสามารถเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนต่างๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบ โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญ ทั้งนี้สามารถทำให้ครูภูมิปัญญาไทย เกิดการพัฒนาตนเอง มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่อง ตลอดชีวิตของครูภูมิปัญญาไทย

นอกจากนี้ ครูภูมิปัญญาไทยเป็นผู้มีความตั้งใจและมุ่งมั่น มีพลังความมุ่งมั่น ซึ่งหมายถึง พลังใจ ความตั้งใจ ความมุ่งมั่นในอันที่จะกระทำการอันใดให้สำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งรวมถึงคำว่า มโนเมยิทธิ (Will Power) ความเพียรพยายาม (Perseverance) การทำการเสมอดั้นเสมอปลาย (Steadiness) และคำว่า ไม่หวาดหวั่นต่อความยากลำบาก (Energy) (ศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัย, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับวิศิษฐ์ วัชรวิญญู (2550) ที่กล่าวถึงความมุ่งมั่น หรือพลังชีวิต หรือเจตจำนง (Willing) ว่าเป็นการเกิดขึ้นและ เป็นไปอย่างอัตโนมัติ และทำให้ชีวิตขับเคลื่อนไป

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าครุภูมิปัญญาไทยได้สั่งสมแต่พลังนิสัยดีในการกระทำที่ดีงาม ได้เปิดมิติการนำความคิด และอารมณ์ความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวกับการพัฒนานิสัย มีความคิดที่มีชีวิต และอารมณ์ที่มีพลัง ได้นำพาตัวครุภูมิปัญญาไทยไปสู่การพัฒนาที่สร้างสรรค์ อีกทั้งยังสอดคล้อง Robbin (2001) ได้เสนอว่า ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ใดๆ จะเกิดขึ้นได้โดยปราศจากความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้า ผู้ที่ต้องการความสำเร็จต้องมีความพร้อมที่จะอดทนต่อความเหนื่อยยากต่างๆ โดยมีเป้าหมายชีวิตอย่างมั่นคงจนกระทั่งพบกับความสำเร็จ

นอกจากนี้ครุภูมิปัญญาไทยมีหลักการดำเนินชีวิตอยู่บนฐานของการพึ่งตนเอง สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ เข้มแข็ง มั่นคง สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลง สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งทางจิตใจ สังคม ทรัพยากร เทคโนโลยี และเศรษฐกิจ ซึ่งการพึ่งตนเอง (Self-Reliance) เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนา ดังนั้น ในแนวทางการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง การพึ่งตนเอง ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ ซึ่งการพึ่งตนเองได้นั้น มีทั้งในระดับบุคคล และชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ม.ป.ป.)การพึ่งตนเองต้องสามารถผันเปลี่ยนไปตามเวลาได้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสม สอดคล้อง และสมดุล หลักการและแนวทาง เพื่อให้ชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้ ตามหลักทางสังคมวิทยามี 5 ประการ ดังนี้

1) การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี หมายถึง การมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ เช่น เครื่องไม้เครื่องมือ เครื่องจักรกล และเทคโนโลยีทางสังคม เช่น การจัดวางโครงการ การจัดการ เป็นต้น การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ หรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

2) การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ หมายถึง ความสามารถในการทำมาหากินเลี้ยงชีพ ที่มีความมั่นคงสมบูรณ์พูนสุขพอสมควรหรืออย่างมีสมดุล

3) การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ความสามารถในการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และความสามารถในการรักษา ทรัพยากร ธรรมชาติให้ดำรงอยู่ไม่ให้เกิดเสื่อมเสียไปจนหมดสิ้น หรือไม่ให้เกิดสมดุลธรรมชาติ

4) การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ หมายถึง การมีสภาพจิตใจที่กล้าแข็ง เพื่อที่สามารถ ต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ทั้งการหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้า การยึดมั่น ปฏิบัติตนตามหลักทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา

5) การพึ่งตนเองได้ทางสังคม หมายถึง การที่คนกลุ่มหนึ่งมีความเป็นปึกแผ่น เหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ให้ดำเนินการใดๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายด้วยตนเอง หรือสามารถหาความช่วยเหลือจากภายนอกเข้ามาช่วย ทำให้ชุมชนช่วยตนเองได้

นอกจากนี้ การพึ่งตนเองของครูภูมิปัญญาไทยต้องมีหลักธรรมตามหลักศาสนา ในการดำเนินชีวิต การมีคุณธรรมนำชีวิต การเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ การเชื่อมโยงทุกสรรพสิ่ง เพื่อการแก้ปัญหา การมีความขยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ สุจริต มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีวินัยในตนเอง ธรรมะเหล่านี้ สอดคล้อง กับหลักธรรมะของพุทธศาสนา เรื่อง อิทธิบาท 4 และทิวสุธรรมมีกัตถประโยชน์ กล่าวคือ อิทธิบาท ซึ่งแปลว่าบาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ ลู่ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น 4 ประการ คือ (1) ฉันทะ ความพอใจ รักใคร่ในสิ่งนั้น (2) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น (3) จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น และ(4) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น (พุทธทาสภิกขุ, ม.ป.ป.) สำหรับทิวสุธรรมมีกัตถประโยชน์ หมายถึง ธรรมที่อำนวยความสะดวกให้ในปัจจุบัน คือให้ผล ในชาตินี้ มี 4 ประการคือ (1) อุฏฐานสัมปทา คือ มีความขยัน ต่อสู้ ไม่ท้อแท้ ในการทำงาน หาเลี้ยงชีพ ในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ (2) อารักขสัมปทา คือ รู้จักรักษาทรัพย์ สิ่งของที่มีอยู่ หรือที่ได้มาให้อยู่คงทน และใช้งานให้คุ้มค่า ไม่ทิ้งๆ ขว้างๆ (3) กัลยาณมิตตตา คือ รู้จักเลือกคบเพื่อน และ(4) สมชิวิตา คือ รู้จักใช้สอยทรัพย์สมบัติ กินอยู่พอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ผิดเคืองเกินไป (มูลนิธิอิทธิกรรม มูลนิธิ, 2545) อีกทั้งครูภูมิปัญญาไทย จำเป็นต้องมีหลักประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิต และการทำงานร่วมกับผู้อื่น อย่างมีส่วนร่วม ดังเช่น McGregor (1960) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมประกอบด้วย สภาวะเงื่อนไขที่เหมาะสม ที่บุคคลใช้สำหรับให้บุคคลมีโอกาสเข้าไปมีอิทธิพลในการตัดสินใจในสิ่งที่จะเป็น ผลกระทบต่อตนเองโดยระดับของการมีอิทธิพล มีมากและน้อยต่างกันไป บุคคลจะมีเสรีภาพในการเลือกกระทำในสิ่งที่บุคคลนั้นๆ รับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานต่างๆ หรือส่วนประกอบต่างๆ ที่อยู่ในกระบวนการตัดสินใจมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องอิทธิพล การปฏิสัมพันธ์ (Interaction) และการแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร (Information Sharing)

วิสัยทัศน์และความเป็นผู้นำในเชิงความคิดนี้ครูภูมิปัญญาไทยสามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริง ดังตัวอย่างขององค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของ อุดม มุ่งเกษม นั้นประกอบด้วยคุณสมบัตินี้ที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้ คุณสมบัตินี้ข้อที่ 1 การมีความเป็นผู้นำ (Proactive) ได้แก่ การมีความสามารถในการชี้นำตนเองและผู้อื่นด้วยการกล้าคิด กล้าตัดสินใจ และลงมือทำตามแผนที่วางไว้อย่างจริงจัง โดยมีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จนกว่าจะประสบความสำเร็จ คุณสมบัตินี้ข้อที่ 2 การมีวิสัยทัศน์ (Innovative) ได้แก่ การมีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา โดยการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างแนวคิดใหม่ๆ สำหรับการเปลี่ยนแปลง

และพัฒนาองค์การรวมถึงการมีความสามารถนำแนวคิดนั้น ไปสู่การปฏิบัติงานได้จริงและทำให้เกิดผลสำเร็จตามที่ต้องการได้ คุณสมบัติข้อที่ 3 การทำงานเป็นทีม (Participative) ได้แก่ การมีความสามารถในการประสานพลังสร้างสรรค์ จากผู้ร่วมงานทุกคน โดยการนำจุดแข็งหรือข้อดีในแต่ละคนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ตลอดจนการสร้างความรู้สึกในการทำงานร่วมกันเป็นทีมด้วยการแบ่งปันประสบการณ์และ ความคิดเห็นจากทุกๆ คนในทีม เพื่อให้ทุกคนเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ ผลงาน และเป็นการเสริมสร้างกำลังใจในการทำงานร่วมกัน คุณสมบัติข้อที่ 4 การมีทัศนคติด้านบวก (Positive) ได้แก่ การมีความสามารถในการมองวิกฤตให้เป็น โอกาสได้ในทุกๆ เหตุการณ์ ด้วยการมองเห็นถึงข้อดีที่มาพร้อมกับปัญหาต่างๆ และมีความเชื่อมั่นว่า ปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นจะมาพร้อมกับการให้โอกาสที่ดีกว่าเสมอ และนำไปสู่การประสบกับความสำเร็จที่มีคุณค่า คุณสมบัติข้อที่ 5 การมีความสามารถในการปรับตัว (Adaptive) ได้แก่ การมีความสามารถในการปรับตัว และมีความยืดหยุ่น ต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะสามารถปรับปรุง วิธีการทำงานให้มีความเหมาะสม ซึ่งจะนำไปสู่การมีประสิทธิภาพในการทำงานที่ดี

ครุภูมิปัญญาไทยทุกท่านได้นำอภินิหารปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เป็นแนวทางการดำรงชีวิต เพื่อการใช้ชีวิต ในทางสายกลาง ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ของประชาชน ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหาร ประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ มีหลักในการพิจารณา 5 ส่วน (วิทยา นนทันทนา, 2550)

1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตน ในทางที่ควรเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตน ได้ทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) คำนียาม ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมกัน ดังนี้

- (1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและคนอื่น เช่น การผลิตและบริโภคที่มีอยู่ในระดับพอประมาณ

(2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น ต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผล ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

(3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของ สถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

(1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้น มาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและระมัดระวังในการปฏิบัติ และ

(2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5) แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

สำหรับกลไกเสริมหรือกลวิธีหรือวิธีการที่ครุภูมิปัญญาไทยใช้เป็นช่องทางในการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ของตน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้จากชีวิต การเรียนรู้จากประสบการณ์ และปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงของตน ถือว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการเป็นครุภูมิปัญญาไทย เพราะว่าประสบการณ์ของครุภูมิปัญญาไทยทุกคน เป็นประสบการณ์ที่ทรงคุณค่ายิ่ง ทั้งนี้ การเรียนรู้จากประสบการณ์ คือ การเรียนรู้ที่เกิดจากการกระทำจริง ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ใหม่จากการลงกระทำ โดยเริ่มจากการรับรู้ปัญหา แล้วเริ่มหาทางแก้ปัญหา หลังจากนั้นลงกระทำ จนเกิดประสบการณ์จากผลของการกระทำ แล้วสร้างความรู้ใหม่ด้วยตนเอง ด้วยการยืนยันในความรู้เดิมหรือ ปรับเปลี่ยนความรู้เดิม เป็นความรู้ใหม่ (Dewey, 1938) การเรียนรู้จากประสบการณ์ของครุภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ที่เป็นพลวัตนับตั้งแต่การที่ครุภูมิปัญญาไทย นำเอาประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมมา เชื่อมโยงหรืออธิบายประสบการณ์ หรือเหตุการณ์ใหม่ แล้วนำไปสู่การขบคิดเพื่อเกิด

ข้อสรุปใหม่หรือองค์ความรู้ใหม่ ครูภูมิปัญญาไทยมีการ สะท้อนความคิดและอภิปราย ซึ่งเป็นความคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์มวลประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถ่องแท้ ชัดเจนในประเด็นต่างๆ เกิดเป็น ความคิดรวบยอดเกิดความรู้เกิดข้อสรุป และประการสำคัญครูภูมิปัญญาไทยมีการ ทดลองหรือประยุกต์แนวคิดสู่การปฏิบัติ เพื่อตกผลึกเป็นความรู้แบบองค์รวม ที่นำไปสู่การใช้ในสถานการณ์จริงของชุมชน

นอกจากนี้การเรียนรู้จากผู้อื่น ซึ่งเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การเรียนรู้ จากกระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้จากการมีส่วนร่วม การเรียนรู้จากการเข้าอบรม สัมมนา และ การประชุม ดังประโยชน์ของกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมกลุ่มประเภทหนึ่งที่ได้จัด ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดให้กับกลุ่มเพื่อให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กัน มีความสนใจ ร่วมกันมีโครงสร้างอย่างเดียวกัน โดยการกำหนดหน้าที่แบ่งความรับผิดชอบมีระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ เป็นแนวทางให้สมาชิกปฏิบัติ เพื่อช่วยให้สมาชิกในกลุ่มเข้าใจเกี่ยวกับ พฤติกรรมของตน อันเป็นประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้เกิดเจตคติที่เปลี่ยนแปลงตนเองในทางที่ได้เรียนรู้ จากการทำ กิจกรรมดังกล่าว และกลุ่มดำเนินกิจกรรมไปได้สำเร็จ ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ในอันที่จะช่วยให้สมาชิกได้พัฒนาความสามารถในการปรับตัว ด้านสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน (สุทธิชา ชูเชิด, ม.ป.ป.) กลไกนอกตัวครูภูมิปัญญาไทย ที่ช่วยสนับสนุนการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ รวมทั้งกลไกภายนอกระดับโครงสร้าง และกลไกภายนอกระดับปฏิบัติ ล้วนมีส่วน สนับสนุนเสริมสร้างการเป็นครูภูมิปัญญาไทย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายข้อกำหนด และนโยบาย ของภาครัฐที่สนับสนุน อาทิ มาตรา 23 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนัก นายกรัฐมนตรี, 2545) ที่กล่าวถึงการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ว่าต้องให้ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในประเด็นต่างๆ เช่น ความรู้ เกี่ยวกับตัวเอง ศิลปะ ศาสนา วัฒนธรรม กีฬา รวมทั้งการให้ความสำคัญกับความรู้ ภูมิปัญญาไทยและ การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

1.3 สภาพการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย

จากผลการวิจัยสภาพการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยไม่ว่าเป็น นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาฉบับได้รับความเห็นชอบจาก คณะรัฐมนตรี แผนงานที่ 1 - 4 หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการดำเนินการยกย่อง ครูภูมิปัญญานั้น หากพิจารณาการให้ทุนส่งเสริมกลุ่มวิจัยและทุนพัฒนานักวิจัย ของสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) การคัดเลือกศิลปินแห่งชาติ ของสำนักงาน คณะกรรมการ

วัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม การคัดเลือกพอดีเด่นของ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย และการคัดเลือกแม่ดีเด่นของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ร่วมกันแล้วพบว่า มีหลายประเด็นที่สามารถนำมาสนับสนุนสภาพ การดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังเช่น การให้ทุนส่งเสริม กลุ่มวิจัยและทุนพัฒนานักวิจัย ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งได้จัดให้มีทุนส่งเสริมกลุ่มวิจัย (ทุนเมธีวิจัยอาวุโส) มาแล้ว 3 รุ่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมาทุกปี ทั้งหมดได้คัดสรรผู้ได้รับทุนไปแล้ว 40 ทุน ทุนละ 3,000,000 บาท ต่อปี เป็นระยะเวลา 3 ปี นอกจากนั้นยังจัดให้มีทุนพัฒนานักวิจัย (ทุนเมธีวิจัย) มาแล้ว 4 รุ่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมาทุกปี โดยได้จัดสรรทุนไปแล้วทั้งหมด 94 ทุน ทุนละ 360,000 บาทต่อปี เป็นระยะเวลา 3 ปี

ทุนส่งเสริมกลุ่มวิจัย และทุนพัฒนานักวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความแข็งแกร่ง ให้ระบบการวิจัยของประเทศ โดยเน้นการสร้างและขยายนักวิจัยที่มีความสามารถสูง ทุนพัฒนานักวิจัย หรือทุนเมธีวิจัย เป็นการให้ทุนแก่นักวิจัยที่มีศักยภาพสูง และอยู่ในระยะเริ่มต้นของการสร้างตัวให้ทำงานวิจัยเพื่อสร้างผลงานอย่างต่อเนื่อง ส่วนทุนพัฒนามกลุ่มวิจัย หรือทุนเมธีวิจัยอาวุโส เป็นการให้ทุนแก่นักวิจัยอาวุโสผู้มีผลงานวิจัยโดดเด่น มีชื่อเสียงให้ทำหน้าที่พัฒนาทีมวิจัยและนักวิจัยใหม่ให้สามารถผลิตผลงานวิจัยคุณภาพสูง จากการทำงานวิจัยร่วมกัน (ประชาคมวิจัย, มปป.) โดยจะเห็นได้ว่า สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยได้สนับสนุนให้เกิดความแข็งแกร่งของการวิจัยของประเทศสนับสนุนการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้นักวิจัยอาวุโสพัฒนานักวิจัยใหม่ โดยร่วมกันทำงานวิจัย ดังนั้น การสนับสนุนนักวิจัยอาวุโสดังกล่าว เปรียบได้กับครุภูมิปัญญาไทยทำงานในชุมชน จึงจะนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์กับแนวทางการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่องต่อไป

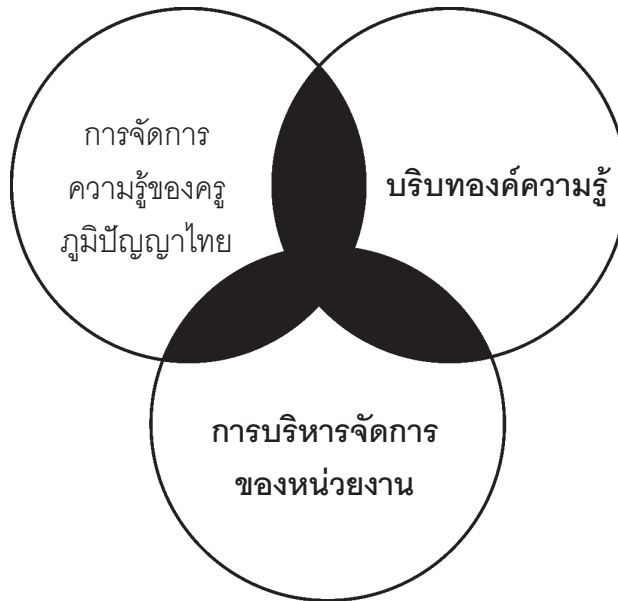
สำหรับการคัดเลือกศิลปินแห่งชาติ จะมีทั้งสิ้น 3 สาขา ได้แก่ สาขาทัศนศิลป์ สาขาวรรณศิลป์ และสาขาศิลปะการแสดง โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก 3 หลักเกณฑ์ คือ คุณสมบัติของศิลปินแห่งชาติ คุณค่ามาตรฐานผลงานศิลปะของศิลปินแห่งชาติ การเผยแพร่และยอมรับคุณค่าผลงานของศิลปินแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2548) ปัจจุบันศิลปินแห่งชาติมีเงินเดือนรายละ 12,000 บาทต่อเดือน (ไทยโพสต์, 12 กันยายน 2550)

1.4 ปัญหาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย ส่วนใหญ่เป็นปัญหาใน 3 ลักษณะ คือ 1) ปัญหาบริบทองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย 2) ปัญหาการบริหารจัดการของหน่วยงาน และ 3) ปัญหาการจัดการความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย

ผังแผนภาพที่ 2 ที่แสดงปัญหาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย

แผนภาพที่ 2 แสดงปัญหาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย

จากแผนภาพข้างต้น พบว่า ปัญหาทั้ง 3 ลักษณะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกัน มีการทับซ้อน บางส่วนซึ่งกันและกัน ตัวอย่างเช่น ตัวครูภูมิปัญญาไทยมีปัญหาการสืบทอด องค์ความรู้ ปัญหาการจัดทำรายงาน ปัญหาการประยุกต์ใช้เนื้อหาขององค์ความรู้สู่ความ เป็นรูปธรรม ปัญหา การจัดสรรเวลา เป็นต้น ซึ่งปัญหาจากตัวครูภูมิปัญญาไทยเกี่ยวข้อง ทั้งกับการบริหารจัดการ องค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย และปัญหาการบริหารจัดการของ หน่วยงาน ตัวอย่างเช่น ปัญหาในส่วนของความชัดเจนของกรอบความหมายของครูภูมิปัญญา ไทย ปัญหาการประยุกต์ ใช้เนื้อหาขององค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย สู่ความเป็นรูปธรรมของ หน่วยงานและตัวครู ภูมิปัญญาไทยเอง ส่วนปัญหาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการยกย่อง ครูภูมิปัญญาไทย ได้แก่ ปัญหาการประชาสัมพันธ์เพื่อการคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย ปัญหาการกำหนดองค์กร หรือหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินการยกย่อง ครูภูมิปัญญาไทย ปัญหาข้อจำกัด ของการพิจารณาจากพื้นที่จริง ปัญหาการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณในการส่งเสริม การดำเนินงานของครูภูมิปัญญาไทยอย่าง ต่อเนื่อง ซึ่งครูภูมิปัญญาไทยหลายท่าน ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินการยกย่อง ครูภูมิปัญญาไทย ดังเช่น

1) ปัญหาบริบทของคําคำรู้ของครูภูมิปัญญาไทย

ครูภูมิปัญญาไทยหลายท่านได้อธิบายถึงบริบทของคําคำรู้ของครูภูมิปัญญาไทยโดยเล่าถึงปัญหาของการสืบทอดของคําคำรู้ที่ทุกวันนี้ขาดเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีสนใจอย่างจริงจัง และขาดการสืบทอดและนำองค์ความรู้ไปประกอบเป็นอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวต่อไป เช่น “...เด็กที่นี้ก็เหมือนกัน ไม่เหมือนเด็กเมื่อก่อน ทอผ้าเป็นหมด เลิกจากโรงเรียนมาก็ทอผ้า แล้วเด็กเดี๋ยวนี้เขาไปห้างไปอะไรอย่างนั้นนะ มันผิดกันบางคนก็ไม่ค่อยชอบ...” (สุนทรี ขนาดนิค สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2550) นอกจากนี้การจัดสรรเวลาเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ครูภูมิปัญญาไทยต่างประสบ เนื่องจากมีผู้สนใจมาศึกษาเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ รวมถึงการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครูภูมิปัญญาไทย เพื่อจะได้นำไปเป็นเนื้อหาในการถ่ายทอดสมาชิกในชุมชน และผู้สนใจอื่นๆ ครูภูมิปัญญาไทยจึงมีบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และทำให้ครูภูมิปัญญาไทยต้องเดินทางไปตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ เพื่อเผยแพร่ความรู้ดังที่ สุนทรี ขนาดนิค (สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2550) กล่าวว่า “...งานทางด้านสังคมแม่ไปหมดเลย...ด้านนี้ทำบุญก็ต้องไปหมดแล้วไปประชุมกาชาด... ไปดูงาน เดินแบบผ้าโชว์ที่อเมริกา มีงานวันของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว...” และเนื่องจากครูภูมิปัญญาไทยมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานของหน่วยงานทั้งในจังหวัด และในส่วนกลางทำให้ สุนทรี ขนาดนิค (สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2550) อธิบายการทำงาน ณ ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยของตนเองว่า “...คือถ้ารอเรียนจากตรงนี้ ไม่ได้เรียนแน่ เพราะไม่อยู่สักวันเลย น้อยครั้งที่จะได้อยู่กับที่...” ซึ่งสอดคล้องกับ ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550) ที่กล่าวว่า “...ครูภูมิปัญญาไทยมีงานมากมาย เช่น มีคน มาเยี่ยมชมและดูงาน ณ ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยจำนวนมาก ทำให้ครูภูมิปัญญา ต้องต้อนรับ หรือต้องบรรยายเป็นคนที่ทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น...” เป็นต้น

2) ปัญหาการบริหารจัดการของหน่วยงาน

ครูภูมิปัญญาไทยและนักวิชาการหลายท่านให้ทัศนะตรงกันเกี่ยวกับปัญหาการประชาสัมพันธ์เพื่อการคัดเลือก รวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้สังคมทั่วไปรับทราบภายหลังจากการประกาศยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ดังเช่น ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า “...การดำเนินการเรื่องการประชาสัมพันธ์ยังขาดความครอบคลุม โดยเฉพาะการรับข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานในระดับภูมิภาค ...แต่ยังพบว่า หน่วยงานระดับล่างไม่ทราบเรื่องบ้าง ไม่ได้รับเอกสารบ้าง...” ปัญหาการขาดองค์กรหรือหน่วยงาน รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยเป็นอีกปัญหาหนึ่ง ในการบริหารจัดการของหน่วยงาน ที่จะส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินการยกย่อง ครูภูมิปัญญาไทย จึงควร

มีหน่วยงานหรือองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ประสานการดำเนินงาน ส่งเสริมภูมิปัญญาไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) และดังที่ กล่าว สมตระกูล (สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า “...มีหน่วยงานหรือองค์กรไหน หน่วยงานไหน รับผิดชอบ โดยตรงกำหนดไว้ให้มีหน้าที่บทบาทในด้านนี้โดยตรง...”

นอกจากนี้ การสนับสนุนให้ครูภูมิปัญญาไทย ดำเนินการโครงการ ถ่ายทอด ความรู้ให้แก่ผู้เรียนการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม อรรถศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา ในปัจจุบัน) ได้สนับสนุนเงินงบประมาณโครงการละ 48,000 บาท (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, 2546) แต่ในฐานะผู้ปฏิบัติอย่างครูภูมิปัญญาไทยต่างให้ทัศนะในเรื่องนี้ ดังที่ มนรัตน์ สารภาพ (สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550) กล่าวว่า “...หนักใจในเรื่องที่ ต้องมีเอกสารเผยแพร่จากครูภูมิปัญญาไทย บัญชีของดิฉันก็มีคนมาศึกษาดูงานค่อนข้างเยอะ แม้กระทั่งการจัดอบรมก็จะมีซีดีแจก...”

ปัญหาการคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยจากเอกสารทำให้ได้ข้อมูล ไม่ครบถ้วนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ครูภูมิปัญญาไทยหลายๆ ท่าน ได้กล่าวไว้ เช่น ประยงค์ รณรงค์ (สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2550) ได้กล่าวว่า “...ในการ เสนอแต่ละครั้ง แต่ละรุ่นมีมากกว่า 2,000 - 3,000 ราย เมื่อนำมาแยกตามเอกสารแล้ว เหลือไม่มากนัก และยังต้องนำมาเฟ้นอีกรอบหนึ่ง จากการคัดเลือกจากเอกสารทำให้เห็นว่า ยากมาก ถ้าดูจากเอกสารเพียงอย่างเดียว เพราะได้ข้อมูลไม่ครบถ้วนตามเกณฑ์ที่ กำหนดไว้ หรือบางครั้งก็สิ้นกันไป ทำให้ผู้ถูกเสนอบางส่วนที่อาจจะเป็นผู้ที่มีความสามารถ ได้ถูกคัดเลือกให้ตัดออกไป เพราะเอกสารไม่ชัดเจน...”

ปัญหาเกี่ยวกับคณะกรรมการในการประเมินผู้ที่เสนอชื่อเพื่อยกย่อง ให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย จำเป็นต้องทบทวนเพื่อความเหมาะสม ดังเช่น ประยงค์ รณรงค์ (สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2550) ได้กล่าวว่า “...ผมไปประเมินเพียงคนเดียว ไม่สามารถ ประเมินในรายละเอียดของครูภูมิปัญญาไทยทั้ง 9 ด้านได้ บางด้านผมก็รู้เรื่อง แต่บางด้าน ก็ไม่ลึกซึ้งพอ บางเรื่องที่ไม่เข้าใจก็ไม่รายละเอียดมากนัก คณะกรรมการที่ไปประเมินด้านใด ก็ควรมีความเข้าใจในด้านนั้นๆ ด้วย ดังนั้น การจัดคณะกรรมการไปคัดเลือกควรจะจัด ให้ มีความรู้ครอบคลุมกับศาสตร์ที่ไปประเมินด้วย...ปัญหากรรมการที่ไปประเมินตามภาคต่างๆ ไปสลับกับภาคอื่นก็ทำงานไม่สะดวกเท่ากับทำงานในภาคที่เขาอยู่เอง หรือถ้าเป็นไปได้ ถ้าต้องไปประเมินภาคใด ก็ควรจัดครูภูมิปัญญาไทยที่อยู่ในภาคนั้นร่วมไปด้วย...”

3) ปัญหาการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย

การจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย หมายถึง การที่ครูภูมิปัญญาไทย รวบรวมตกลึกความรู้อย่างชัดเจน จัดกระบวนการถ่ายทอดอย่างชัดเจน ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกในชุมชน ประยุกต์ผลึกความรู้สู่การปฏิบัติอย่างชัดเจน ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ ได้กล่าวถึงประเด็นเหล่านี้ไว้ เช่น กล้า สมตระกูล (สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2530) ได้แสดงความคิดเห็นว่า "...หากปราศจากความชัดเจนในการกำหนดความหมายของ ครูภูมิปัญญาไทย แล้วจะทำให้ไม่สามารถดำเนินการยกย่องได้อย่างเหมาะสม..." และสอดคล้องกับ กรรณิการ์ สัจจกุล (สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550) ที่ระบุว่า "...คำว่าภูมิปัญญา เป็นคำที่สูงส่งมากในทศวรรษของดิฉัน...ที่ดิฉันสอนลูกศิษย์มา ก็ยังไม่มี ความชัดเจน..." นอกจากนี้แล้ว การถอดองค์ความรู้เพื่อให้ได้กระบวนการทำงาน ที่ประสบความสำเร็จของครูภูมิปัญญาไทย แต่ละท่าน เป็นประเด็นสำคัญของการรวบรวม องค์ความรู้เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของ ภูมิปัญญาไทยสำหรับคนรุ่นหลังต่อไป กรรณิการ์ สัจจกุล (สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550) ได้กล่าวเสริมว่า "...เรามักเห็น ตัวเองแต่สิ่งที่จารึกได้ จารึกในแผ่นดิน คือ วิถีคิด กระบวนการคิด ทำอย่างไรจึงจะบันทึก กระบวนการคิดของท่านผู้นั้น ถ้า สกศ. ยังมี ครูภูมิปัญญาไทยอีก 500 คน บันทึกวิถีคิด เราได้องค์ความรู้ พอเราได้องค์ความรู้เป็นสิ่งที่ทุกคนพอเห็นแล้วกระทบจิตใจ ว่านี่เลยภูมิปัญญา ...เบื้องหลังตัวตนคืออย่างไร เขาคิดอย่างไร และออกมาอย่างไร..." รวมทั้งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ที่กล่าวว่า การขาดความรู้ ความเข้าใจ และยอมรับภูมิปัญญาไทยอันเนื่องจากการเห็นคุณค่า และความสำคัญ ของภูมิปัญญาสากลและวัฒนธรรมตะวันตกมากเกินไป ส่งผลให้ ความเป็นตัวเองและ ความมีศักดิ์ศรี ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ถดถอย เหือดหายไปทุกขณะ

1.5 แนวทางการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย

จากผลการวิจัยนี้ ได้นำไปสู่การส่งเสริมให้มีการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ต่อไปอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง อีกทั้งยังสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในการให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย ดังปรากฏ ใน มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิ อนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดี ของท้องถิ่นและ ของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากร ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล และยั่งยืน

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ยังได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ในมาตรา 80 วงเล็บสาม วงเล็บสี่ วงเล็บห้า และวงเล็บหก กล่าวคือ มาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม (3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบ ให้สอดคล้องกับ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษา แห่งชาติกฎหมายเพื่อ พัฒนาการศึกษานาชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและ บุคลากรทางการศึกษาให้ ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝัง ให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่น ในการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (4) ส่งเสริม และสนับสนุนการกระจาย อำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กร ทางศาสนา และเอกชน จัดและ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐาน คุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและ สอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ (5) ส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาวิจัยใน ศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ และเผยแพร่ข้อมูลผลการศึกษา วิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากรัฐ และ (6) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รัก สามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงาม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ระบุไว้ใน มาตรา 84 วงเล็บหก ว่า รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้าน เศรษฐกิจ (6) ดำเนินการให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม คุ่มครอง ส่งเสริมและขยาย โอกาส ในการประกอบอาชีพของประชาชนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมทั้งส่งเสริมและ สนับสนุน การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เพื่อใช้ในการผลิตสินค้า บริการ และการประกอบอาชีพ

ส่วนนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ ทรัพย์สินทางปัญญาและพลังงานได้ระบุไว้ ในมาตรา 86 วงเล็บสอง ดังนี้ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ ทรัพย์สินทางปัญญา และพลังงาน (2) ส่งเสริมการประดิษฐ์หรือการค้นคิดเพื่อให้เกิด ความรู้ใหม่ รักษาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งให้ความคุ้มครอง ทรัพย์สินทางปัญญา

สำหรับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนครู ภูมิปัญญาไทย ได้ระบุไว้อย่างชัดเจน ในมาตรา 289 มีสาระบัญญัติกล่าวคือ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ

วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการ ศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับ มาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย

จากผลการวิจัยนี้ได้แบ่งแนวทางการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย เป็น 2 ระยะคือ ก่อนดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย และภายหลังการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย ทั้งนี้แนวทางการปฏิบัติดังกล่าวเป็นแนวทางที่สมควรได้รับการส่งเสริม เพื่อการพัฒนา ครุภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง เช่น ควรส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มสนใจทุกกลุ่ม ดังที่ ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า “...ควรปรับรูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยใช้การโฆษณาผ่านสื่อ เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน วิทยุท้องถิ่น โทรทัศน์ โปสเตอร์ แจกจ่ายไปตามโรงเรียนต่างๆ เพราะแน่นอนว่า ทุกชุมชนจะต้องมีโรงเรียน และโรงเรียนจะรู้ว่าแต่ละชุมชนมีครุภูมิปัญญา...” นอกจากนี้ ในการเขียนเอกสารแบบเสนอครุภูมิปัญญาไทย ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550) ได้เสนอแนวทางว่า “...แทนที่จะมีการเขียนเสนอชื่อ ตามแบบโดยหน่วยงาน หรือผู้ทรงภูมิปัญญาเองอาจทำการนำเสนอมาเป็นวิดิทัศน์ โดยมีนักวิชาการช่วยเหลือ เพื่อให้การนำเสนอประวัติและองค์ความรู้ต่างๆ มีความหลากหลาย เนื่องจากครุภูมิปัญญาไทย บางคนไม่เข้าใจกรอบความหมายครุภูมิปัญญาไทย...” เช่นเดียวกับ ประยงค์ รณรงค์ (สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2550) ได้ให้ข้อเสนอแนะการจัดทำเอกสาร เพื่อเสนอการคัดเลือกครุภูมิปัญญาไทยว่า “...น่าจะทำเอกสารที่เป็นแบบฟอร์มให้ไปกรอกข้อมูล ที่สำคัญ ก็พอไม่จำเป็นต้องเขียนรายละเอียดมากไป จะทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้อง และตรงกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้...”

สำหรับแนวทางภายหลังการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย กรรณิการ์ สัจจกุล (สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550) ได้เสนอแนวทางการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยภายหลังการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติแล้วว่า “...ควรจะบันทึก วิธีคิดที่จะไม่ได้หยุดแค่นี้ จะพัฒนาไม่หยุดยั้ง แล้วจะพัฒนาไปอีกเป็นร้อยสิ่ง พันสิ่ง หมื่นสิ่ง นั่นคือความก้าวหน้า...” สมคิด พรหมจ้อย (สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550) กล่าวเพิ่มเติมว่า “...การเก็บรวบรวมองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยควรมีระบบ Internet เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเป็น Website เฉพาะของครุภูมิปัญญา...” หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ควรมีแผนงานให้ครุภูมิปัญญาพัฒนาตนเอง

ภายหลังจากที่ได้รับการยกย่องอย่างชัดเจน มีการสัมมนาและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ดังที่ ประยงค์ รัตนรงค์ (สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2550) “...ควรที่จะกระตุ้นให้ครูภูมิปัญญาไทย ใช้ความรู้เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติ กระตุ้นให้เกิดความอยากทำประโยชน์ และสนับสนุน ครูภูมิปัญญาไทยอย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดความรู้สึภาคภูมิใจ รวมทั้งอำนวยความสะดวกอย่างเต็มที่ ครูภูมิปัญญาไทย ควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญ แต่สถานการณ์และสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ครูภูมิปัญญาไทย ควรพัฒนาตนเอง เช่น การนำเทคโนโลยีเข้ามาเสริมผนวกกับวิชาการ ที่ตนเองมีอยู่...สกศ. ควรมีแผนงานให้ครูภูมิปัญญาไทยในแต่ละด้านได้ไปศึกษาเพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาตนเอง ควรมีการให้ครูภูมิปัญญาไทยร่วมวิจัยกับสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงาน หรือการจัด สัมมนาแต่ละด้าน โดยสกศ. เป็นหน่วยงานเชื่อมระหว่างครู กับหน่วยงานต่างๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กัน และได้ความรู้ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น...”

ในการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการทำงานของครูภูมิปัญญาไทย มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากครูภูมิปัญญาไทยทุกคนได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้แก่ ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งต้องได้รับสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างเพียงพอ ดังเช่น ประยงค์ รัตนรงค์ (สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า “...ครูภูมิปัญญาไทยทุกคน มีกิจกรรมอยู่ตลอด ถ้าสามารถทำให้เขาเข้าถึงแหล่งทุนหรือการช่วยเหลือจะดีมาก หากหน่วยงานใดมีทุนหรือการสนับสนุนช่วยเหลือ สกศ. น่าจะเป็นผู้ประสานงานในการ แจ่งข่าว หรือช่วยเหลือครูภูมิปัญญาไทย ให้เข้าถึงการสนับสนุน หรือแหล่งทุนได้ง่ายขึ้น เพราะครู บางท่านอาจจะไม่สามารถดำเนินการด้วยตัวเอง หรือช่วยเหลือให้ครูเขียนโครงการ เพื่อเสนอ แก่แหล่งทุน...”

ความสำคัญของการสรุปองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยที่ได้รายละเอียด ทั้งกระบวนการคิด จนพัฒนาจนเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่างๆ และมีการรวบรวม อย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับสิ่งใหม่ๆ ที่ครูภูมิปัญญาไทยได้สร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างเป็น ระบบจึงมีความสำคัญยิ่งต้องสามารถทำให้เข้าถึงได้ง่ายเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการ นำความรู้เหล่านี้ไป ประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริง ดังที่ ประยงค์ รัตนรงค์ (สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2550) กล่าวว่า “...ครูภูมิปัญญาไทยไม่ได้หยุด อยู่กับที่มีการวิเคราะห์ มีการพัฒนาอยู่เรื่อย เพราะฉะนั้น ในการเก็บข้อมูลครูภูมิปัญญาไทย เริ่มแรกต้องมีการบันทึก องค์ความรู้ไว้แต่ละปี แต่ละช่วงเปลี่ยนไปอย่างไร ควรบันทึกไว้ เพื่อเห็นความเคลื่อนไหว พัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ...” ดังนั้น จึงควรมีการจัดทำเป็นเอกสาร ตำรา หรือการเผยแพร่ ความรู้ของ ครูภูมิปัญญาไทยในอินเทอร์เน็ต

สิ่งที่สำคัญในการสนับสนุนครุภูมิปัญญาไทยให้สร้างเครือข่ายที่พร้อมในการจัดกิจกรรมการศึกษา ส่งเสริม และสนับสนุนชุมชนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 ในมาตรา 7 และมาตรา 11 มีสาระบัญญัติ ได้แก่

มาตรา 7 การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบ ให้ดำเนินการเพื่อเป้าหมายในเรื่อง ดังต่อไปนี้

- (1) ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคม ที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคงและคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ตามแนวทางการพัฒนาประเทศ
- (2) ภาคีเครือข่ายเกิดแรงจูงใจและมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา

มาตรา 11 เพื่อประโยชน์ในการจัดและพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อดำเนินการในเรื่อง ดังต่อไปนี้

- (1) จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ เช่น แหล่งการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้
- (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของภาคีเครือข่าย เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- (3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคีเครือข่าย ได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากรและเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการดำเนินงาน

สอดคล้องกับ ประยงค์ รณรงค์ (สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2550) ที่กล่าวว่า “...การสร้างเครือข่ายของครุภูมิปัญญาไทยต้องร่วมมือ และช่วยเหลือกัน ครุภูมิปัญญาไทยยังไม่รู้จักกันเท่าที่ควร สกศ.ต้องมีแผนงานหรือโครงการด้านครุภูมิปัญญาไทยว่า นโยบายของครุภูมิปัญญาไทยคืออะไร เป้าหมายของครุภูมิปัญญาไทยคืออะไร เพื่อให้ก้าวไปสู่อะไร ความสัมพันธ์ระหว่าง สกศ.กับครุภูมิปัญญาไทย ครุภูมิปัญญาไทยกับครุภูมิปัญญาไทย ต้องสัมพันธ์กัน...”

1.6 ผลการศึกษาของคํารู้และจัดการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทย เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่น

ตามทีสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้จัดแบ่งประเภทครูภูมิปัญญาไทย เป็น 9 ด้าน คือ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณีและ ด้านโภชนาการ นั้น ส่วนใหญ่ครูภูมิปัญญาไทยในแต่ละด้านได้จัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมที่เป็นการบูรณาการด้วยกัน บางประเด็น ปัญหาของท้องถิ่นจะจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการศึกษาเน้นสาระนำ แต่ได้เชื่อมโยงและ สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและการพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นสาระ ด้านสังคม เข้าใจด้วยกันในลักษณะบูรณาการ เช่น ครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรมที่สังสมความรู้จากการถ่ายทอดความรู้จากคนใกล้ชิด ในครอบครัวและชุมชน การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก ตลอดจนการแสวงหาความรู้ เพิ่มเติม นำองค์ความรู้มา พัฒนาสิ่งของเครื่องใช้หรือผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับอุตสาหกรรมและ หัตถกรรมการคิดค้นสิ่ง ประดิษฐ์ที่วัสดุเหลือใช้หรือทรัพยากรในท้องถิ่น ประยุกต์ ทำผลิตภัณฑ์ใช้ในชุมชน ก่อให้เกิดความมั่งคั่งสอาดออม พอมีพอกิน หรือภูมิปัญญาไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ที่หาทางแก้ปัญหาจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การขาดเงิน ในการลงทุน ขาดนิสัยการ อุดออม จึงจัดการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจขึ้นก่อน หลังจากนั้น จึงใช้การศึกษาเพื่อสร้างระบบ การออมทรัพย์ การจัดระบบบัญชี การพัฒนาศักยภาพ การเรียนรู้ให้กับสมาชิกของกองทุน สร้างนิสัยความสามัคคี การมีส่วนร่วม การถือสัจจะ ในการดำรงชีวิตร่วมกัน ซึ่งเป็นการ บูรณาการสาระของการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม ผสมกลมกลืนกันในลักษณะองค์รวม ที่เป็นองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น ได้อย่างครบวงจร ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ที่ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาไทย มีลักษณะความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ แวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาไทย เป็นกระบวนการทัศน์ในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์ รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างของชีวิต และภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุล ในการพัฒนาการทางสังคม ตลอดเวลา

1.7 การขาดช่วงของการสืบทอดภูมิปัญญาไทยต่อเด็กและเยาวชนไทย

การขาดช่วงของการสืบทอดภูมิปัญญาไทยจากครูภูมิปัญญาไทยสู่เด็กและ เยาวชนไทย มีสาเหตุจากหลายประการคือ ประการแรก การขาดการยอมรับภูมิปัญญาไทย ซึ่งเกิดจากการที่ประเทศไทยมีการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางมาเป็นระยะ

เวลานาน ทำให้ “วัฒนธรรมกรุงเทพฯ หรือวัฒนธรรมเมืองหลวง” ซึ่งรับวัฒนธรรมตะวันตก เข้ามาผสมผสานมีอิทธิพลครอบงำไปทั่วประเทศ ส่งผลต่อความเป็นตัวของตัวเอง คัดค้านความคิดริเริ่มในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นถูกดูถูกดูแคลนว่าคร่ำครึไม่ทันสมัย ขาดความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาของตน ประการที่สอง การรับภูมิปัญญาใหม่เข้ามา อย่างขาดความระมัดระวัง ไม่คิดพิจารณาให้ถ่องแท้ว่าสิ่งใดเหมาะสมและไม่เหมาะสมกับ สังคมไทย เช่น การทำการเกษตรเชิงเดี่ยว การรับประทานอาหารขยะ เป็นต้น ประการที่สาม การดำรงชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบันผิดปกติ การละทิ้งบ้านโดยการ อพยพมาทำงานในเมือง ขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยระหว่างรุ่นต่อรุ่น ประการที่สี่ ระบบการศึกษาที่แปลก แยกชีวิตกับชุมชน และกระบวนการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาไทย โดยเห็นได้จากการศึกษาไทย ที่ผ่านมาได้ละเลยกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ภายนอกโรงเรียนที่เป็นแหล่ง ภูมิปัญญา เพราะมุ่งแต่วิชาที่สอนที่โดยไม่ได้เชื่อมโยง เข้าสู่การดำเนินชีวิตจริง นอกจากนี้ ระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ยังมุ่งแต่การผลิตกำลังคนสนองความต้องการของภาคเศรษฐกิจ และสังคมสมัยใหม่ จนกล่าวได้ว่าเป็นบทบาทและเป้าหมายหลักของระบบการศึกษา กลายเป็นค่านิยมครอบงำประชาชนที่ต่างพากันอาศัยระบบการศึกษาเป็นบันไดไต่เต้า สู่ฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนั้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาการในการรับช่วง ของการพัฒนาภูมิปัญญาไทย เป็นไปอย่างยั่งยืน ควรมีการดำเนินการดังนี้ ประการแรก มีการกระตุ้นให้ครูภูมิปัญญาไทย ใช้ศักยภาพของตน ในการมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินกิจกรรมการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย และการบรรจุ องค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยในหลักสูตรทุกระดับ ประการที่สอง มีการส่งเสริมและ สนับสนุนให้ครูภูมิปัญญาไทยปฏิบัติงานในพื้นที่ของตนเป็นหลักตามวิถีชีวิตของตน เป็นการสร้างและพัฒนาพื้นที่ของตนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ต้นแบบ หรือ ศูนย์การเรียนรู้ ภูมิปัญญาไทยที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice) อันเป็นองค์ความรู้ ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริงสามารถแก้ปัญหาที่ประสบมาแล้วให้เกิดผลสำเร็จ ที่เป็นเลิศได้ และสามารถเป็นแบบอย่างหรือเป็นแนวทางแก้ปัญหา ให้กับคนอื่นๆ ที่จะต้อง ดำเนินการในลักษณะเดียวกันได้ของครูภูมิปัญญาไทยที่บุคคล ในชุมชนหรือบุคคล จากสถานที่อื่นมาศึกษาในเรื่องที่ครูภูมิปัญญาด้านนั้นๆ เชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่อง ประการที่สาม ส่งเสริมกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ของ ครูภูมิปัญญาไทยให้รับใช้ ในสถานการณ์ปัจจุบันได้ และประการที่สี่ ส่งเสริมการเสนอ และเผยแพร่ผลงานของ ครูภูมิปัญญาไทย อย่างสมสมัยด้วยสื่อต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งสังคมในประเทศ และต่างประเทศ

1.8 การถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้วยการศึกษาตามอัธยาศัย

จากผลการวิจัยพบว่า ครูภูมิปัญญาไทยเกิดการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ โดยเป็นการเรียนรู้ตามวิถีชีวิต วิถีธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้ผ่านกระบวนการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เช่น พ่อแม่ บรรพบุรุษ ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น ที่เกิดจากการรับและสั่งสมความรู้ ทักษะ เจตคติ และจากประสบการณ์จริง ด้วยการบอกสอน การพูดคุย การสังเกต การดูตัวอย่างจากผู้ใหญ่ ผู้รู้ และผู้มีประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น ครูภูมิปัญญาไทยมีการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ เช่น การจักสาน การเป็นช่างเหล็ก ช่างไม้ อาชีพหัตถกรรมในครัวเรือน จากครอบครัวและเครือข่าย เป็นต้น จึงสอดคล้องกับหลักการศึกษิตตามอัธยาศัย (อุดม เขยกิจวงศ์, 2544) ที่กล่าวว่า เป็นการศึกษิตที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อมวลชน จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต

นอกจากนี้ ครูภูมิปัญญาไทยยังมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จากการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นระหว่างการทำนาคำเนินชีวิต การทำงาน และเรียนรู้ได้จากแหล่งต่างๆ ทั้งจากครอบครัว ชุมชน โรงเรียน ที่ทำงาน ศูนย์การเรียนรู้ วัด มัสยิด โบสถ์ สถานประกอบการ ห้องสมุด หรือเรียนจากพ่อแม่ พี่น้อง ครูอาจารย์ เพื่อน นักปราชญ์ ผู้อาวุโส พระ ผู้นำศาสนา ตลอดจนคนคนต่างๆ ทั่วไป และเรียนรู้ได้จากสื่อต่างๆ ทั่วไป ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ จึงสอดคล้องกับหลักการศึกษิตตลอดชีวิต (อุดม เขยกิจวงศ์, 2544) ที่กล่าวว่า การศึกษิตตลอดชีวิตเป็นการศึกษาในภาพรวมทั้งหมด เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย โดยในแต่ละช่วงชีวิตบุคคล อาจได้รับการศึกษิตรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบผสมผสานกัน เป็นการศึกษา ที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล สัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง ทั้งนี้ เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงชีวิต

1.9 สื่อการสอนในการถ่ายทอดความรู้

จากการสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาไทย พบว่า มีปัญหาส่วนหนึ่งคือ การถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบต่างๆ เนื่องจากครูภูมิปัญญาไทยบางท่านมีความรู้ความสามารถมาก

แต่ไม่สามารถถ่ายทอดได้ดีกับทุกกลุ่มเป้าหมาย ที่มีเพศ วัย ระดับความรู้ที่แตกต่างกัน เช่น สามารถถ่ายทอดได้ดีกับผู้ใหญ่ แต่ไม่ได้ผลดีเท่าที่ควรเมื่อถ่ายทอดความรู้กับเด็ก สื่อการสอนจึงช่วยแก้ปัญหาเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ ทำให้ผู้เรียน มีความเข้าใจตรงกัน และเกิดประสบการณ์ร่วมกันในเรื่องที่เรียน นอกจากนี้ การใช้สื่อ การสอน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ เนื้อหาบทเรียน ที่ยุ่งยากซับซ้อนได้ง่ายขึ้นในระยะอันสั้น และสามารถช่วยให้เกิดความรู้ ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจมากขึ้น ช่วยให้เกิดช่องว่างในการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น การใช้สื่อวีซีดี ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้เห็นทั้งภาพและเสียง ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ถึง รายละเอียดที่ผู้สอนต้องการจะถ่ายทอดได้อย่างชัดเจน อีกประการหนึ่งคือการใช้สื่อการสอน ช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับผู้เรียน ทำให้เกิดความสนุกสนานและไม่เบื่อ ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนมากขึ้น รวมทั้งสามารถนำความรู้ใน รูปแบบสื่อการสอน ไปเผยแพร่ได้อย่างไม่จำกัด เวลา สถานที่ การเก็บความรู้ในรูปแบบ สื่อการสอน เช่น ซีดีเสียง วีซีดี ฯลฯ จึงมีประโยชน์ เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ การเก็บความรู้ ในรูปแบบสื่อการสอน จะทำให้สามารถเก็บไว้ได้ นานเท่าที่ต้องการ ดังนั้นถึงแม้ว่าศิลปิน ผู้ถ่ายทอดอาจจะเสียชีวิตไปแล้ว แต่ความรู้ที่เก็บไว้ ในรูปแบบสื่อการสอนสามารถนำมา เผยแพร่ได้ตลอดไป ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงควรจะดำเนินการเก็บรักษาความรู้ใน รูปแบบสื่อการสอน เพื่อที่จะสามารถดำรงรักษา ความรู้ที่ครูภูมิปัญญาแต่ละท่านได้ ถ่ายทอดนั้นไว้ได้ตลอดไป

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

2.1.1 จากผลการวิจัยขององค์ความรู้ภาพรวมของครูภูมิปัญญาไทยเพื่อ การพัฒนา การศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม ได้ภาพรวมขององค์ความรู้ 9 ด้าน ไม่ว่าจะเป็น องค์ความรู้ ด้านเกษตรกรรม องค์ความรู้ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม องค์ความรู้ด้าน การแพทย์ แผนไทย องค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์ความรู้ ด้านกองทุน และธุรกิจชุมชน องค์ความรู้ด้านศิลปกรรม องค์ความรู้ด้านภาษาและ วรรณกรรม องค์ความรู้ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และองค์ความรู้ ด้านโภชนาการ ดังนั้น จึงควรมีการรวบรวมภาพรวมในแต่ละรุ่นแต่ละปีของครูภูมิปัญญาไทยในแต่ละด้าน เช่นนี้ออย่างสม่ำเสมอ และควรมีการถอดรหัส กระบวนการคิดของครูภูมิปัญญาไทย ในแต่ละด้านอย่างชัดเจน เพื่อสามารถถ่ายทอด องค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย สู่ประชาชนทั่วไปได้อย่างทั่วถึง ซึ่งภาพรวมขององค์ความรู้ นี้ควรต้องมีการจัดทำเป็นฐาน

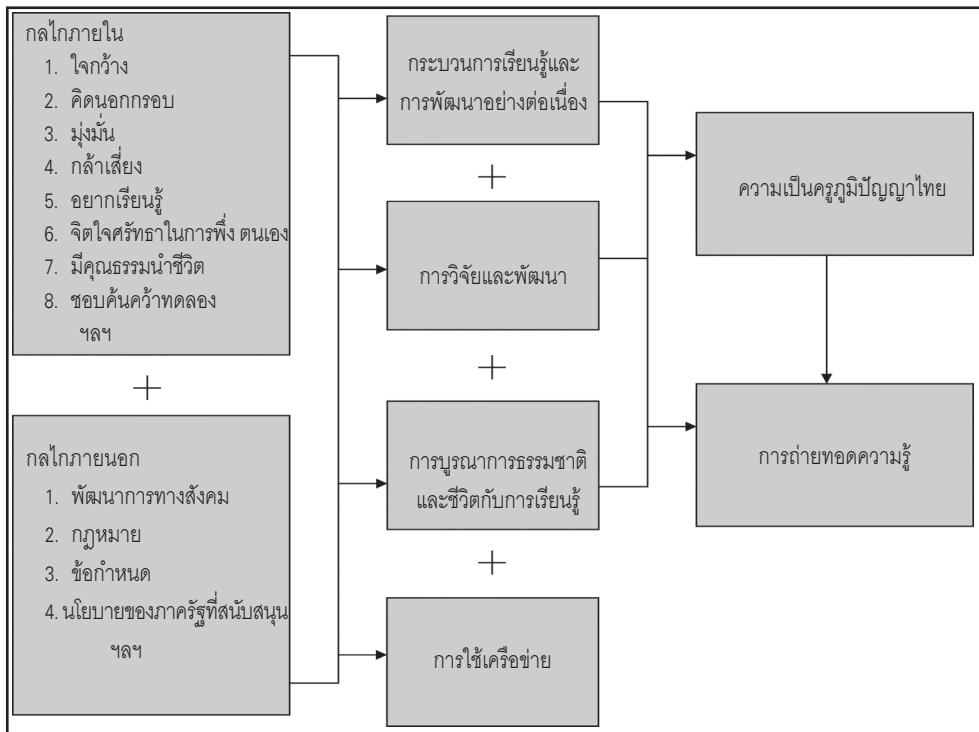
ข้อมูลของครูภูมิปัญญาไทยที่สามารถเปิดเผยและชัดเจน เพื่อสถานศึกษาหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งบุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงได้อย่างง่าย และสะดวกโดยอาจจัดทำ เป็นฐานข้อมูลในเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือ CD-ROM เป็นต้น เนื่องจากองค์ความรู้ของ ครูภูมิปัญญาไทยเหล่านี้เป็นความรู้ที่เป็นองค์รวมซึ่งได้จากประสบการณ์ตรงจึงสามารถ นำไปพัฒนาการศึกษาได้ทั้ง 3 รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาในระบบการศึกษา นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเฉพาะการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย จะสามารถนำความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเหล่านี้ไปใช้ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ทางวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสมในแต่ละท้องถิ่น

องค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์หรือคนในชุมชน ความรู้ด้านจิตใจ ความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรม ค่านิยม ความเป็นเอกลักษณ์ ของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีความสำคัญยิ่งที่จำเป็นต้องถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้นองค์ความรู้ภาพรวมของครูภูมิปัญญาไทยแต่ละท่าน จึงทรงคุณค่ามหาศาล สมควรที่ประชาชนทุกคนต้องตระหนักถึงความสำคัญในเรื่อง ครูภูมิปัญญาไทยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องโดยควรสอดแทรกเรื่องดังกล่าวให้เข้า สู่วิถีชีวิตของคนไทยทุกคนในทุกรูปแบบและทุกลักษณะเพื่อความเข้าใจในเรื่องนี้ ได้อย่างแท้จริง

2.1.2 จากผลการวิจัยกลไกของการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยครูภูมิปัญญาไทย ที่พบว่า มีกลไกของการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้มี 2 ส่วน คือ กลไกภายในตัวครูภูมิปัญญาไทย ได้แก่ กลไกที่มีอยู่ในตัวครูภูมิปัญญาไทยเอง ทั้งความรู้ ความคิด และความมุ่งมั่นในใจ ความมีจิตใจ ศรัทธาในการพึ่งตนเอง การมีคุณธรรมนำชีวิต การมีความคิดนอกกรอบ การชอบค้นคว้าทดลอง การมีใจกว้าง กล้าเสี่ยง อยากรเรียนรู้ เป็นต้น สำหรับกลไกภายนอก ตัวครูภูมิปัญญาไทย ได้แก่ พัฒนาการทางสังคม กฎหมาย ข้อกำหนด และนโยบายของ ภาครัฐที่สนับสนุน รวมทั้งบุคคลรอบข้าง งบประมาณ เป็นต้น ซึ่งกลไกภายในและกลไก ภายนอกเหล่านี้ มีการบูรณาการเป็นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องของครูภูมิปัญญาไทย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการนำความในส่วนนี้ไปถ่ายทอดสู่การปฏิบัติให้ชัดเจน หน่วยงานและนักวิชาการทุกส่วนที่เกี่ยวข้องต้องรวมพลังพัฒนากลไกการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวให้สู่การปฏิบัติของประชาชนได้อย่างจริงจัง สถาบันการศึกษา ทุกรูปแบบจำเป็นต้องปลูกฝังความเป็นครูภูมิปัญญาไทยสู่ประชาชนรุ่นต่อไป **ดังแผนภาพที่ 3** แสดงการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนโดยครูภูมิปัญญาไทย

แผนภาพที่ 3 ความเป็นครูภูมิปัญญาไทย

2.1.3 จากผลการวิจัยกระบวนการเรียนรู้พัฒนาตนเองของครูภูมิปัญญาไทย พบว่า ครูภูมิปัญญาไทยได้เรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา ประกอบกับการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง การลองผิดลองถูก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนทนากับผู้อื่น ตลอดจนการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยวิธีการต่างๆ การศึกษาดูงานจริงจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ กระบวนการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทยจึงจำเป็นต้องเน้น “กระบวนการไฝหาคความรู้” (ดังแผนภาพครูภูมิปัญญาไทย) เป็นสำคัญ ซึ่งต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นการวิจัยและพัฒนา เน้นการบูรณาการธรรมชาติและชีวิตกับการเรียนรู้และการใช้เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ครูภูมิปัญญาไทย ไม่ยึดติดตำรา รู้จักการทำงานร่วมกัน โดยมุ่งประโยชน์ของคนในชุมชนเป็นหลัก ทำเรื่องยากให้เป็น เรื่องง่าย แก้ปัญหาที่จุดเล็ก ดังนั้น การถอดรหัสกระบวนการเรียนรู้พัฒนาตนเองของ ครูภูมิปัญญาไทย จึงมีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการเรียนรู้ของคนทุกคน ไม่ว่าจะ เป็นวัยเด็กหรือวัยผู้ใหญ่เนื่องจาก กระบวนการไฝหาคความรู้เหล่านี้จะสามารถปลูกฝัง ให้แก่เด็กไทยทุกคน ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง และหากเป็นวัยผู้ใหญ่ที่ประสบวิกฤตในชีวิต หากมีกระบวนการไฝหาคความรู้ รู้จักคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ อย่างบูรณาการแล้วย่อมนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ประสบ อยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทย จึงมีความเกี่ยวข้องกับ การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นอย่างดี

ดังนั้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย ด้วยศึกษาตามอัธยาศัยจึงควรมีแนวทางการดำเนินการดังนี้ 1) สถาบันครอบครัว ควรสนับสนุนข้อมูล ข่าวสาร เสริมความรู้ใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้ ให้กับครูภูมิปัญญาไทย ตลอดจนสนับสนุนให้ครอบครัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัว ครูภูมิปัญญาไทย ให้มีความพร้อมที่จะจัดการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับคนในชุมชน และประชาชนทั่วไป 2) สถาบันสื่อมวลชน ควรเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้และศูนย์ข้อมูลซึ่ง จัดบริการให้ประชาชนทั่วไป รวมทั้งให้ความร่วมมือเป็นเครือข่ายความรู้กับครูภูมิปัญญาไทย รวมถึงการร่วมมือในการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยกับครูภูมิปัญญาไทย เพื่อเผยแพร่ องค์ความรู้ ครูภูมิปัญญาไทยไปได้อย่างกว้างขวาง 3) แหล่งชุมชน แหล่งนันทนาการ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ควรเป็นแหล่งจัดการศึกษาตามอัธยาศัย และเป็นแหล่งความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย และทรัพยากรท้องถิ่นนั้น 4) สถาบันการศึกษาควรเป็นแหล่งจัดการศึกษาตามอัธยาศัยและ แหล่งความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย โดยการจัดกิจกรรม ตลอดจนสนับสนุนในด้านบุคลากร ทรัพยากร สื่อ รวมถึงการสนับสนุน ในด้านการสร้าง องค์ความรู้ใหม่ๆ ร่วมกับครูภูมิปัญญาไทย เพื่อเผยแพร่ต่อไป 5) หน่วยงานต่างๆ ของรัฐ และองค์กรเอกชนหรือมูลนิธิหรือสมาคมควร เป็นแหล่ง จัดการศึกษาตามอัธยาศัยและ เป็นแหล่งความรู้ครูภูมิปัญญาไทย โดยการ จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ ครูภูมิปัญญาไทย ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของ หน่วยงาน รวมถึงการส่งเสริมสนับสนุน ในด้านอื่นๆ แก่ครูภูมิปัญญาไทย เช่น งบประมาณ บุคลากร สถานที่

2.1.4 จากผลการวิจัยสภาพปัญหาและแนวทางการดำเนินการยกย่อง ครูภูมิปัญญาไทยที่ว่า สภาพการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยสามารถสรุปได้เป็น 4 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย

2.1.4.1 นโยบายและแผนงานในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการ จัดการศึกษา

แนวทางในการดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการ ศึกษา ที่ระบุไว้ในนโยบายและแผนงานในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาแบ่ง ได้เป็น 4 แผนงาน ได้แก่

แผนงานที่ 1 การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

แผนงานที่ 2 การส่งเสริม การสำรวจและการวิจัยเรื่องภูมิปัญญา
ในการจัดการศึกษา

แผนงานที่ 3 การยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

แผนงานที่ 4 การบริหารและจัดการในการนำภูมิปัญญา
ไปสู่การจัดการศึกษา

ซึ่งในแต่ละแผนงานมีการกำหนด วัตถุประสงค์ เป้าหมาย มาตรการ
และวิธีการดำเนินการไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ภูมิปัญญาไทยถูกนำเข้าสู่ระบบการศึกษา
อย่างเหมาะสม และมีเอกภาพเชิงนโยบายในการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อสร้างพลังขับเคลื่อน
ที่เกิดจากความรอบรู้ของคนไทยกลุ่มหนึ่งให้กับสังคมไทยในอนาคต

2.1.4.2 หน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เป็นหน่วยงานที่มี

บทบาทสำคัญ ในการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วย
งานภาครัฐ และภาคเอกชนทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับงานด้าน
ภูมิปัญญาไทย เช่น สถานศึกษา สถาบันราชภัฏวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียน สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการประถม
ศึกษาอำเภอ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงสาธารณสุข องค์การและ
มูลนิธิต่าง ๆ ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น และสื่อมวลชน

2.1.4.3 ขั้นตอนและวิธีการสรรหาครูภูมิปัญญาไทย
การสรรหาครูภูมิปัญญาไทยมีขั้นตอน ดังนี้

1) เสนอชื่อบุคคลเพื่อประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นของ
ครูภูมิปัญญาไทยต่อ สกศ. โดย (1) มีหนังสือขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ
และเอกชน สถานศึกษาทุกระดับ ครูภูมิปัญญาไทย เครือข่ายครูภูมิปัญญาไทยและผู้สนใจ
ทั่วไป และ(2) ประกาศเชิญชวนให้หน่วยงานและบุคคลส่งประวัติและผลงานของบุคคลที่
สมควรได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทยผ่านสื่อมวลชน แชนงต่าง ๆ และ
ผ่านเว็บไซต์ของที่ <http://www.onec.go.th>

2) คณะทำงานคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย พิจารณาคัด
เลือกรอบแรก

3) คณะทำงานคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยระดับภาค

4) คณะทำงานคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยพิจารณาคัด
เลือกรอบสุดท้าย

5) ประกาศผลการยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย
โดยเลขาธิการสภาการศึกษา

2.1.4.4 คณะกรรมการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย

คณะทำงานสรรหาครูภูมิปัญญาไทยมาจากการนำวิชาการครูภูมิปัญญาไทย และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานด้านภูมิปัญญาไทย มีองค์ประกอบดังนี้
ที่ปรึกษาคณะทำงานประธานคณะทำงาน คณะทำงาน เลขาธิการและผู้ช่วยเลขาธิการ
คณะทำงานสรรหาครูภูมิปัญญาไทยมีหน้าที่จัดทำและปรับปรุงเกณฑ์การสรรหา
ครูภูมิปัญญาไทย จัดทำกรอบการดำเนินงานการสรรหาครูภูมิปัญญาไทย พิจารณา
คัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย จัดทำเอกสารเผยแพร่ผลงานและประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติ
ครูภูมิปัญญาไทย

จะเห็นได้ว่า การดำเนินการยกย่องและเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย เป็น
หนึ่งในแนวทางการดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา เพื่อให้ ภูมิปัญญา
เป็นฐานรากและเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนและ พัฒนาเศรษฐกิจ
การเมือง สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และสนับสนุนให้ ครูภูมิปัญญาไทยมีบทบาท
เสริมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา รวมทั้ง ให้แบบอย่างและชี้นำด้านวิธี
คิด วิธีการเรียนรู้ และการดำเนินชีวิต

คณะวิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรจัดการดำเนินการยกย่องครู ภูมิปัญญาไทย
ต่อไป และควรดำเนินการยกย่องอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี เพื่อส่งเสริมขวัญและกำลังใจ
ของครูภูมิปัญญาไทยที่ทำงานอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ และควรมีการยกย่อง สนับสนุน
ครูภูมิปัญญาไทยให้ดำเนินงานของตนเองต่อไปได้ด้วยตนเอง ภายหลังจากที่มีการยกย่อง
ครูภูมิปัญญาไทยแล้ว โดยกระตุ้นให้เกิดการใช้ศักยภาพของครูภูมิปัญญาไทยให้มากขึ้น
การมีปัจจัยสนับสนุนการทำงานของครูภูมิปัญญาไทยควรต้องมีสถาบันวิชาการในท้องถิ่น
ช่วยเหลือ สนับสนุนการทำงาน ของครูภูมิปัญญาไทย

การกำหนดกรอบความหมายของครูภูมิปัญญาไทย การกำหนดเกณฑ์ใน
การพิจารณาคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยควรมีการทบทวนให้ชัดเจน โดยเน้น กระบวนการ
คิดของครูภูมิปัญญาไทยในการถ่ายทอดและการปลูกฝังความรู้สู่ประชาชนภายใต้มิติทาง
วัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น และควรมีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง ทำหน้าที่คัดเลือก ยกย่อง
ส่งเสริม สนับสนุนและช่วยเหลือครูภูมิปัญญาไทยในทุกๆ เรื่อง นับตั้งแต่กระบวนการถ่าย
ทอดความรู้สู่ชุมชน การจัดทำเอกสาร บทความเผยแพร่ความรู้ ครูภูมิปัญญาไทย และ
การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ประกอบการใช้สื่อ ประเภทต่างๆ อย่างเหมาะสม กับ
บริบทวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น

นอกจากนี้ ควรมีการประสานงานแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในลักษณะรูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ครุภูมิปัญญาไทยที่ครอบคลุมตั้งแต่หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานในภาคเอกชน หน่วยงานมูลนิธิ สถาบันการศึกษาทุกระดับ นักวิชาการ ประชาชน ผู้สนใจร่วมกัน โดยต้องประสานงานกับองค์กรท้องถิ่น ซึ่งมีความใกล้ชิด กับชุมชนมากที่สุด ร่วมกันยกระดับความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยที่มีอยู่เดิม มาใช้ในสถานการณ์ใหม่ ที่เป็นปัจจุบันมากขึ้น เพื่อความเข้าใจของบุคคลทั่วไปได้ง่ายขึ้น

2.2 ข้อเสนอแนะทั่วไปในการวิจัย

2.2.1 หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการพัฒนา เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) เป็นต้น ประสานงานและเชื่อมโยงกับ ครุภูมิปัญญาไทยที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ ในการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และประสบการณ์ เพื่อการดำเนินงานและพัฒนาภูมิปัญญาไทยในแต่ละด้านอย่างต่อเนื่อง สามารถดำเนินการได้ในหลายลักษณะ เช่น การส่งเสริมให้ครุภูมิปัญญาไทยมีบทบาทมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในระบบการศึกษา ในการบูรณาการภูมิปัญญาไทย เข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่เน้นให้กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนมาอยู่ที่การปฏิบัติจริงจากครุภูมิปัญญาไทย ไม่ใช่ นำองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย เข้าสู่ในห้องเรียน เป็นต้น

2.2.2 ควรมีหน่วยงานที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างครุภูมิปัญญาไทยกับหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องในหลากหลายกิจกรรม เช่น การส่งครุภูมิปัญญาไทยไปร่วมสัมมนาหรืออบรมในศาสตร์ที่ต้องการเรียนรู้กับสถาบันที่เกี่ยวข้อง เช่น ส่งครุภูมิปัญญาไทยไปเรียนรู้ด้านการแพทย์แผนไทยเพิ่มเติมที่กระทรวงสาธารณสุข เรียนรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่กับกระทรวงเกษตรหรือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาอาจจะเป็นผู้ประสานงานหรือหาหน่วยงานมารองรับด้านการประสานงานให้เกิดขึ้น โดยหน่วยงานนี้อาจจะทำหน้าที่ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ กล่าวคือในเชิงรุกจะเป็นผู้หาข่าวสารข้อมูลด้านการจัดอบรม สัมมนา ตลอดจนหาแหล่งเรียนรู้ และเผยแพร่ให้กับครุภูมิปัญญาไทย ส่วนเชิงรับคือ ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานด้านการอบรม สัมมนา ระหว่างหน่วยงานกับครุภูมิปัญญาไทย เป็นต้น นอกจากนี้ควร จะจัดหาแหล่งทุนให้กับครุภูมิปัญญาไทย เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าที่พัก เป็นต้น

2.2.3 การจัดตั้งศูนย์ความรู้ภูมิปัญญาไทย เพื่อให้มีแหล่งสำหรับการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยของชุมชนนั้นๆ อาจเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น บ้านของครูภูมิปัญญาไทย วัด ศาลา เวทีชาวบ้าน เป็นต้น โดยเข้าไปช่วยเสริมเพื่อให้สามารถ ใช้สถานที่นั้นๆ เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยศูนย์นี้จะประกอบด้วยพื้นที่ที่ใช้ในกิจกรรม ที่หลากหลาย เช่น ห้องแสดงผลงานของครูภูมิปัญญาไทย โดยแยกตามศาสตร์ 9 ด้าน ห้องจัดนิทรรศการ ใช้จัดนิทรรศการหมุนเวียนตลอดทั้งปี ห้องประชุมเพื่อใช้ในการประชุม สัมมนาด้านภูมิปัญญาไทย หรือการจัดงานหรือกิจกรรมอื่นๆ ห้องขายของที่ระลึก ที่เป็นผลงานของครูภูมิปัญญาไทย มุมสื่อต่างๆที่ใช้เผยแพร่ผลงาน เช่น มุมเอกสารเผยแพร่ มุมวีดิทัศน์ เกี่ยวกับประวัติและผลงาน ที่จัดจำหน่ายเพื่อหารายได้เลี้ยงศูนย์ส่วนหนึ่ง เป็นต้น

2.2.4 ทำให้เกิดกระบวนการในการสร้างเครือข่ายครูภูมิปัญญาไทยขึ้น โดยการ รวบรวมครูภูมิปัญญาไทยในแต่ละศาสตร์ และสร้างเป็นเครือข่ายขึ้น โดยมีการจัดกิจกรรมให้มาพบปะหรือติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น การหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานของครูภูมิปัญญาไทยได้ รวมทั้งเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างครูภูมิปัญญาไทยทั่วประเทศให้รู้สึกร่วมกัน ไม่ถูกทอดทิ้งหรือดำเนินการอยู่โดยลำพัง โดยในเบื้องต้นอาจจะต้องมีการจัดตั้งเป็น คณะกรรมการที่มาจากตัวแทนของครูภูมิปัญญาไทย และมีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนในด้านที่ต้องการความช่วยเหลือเบื้องต้น โดยในการดำเนินการควรจะทำให้ คณะกรรมการเป็นผู้ผลักดันให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นการดำเนินการ โดยตัวแทนของครูภูมิปัญญาไทยอย่างแท้จริง

2.2.5 จัดตั้งสภาภูมิปัญญาไทย เพื่อเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนความรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาของครูภูมิปัญญาไทย

1) จัดตั้งสถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและเผยแพร่ภูมิปัญญาไทย การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลเป็น ปัจจัยสำคัญในการทำงานต่อภาพพจน์ของบุคคลและหน่วยงานตลอดจน องค์กรต่างๆ

2) การยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทยจะต้องมีกระบวนการให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ตระหนักและเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาไทย ซึ่งครูภูมิปัญญาไทยจะเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับเยาวชน ซึ่งเป็นผู้เรียนรู้องค์ความรู้จากครูภูมิปัญญาไทย และเป็นคนรุ่นต่อไปที่จะสืบทอดและขยายองค์ความรู้ของภูมิปัญญาไทยต่อไป

2.2.6 เพื่อให้เกิดการพัฒนาการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย ด้วยการศึกษาดูตามอรัยาศัย ควรจะมีแนวทางการดำเนินการดังนี้

1) สถาบันครอบครัวควร สนับสนุน ข้อมูล ข่าวสาร เสริมความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้ให้กับ ครูภูมิปัญญาไทย ตลอดจนสนับสนุนให้ครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัว ครูภูมิปัญญาไทย ให้มีความพร้อมที่จะจัดการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับคนในชุมชน และประชาชนทั่วไป

2) สถาบันสื่อมวลชน ควรเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้และศูนย์ข้อมูล ซึ่งจัดบริการให้ประชาชนทั่วไป รวมทั้งให้ความร่วมมือเป็นเครือข่ายความรู้กับ ครูภูมิปัญญาไทย รวมถึงการร่วมมือในการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยกับ ครูภูมิปัญญาไทย เพื่อให้เผยแพร่องค์ความรู้ครูภูมิปัญญาไทยไปได้อย่างกว้างขวาง

3) แหล่งชุมชนแหล่งนันทนาการ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ควรเป็นแหล่งจัดการศึกษา ตามอัธยาศัยและเป็นแหล่งความรู้ครูภูมิปัญญาไทย โดยการส่งเสริมให้จัดแสดงความรู้ เกี่ยวกับการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและวัฒนธรรม ตลอดจนประเพณีของท้องถิ่น โดยองค์ความรู้ดังกล่าวต้องสอดคล้องกับองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย และทรัพยากร ท้องถิ่นนั้น

4) สถาบันการศึกษา ควรเป็นแหล่งจัดการศึกษาตามอัธยาศัยและแหล่งความรู้ ของครูภูมิปัญญาไทย โดยการจัดกิจกรรม ตลอดจนสนับสนุนในด้านบุคลากร ทรัพยากร สื่อ รวมถึงการสนับสนุนในด้านการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ร่วมกับครูภูมิปัญญาไทย เพื่อเผยแพร่ ต่อไป

5) หน่วยงานต่างๆ ของรัฐ และองค์กรเอกชนหรือมูลนิธิหรือสมาคม ควรเป็นแหล่ง จัดการศึกษาตามอัธยาศัยและเป็นแหล่งความรู้ครูภูมิปัญญาไทย โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ครูภูมิปัญญาไทยที่สอดคล้องกับ จุดมุ่งหมายของหน่วยงานรวมถึง การส่งเสริมสนับสนุนในด้านอื่นๆ แก่ครูภูมิปัญญาไทย เช่น งบประมาณ บุคลากรสถานที่

2.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.3.1 ควรศึกษาปัจจัยการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทยในแต่ละด้านทั้ง 9 ด้าน เพื่อหน่วยงานในด้านการศึกษจะได้เสริมสร้างปัจจัยการเรียนรู้ที่สำคัญให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

2.3.2 ควรส่งเสริมการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ระหว่างนักวิจัยเพื่อการพัฒนา ครูภูมิปัญญาไทย หน่วยงานราชการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนา องค์ความรู้เพื่อแก้ปัญหาสำคัญของชาติและหรือของโลก เช่น การผลิตพลังงานทดแทน การแก้ไขภาวะวิกฤตโลกร้อน

2.3.3 ควรศึกษาถึงรูปแบบการขยายผลองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยให้เกิดการยอมรับและเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ

2.3.4 ควรศึกษารูปแบบการศึกษาตามอรรถศาสตร์จากการปฏิบัติที่ดีเลิศของภูมิปัญญาไทย (Best Practices) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ และ การศึกษานอกโรงเรียนให้มากขึ้น

2.3.5 ควรศึกษาถึงความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ขององค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย เพื่อให้ผลประโยชน์การเพิ่มคุณค่าในเชิงธุรกิจในระดับชาติให้มากขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กนกวรรณ รุกขชาติ. แนวเนมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียน สายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้านในศตวรรษที่ 21. วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษาออกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.2541.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. สรุปผลโครงการ: ศึกษากระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาอาชีพโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2540.

กรมพัฒนาชุมชน. [ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา : www.cddweb.cdd.go.th [2 พฤศจิกายน 2550]

กรมสุขภาพจิต. คู่มือดูแลสุขภาพจิตเด็กวัยเรียน สำหรับผู้ปกครอง. กรุงเทพฯ : กรมสุขภาพจิต, 2544.

กรมสุขภาพจิต. คู่มือส่งเสริมสุขภาพจิตนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาสำหรับครู พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : กรมสุขภาพจิต, 2544.

กรรณิกา ชมดี. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะ กรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.

กรรณิการ์ สัจกุล. อาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. แนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง. [ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา : <http://www.moac.go.th/builder/sfec/index.php?page=539&clicksub=539>

[2 มกราคม 2551]

กฤษณ์ ฤทธิ์เดชา. ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3. สนทนากลุ่ม, 10 กันยายน 2550.

กฤษณ์ ฤทธิ์เดชา. ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3. สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2550.

กล้า สมตระกูล. ที่ปรึกษาสำนักงานบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2550.

กำพล แสนบุญเรือง. การมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดการศึกษา

- โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด. ปรินญาณิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- กิตติพิศ ศิริสุตร. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตร ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหาร การศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- กุลธร เลิศสุริยะกุล ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดสมุทรปราการ. สันทนาการกลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การคิดเชิงบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : ชัดเชสมิเดีย, 2549.
- เกษม พิพัฒเสถียรธรรม. OTOP นักสู้ชาวบ้าน นักการตลาดชุมชน. กรุงเทพมหานคร. เอดาร์บิซิเนส, 2547.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการ จัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2541.
- คณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. คู่มือการสรรหาและคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546.
- จำรัส บุญเรือง. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาใน เขตชนบทของโรงเรียนประถมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนบ้านโนนทอง และ โรงเรียนบ้านท่าลี่. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2537.
- จุฑามาศ คำทอง. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการผลิตที่ยั่งยืนของชุมชน. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย เชียงใหม่. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- ไจร์จัน นวมารค. วิธีการและผลของการให้ความรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ ผู้นำท้องถิ่นด้านวนเกษตร : การศึกษาเฉพาะกรณี. วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตร์ มหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหา วิทยาลัย, 2538.
- ฉอาน วุฒิกรรมรักษา. ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในโครงการสร้างงาน ในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ได้รับรางวัลดีเด่น
ของตำบลคุ้ม พยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

เฉลย พูนสวน. วารสารสำนักตรวจการและติดตามประเมินผล สำนักงานปลัดกระทรวง
ศึกษาธิการ ฉบับที่ 5/257 ประจำเดือน ตุลาคม - พฤศจิกายน พ.ศ. 2547

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วิทยา
นิพนธ์ ปริญญาครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2543.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ประชาธิปไตยกับการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา,
2541.

เชาวนี แก้วตาปี. การศึกษาสภาพ และความต้องการของโรงเรียน ที่จะให้ชุมชนมีส่วน
ร่วมในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
ศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี,
2543.

โตสกุล และคณะ. การสังเคราะห์องค์ความรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการความรู้เพื่อชุมชน
เป็นสุขในภาคอีสาน : กรณีเครือข่ายอินแบ่งปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสานและ
ชุมชน ศีระะอโศก. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชน
เป็นสุข, 2548.

ถวัลย์ มาศจรัส. หัวหน้ากลุ่มพัฒนานโยบายด้านภูมิปัญญาและการท่องเที่ยว สำนัก
งานเลขาธิการสภาการศึกษา. สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2550.

ไทยโพสต์. [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา : http://www.thaipost.net/index.asp?bk=xcite&post_date=12/Sep/2550&news_id=148020&cat_id=200100 [15 กันยายน 2550]

นภดล ทองลิ้ม. พลังธุรกิจ 2020. กรุงเทพฯ: นวัตกรรม, 2542.

นริวรรณ พรหมชุบ และคนอื่น ๆ . การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการการศึกษาประจำ
โรงเรียนในโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน จังหวัด
ขอนแก่น. ขอนแก่น คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.

นฤมล บุณนิม. การศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการถ่ายทอดของครูไทยในอดีตและ
ปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาวิชาสารัตถศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

นิตยา บุตรศรี. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ

โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์
การศึกษา นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.

บังอร ฝ่ายสัจจา.) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการจัดการเรียนการสอนการศึกษานอก
โรงเรียนในจังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, ชลบุรี :
มหาวิทยาลัยบูรพา, 2546.

บังอร อ้วนล้ำ. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก : ศึกษา
เฉพาะกรณี อำเภอมะนัง จังหวัดอุบลราชธานี. ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตร
มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2540.

บัญญัติ แก้วส่อง. รูปแบบทางสังคม - จิตวิทยา สำหรับอธิบายการมีส่วนร่วมของ
ประชาชน ในการพัฒนา. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิตมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒประสาธิต, 2531.

บุญคิด วัชรศาสตร์. คุรุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 2. สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2550.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น , 2535.

บุษบัน ศรีสารคาม. การใช้สื่อพื้นบ้านในงานการศึกษานอกระบบ : กรณีศึกษาหมอลำ
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.

เบญจพร เกียรติกำจรวงศ์. การศึกษาแนวทางการจัดการการเรียนการสอนกลุ่มสาระ
การเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยการใ้
ภูมิปัญญาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปะ
ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ปกาสิต ตราชั้นต้อง. สภาพการดำเนินการการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัด
สำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, กาญจนบุรี : มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น, 2548.

ประกอบ คุปรัตน์. การเป็นหุ้นส่วนของชุมชนในการพัฒนาและบทบาทขององค์กรพัฒนา
เอกชนไทยในกระแสโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการประสานงานองค์กร
พัฒนาเอกชน ภาคกรุงเทพมหานคร, 2528.

ประพล ตระการไทย. รายงานโครงการปรับปรุงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน

- โดยวิธีทำสัญญาเงื่อนไขเป็นกลุ่มในโรงเรียนนาวิพันธุ์. อัดสำเนา, 2546.
- ประพันธ์ วรรณบวร. การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการดำเนินงานองค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาจังหวัดนครราชสีมา. โครงการศึกษาค้นคว้าด้วย ตนเอง ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543.
- ประยงค์ วรรณรงค์. คุรุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1. สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2550.
- ปราณี ต้นตยานบุตร. ภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อส่งเสริมกรุงเทพ, 2522.
- พงศ์ธร โพธิ์พูลศักดิ์. การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของคุรุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- พนม สอนศิลป์. ผู้อำนวยการกองกลาง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติการศึกษาเอกชน. สันทนาการกลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550.
- พอล สตาร์ก. การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา. แปลโดย ชนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. [ออนไลน์]. 2547 . แหล่งที่มา : <http://www.northphc.org/doc/net.doc> [13 กันยายน 2550]
- พระครูพิทักษ์นันทคุณ. คุรุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1. สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2550.
- พัชรี สอนแก้ว. การแนะแนวผู้ปกครองเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : ดวงกลม, 2536.
- พุดมีสาร อัครคะพู. นักวิชาการศึกษา สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาระบบการเรียนรู้ สันทนาการกลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550.
- พุทธทาสภิกขุ. หลักธรรม/ธรรมบรรยาย. [ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา : <http://www.buddhadasa.com/rightstudydham/itibath4.html> [13 กันยายน 2550]
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. การมีส่วนร่วมของประชาชน. วารสารพัฒนาชุมชน. 27 (กุมภาพันธ์ 2531) : 24.
- ภัทรนันท์ คลื่นแก้ว. การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.
- ภารดี มหาขันธ์ และคณะ. แบบแผนการเรียนรู้ชนบทไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ :

- สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ทบวงมหาวิทยาลัย, 2542.
- มนรัตน์ สารภาพ. คุรุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3. สันทนาการกลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550.
- มนรัตน์ สารภาพ. คุรุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3. สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2550.
- มณฑรา ธรรมบุศย์. การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา : <http://edu.chandra.ac.th/teacherAll/mdra/data/PBL.doc> [15 ธันวาคม 2550]
- มูลนิธิอิทธิธรรม. วิทยุธรรมมีกัตถประโยชน์. [ออนไลน์]. 2545. แหล่งที่มา: <http://www.thaimisc.com/freewebboard/php/vreply.php?user=dokgaew&topic=2111> [9 กันยายน 2550]
- เมืองทอง เขมมณี. การเสริมพลังอำนาจ.[ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา : <http://advisor.anamai.moph.go.th/hph/letter02/emp.html> [13 กันยายน 2550]
- เมตต์ เมตต์การุณจิตต์. การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน ของคณะกรรมการบริหาร การศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาล ในจังหวัดนครราชสีมา วิทยานิพนธ์ปริญญา ศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2541.
- ยศ สันตสมบัติ. ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา อย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ : นนทบุรีการพิมพ์, 2542.
- ยินดี เจ้าแก้ว. มององค์รวมต้องเห็นองค์รวมทั้งหมด. [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา : <http://www.nstlearning.com/~hussachai/?cat=16> [10 ธันวาคม 2550]
- ying กীরติบุรณะ. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัด นครปฐม. สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2550.
- รักชนก ไสภาพิศ. การมีส่วนร่วมและความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการจัดการอาชีว ศึกษารองโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนในจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.
- รัชนุช สละโวหาร. บทบาทผู้ส่งสารของหวังเต๊ะในการถ่ายทอดความรู้โดยผ่านสื่อ พื้นบ้านประเภทลำตัด : ศึกษาเฉพาะกรณี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร มหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- รัชพล บัจจุบันุญย์. กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยทรงดำ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2538.
- รัตน์ะ บัวสนธ์. การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา

ท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในภาคกลางตอนล่าง. ปรินญาณิพนธ์ การศึกษา ดุขฎิบัณฑิต, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสาณ มิตร, 2535.

รัตนา โตสกุล และคณะ. 2548. การสังเคราะห์องค์ความรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการ ความรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขในภาคอีสาน : กรณีเครือข่ายอินแปง ปราชญ์ชาวบ้าน ภาคอีสาน กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข. ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5. สุวีริยาสาส์น, 2538.

ลักษณา เต็มศิริกุลชัยและสุชาดา ตั้งทางธรรม. ภาคิเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ. กรุงเทพฯ มหานคร: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2541.

วรพจน์ พุ่มตระกูล. การจัดการองค์ความรู้ของชุมชนในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2541.

วรรณชนก จันทชุม และคณะ. รายงานการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนและ การสนับสนุนทางสังคม ในการป้องกันโรคเอดส์ ในบ้านเสมา ตำบลหนองแบน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.

วรรณิ จันทรศิริ. ว่าด้วยคำพิเกี่ยวกับภูมิปัญญา. สารสถานภาษาไทย 3,2 (เมษายน มิถุนายน. 2539) : 171-179.

วัชระ สกุด ณ มรรคา. การศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วม ของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา ขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.

วิจารณ์ พานิช. การจัดการความรู้คืออะไร ไม่ทำไม่รู้. [ออนไลน์]. (2547). แหล่งที่มา : http://www.kmi.or.th/document/KM_HA.doc [2 มกราคม 2551]

วิทยา นนทน์ภา. ปัจจัยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์]. 2550. <http://school.obec.go.th/bpr/704.3.htm> [20 ตุลาคม 2550]

วิรัช วิรัชนิการวรรณ. การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : บทบาทขององค์กร ในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2535.

วิศนี ศิลตระกูล. อดีตผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน. สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550.

วิศิษฐ์ วังวิญญู. “ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเป็นกระบวนการ,” ใน คู่มือกระบวนการ ศาสตร์ และ ศิลป์แห่งการหันหน้าเข้าหากัน. วิศิษฐ์ วังวิญญู, วิธาน สุวานะรุทณ์

- และณัฐพิศ วังวิญญู. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วงน้ำชา), หน้า 78-80.
- วีระ มีเหมื่อน. ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 2. สนทนากลุ่ม, 10 กันยายน 2550.
- ศรัญญา รุ่งนทรรัตน์. ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงานกับแนวโน้มการลาออกจากองค์การศึกษากรณี องค์การเภสัชกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ศิริพงษ์ แพทยานนท์. ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 5. สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2550. ศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัย. การตั้งใจ [ออนไลน์]. 2549. แหล่งที่มา : <http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/42032/42032-03-1.html> [15 ธันวาคม 2550]
- สมคิด พรหมจ้อย. อาจารย์สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550.
- สมทรง แสงตะวัน. ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 2. สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2550.
- สมบัติ สุวรรณพิทักษ์. ผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียนกระทรวงศึกษาธิการ. สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2551.
- สมพร สุทัศน์ีย์, ม.ร.ว. จิตวิทยาการปกครองชั้นเรียน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.
- สมยศ นาวิการ และผุสดี รุมาคม. ทฤษฎีองค์กรและพฤติกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ พิมเนศ, 2520.
- สมยศ นาวิการ. การบริหาร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2538.
- สรณพงษ์ บัวโรย. ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3. สนทนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550.
- สรณพงษ์ บัวโรย. ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3. สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2550.
- สัมพันธ์ อุปลา. การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาโรงเรียน ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.
- สามารถ จันทร์สุรย์ และประทีป อินแสง. การศึกษากับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, 2541.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สรุปผลการสัมมนาเรื่องการจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. [ออนไลน์]. 2544. แหล่งที่มา : <http://www.onec.go.th/move/seminar/penpan/indexpenpan.htm> [19 พฤศจิกายน 2550]
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. เอกสารคู่มือการสรรหาและคัดเลือก ครูภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2546.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนายั่งยืนของประเทศไทย : รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร. กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินติ้ง, 2549.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. การพึ่งตนเอง. [ออนไลน์] (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา : <http://www.rdpb.go.th/rdpb/TH/BRANDSITE/home.aspx> [30 ธันวาคม 2550]
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. เศรษฐกิจพอเพียง [ออนไลน์] (ม.ป.ป.) แหล่งที่มา : http://www.rdpb.go.th/rdpb/TH/BRANDSITE/theproject_s02.aspx [3 มกราคม 2551]
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. หลักเกณฑ์การคัดเลือกศิลปินแห่งชาติ. [ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา : <http://www.culture.go.th/info.php?&YY=2548&MM=9&DD=5> [18 พฤศจิกายน 2550]
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้โครงการพัฒนาส่วนราชการ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ในส่วนราชการ. [ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา : http://www.opdc.go.th/oldweb/thai/frame_kpi_49/handbook_2549.doc [14 ตุลาคม 2550]
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. รายงานการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาไทยกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างอาชีพ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 5 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2549.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. เอกสารอัดสำเนาเรื่อง ทำเนียบครูภูมิปัญญาไทย

- รุ่นที่ 1-4. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549.
- สุชาติ รั้งสินันท์. สพช.กับการเรียนรู้จากการปฏิบัติ. ใน หนังสือที่ระลึกประจำปีสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน. นครปฐม: สำนักพิมพ์พิสิทส์เซ็นเตอร์, ป.ป.ป.
- สุทธิชา ชูเชิด. งานวิจัยเรื่องผลการใช้กลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการปรับตัวด้านสัมพันธภาพกับเพื่อนของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. [ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา : <http://www.thaiedresearch.org/result/detail.php?id=300> [19 ธันวาคม 2550]
- สุนทร ยุทธชนะ. นักวิชาการ สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. สนนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550.
- สุนทรี ขนาดนิต. คุรุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3. สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2550.
- สุรพล เพ็งแจ่ม. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี. อุดรธานี, 2545.
- สุนทร กิจนิตยชีวี. ที่ปรึกษาวิทยาลัยการจัดการทางสังคม. สนนากลุ่ม, 30 พฤศจิกายน 2550.
- สุนทร กิจนิตยชีวี. ที่ปรึกษาวิทยาลัยการจัดการทางสังคม. สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2550
- เสน่ห์ จามริก. นานาพรรณชนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารการศึกษาแห่งชาติ. 22(6) : 5 สิงหาคม-กันยายน 2531.
- เสรี พงศ์พิศ. คื่นสุ่รากเหง้า : ทางเลือกและทัศนวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, 2529.
- แสงทอง ภูศรี. แนวคิดและการปฏิบัติด้านความเป็นหุ้นส่วนระหว่างครอบครัวและโรงเรียนในการจัดการศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา, 2545.
- ไสว โฉจนะศุภฤกษ์. การจัดการความรู้. [ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา : <http://www2.diw.go.th/> [13 ตุลาคม 2550]
- องอาจ พรหมไชย. กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชาวไทยลื้อเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลด้วยสมุนไพร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- อมรวิทย์ นาครทรรพ. กระบวนการผู้ทรงคุณวุฒิด้านมาตรฐานและการประกันคุณภาพ. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2550.
- อรุณ ทิพย์วงศ์. คุรุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3. สนนากลุ่ม, 10 กันยายน 2550.

อังกูร สมคะเนย์. สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2535.

อารี เพชรผุด. จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526.

อำนาจ นาไชย. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครูอาจารย์ในการบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.

อุดม เขยกีวงศ์. แนวทางการบริหารและการจัดการ : การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2544.

อุ้นดา นพคุณ. การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนและการศึกษาอณูหน่วย. กรุงเทพฯ : บริษัทการพิมพ์, 2523.

เอกชัย กี่สุขพันธ์. การบริหารทักษะและการปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, 2533.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. แนวคิดการศึกษากับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 (พฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ 2542).

Brockett R. G and Hiemstra, R. Self-Direction in Adult Learning : Perspectives on theory and practice. London : Routledge, 1991.

Cheng , Y. C., and Townsend,T. Partnership in Secondary Initial Teacher Challenges For the Future [Online]. Available from: <http://www.163.23.207> (2000)

- Craig What is Experiential learning ? (<http://Home.uleth.ca/~eraisj/whatis.htm>), 1997.
- Delcore, H.D.. Localizing development: environment, agriculture, and memory in northern Thailand. Doctoral Dissertation. University of Wisconsin-Madison, 2000.
- Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Collier.ed.Maidenhead: McGraw-Hill,1986.
- Epstein, J. L. School-Family-Community Partnership. SAGE Journal online/ Journal, 1995.
- Gordon, S.E. We Do: Therefore, We learn.Training&Development, p.47-52 ,1993.
- Griffin, Colin. Curriculum. Theory in Adult Lifelong Education. London : Croom Helm, 1983
- Hiemstra, R. Self-Directed Learning. The International Encyclopedia of Education. Great Britain: BPC Wheatons, Exeter, 1994.
- Juch, A.. Personal Development: Theory and Practice in Management Training. Shell International, Wilen, 1983.
- Knowles, M. S. Self-Directed Learning : A Guide for Learners and Teachers. Chicago : Association Press, 1975.
- Knowles, Malcolm. The Modern Practice of Adult Education : From Pedagogy to Andragogy. New York : Combridge The Adult Education Company, 1980.
- Kolb,D.A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1984.
- Marquard M.J. Action Learning in Action: Transforming Problem and People for world Class Organization. Palo alto: Dares-Black Publishing, 1999.
- McGil,I.,and Beaty,L. Action Learning,2nd. London: KoKan Page,1995 of partnership.Vol. 8, No. 627, p. 53-61, 2001.
- Mezirow J. Transformation theory of adult learning. (In: Welton MR ed. 1995. In defense of the lifeworld: critical perspectives on adult learning. New York: State University of New York. 39-70.)
- Mezirow, J. Transformative Dimensions of Adult Learning. San Francisco:Jossey-Bass, Inc.,1991.

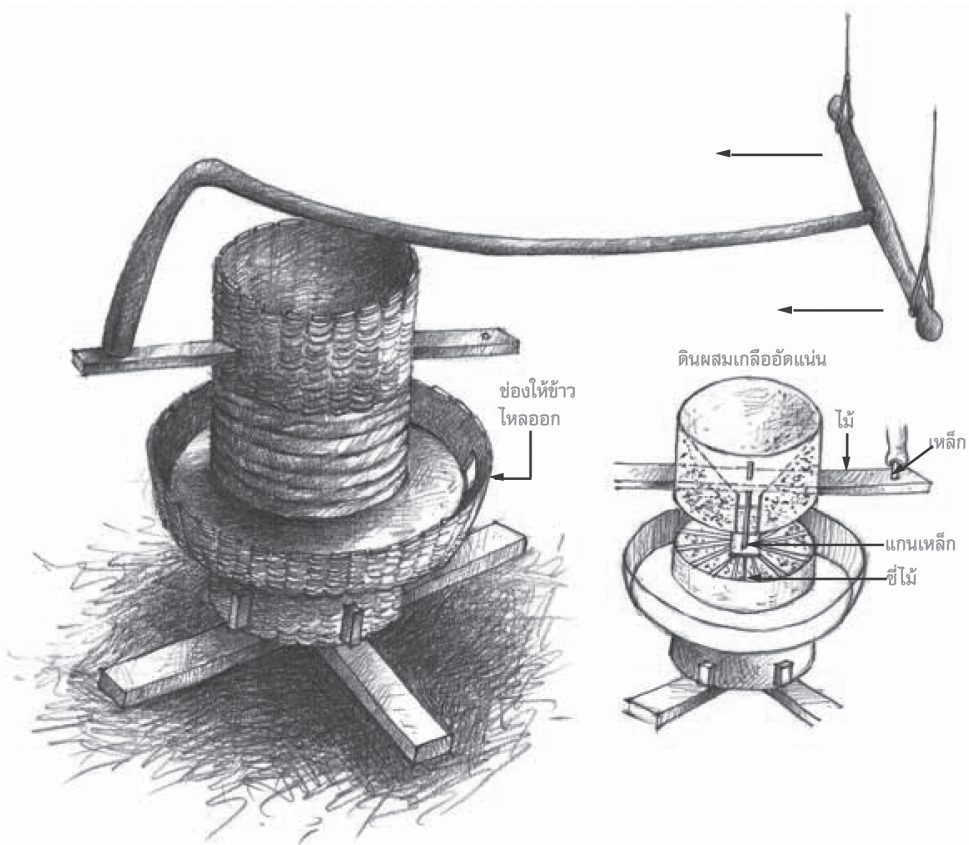

Pedler, M., Burgoyne, J., and Boydell, T. A Manager's Guide To Self-development
2nd. McGraw- Hill Publishing, 2001.

Skager, Rodney. Lifelong Education and Evaluation Practice. Oxford : Frankfurt, Unesco
Institute for Education, 1978.

Tough, Allen. The Adult's Learning Projects. Toronto, Ontario : The Ontario Institute
for Studies in Education. PP.95-96, 1979.

Wright, K., and Stegelin, D.. Biography of Family Involvement Research a School,
Family, Community Partnership: Fine Network & Harvard Family Research Project.
Journal articles, 2003.

ภาคผนวก

กรอบการสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาไทย

วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย
2. เพื่อศึกษากลไกของการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจรที่ยั่งยืนซึ่งเกิดขึ้นจากครูภูมิปัญญาไทย

1. กรอบการสัมภาษณ์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ในการสร้างองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย

1.1 ท่านพัฒนาองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ประเภทใด อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

1.2 ท่านได้พบปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง โปรดยกตัวอย่างประกอบ

2. กรอบการสัมภาษณ์กลไกและวิธีการของการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา

2.1 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ท่านจัด ส่งเสริมการศึกษาในชุมชน มีอะไรบ้าง อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

2.2 ท่านมีหลักการจัดกิจกรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

2.3 ท่านมีขั้นตอนการจัดการและการบริหารกิจกรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

2.4 ท่านส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

2.5 ท่านได้คำนึงถึงขนบธรรมเนียม และแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในการจัดกิจกรรม หรือไม่ อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

2.6 ท่านได้สร้างเครือข่ายอย่างไรในการจัดกิจกรรมของท่าน โปรดยกตัวอย่างประกอบ

2.7 ท่านได้นำแหล่งการเรียนรู้ มาใช้ในการจัดกิจกรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

2.8 ท่านพบปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

3. กรอบการสัมภาษณ์กลไกและวิธีการของการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา เศรษฐกิจ

3.1 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ท่านจัด ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นมีอะไรบ้าง อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

3.2 ท่านมีหลักการจัดกิจกรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

3.3 ท่านมีขั้นตอนการจัดการและการบริหารกิจกรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

3.4 ท่านส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนา เศรษฐกิจในท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

3.5 ท่านได้คำนึงถึงขนบธรรมเนียม และแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในการจัดกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

3.6 ท่านใช้หลักการการพึ่งตนเองและหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

3.7 ท่านได้คำนึงถึงขนบธรรมเนียม และแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในการจัดกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

3.8 ท่านได้นำแหล่งการเรียนรู้ มาใช้ในการจัดกิจกรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

3.9 ท่านได้สร้างเครือข่ายอย่างไรในการจัดกิจกรรมของท่าน โปรดยกตัวอย่างประกอบ

3.10 ท่านพบปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

4. กรอบการสัมภาษณ์กลไกและวิธีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคม

4.1 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ท่านจัด ส่งเสริมการพัฒนาสังคม มีอะไรบ้าง อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

4.2 ท่านมีหลักการจัดกิจกรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

4.3 ท่านมีขั้นตอนการจัดการและการบริหารอย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

4.4 ท่านส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ทั้งชั้นวางแผน ปฏิบัติ และประเมินผล อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

4.5 ท่านได้คำนึงถึงขนบธรรมเนียม และแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในการจัดกิจกรรม หรือไม่ อย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

4.6 ท่านได้สร้างเครือข่ายอย่างไรในการจัดกิจกรรมของท่าน โปรดยกตัวอย่างประกอบ

4.7 ท่านได้นำแหล่งการเรียนรู้ มาใช้ในการจัดกิจกรรมอย่างไร โปรดยกตัวอย่างประกอบ

4.8 ท่านพบปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

ประเด็นการสนทนากลุ่ม

ครั้งที่ 1

1. การค้นหา เกณฑ์การคัดเลือก การดำเนินการคัดเลือกและการประกาศ ยกย่องครุภูมิปัญญาไทย ควรจะมีแนวทางเพื่อให้เกิดความสำคัญและเหมาะสมดีขึ้นไปได้อย่างไร
2. การประกาศและเผยแพร่ ความรู้ ความสามารถและทักษะที่เกิดจากการ สัมผัสประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอด ต่อนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั้งในการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยควรเป็นอย่างไร
3. กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการศึกษารูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างไร ทั้ง
 - 3.1 การศึกษาในระบบ
 - 3.2 การศึกษานอกระบบ
 - 3.3 การศึกษาตามอัธยาศัย
4. กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย เพื่อเกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ ในท้องถิ่นอย่างครบวงจรควรเป็นอย่างไร ทั้งในด้าน
 - 4.1 ด้านการศึกษา
 - 4.2 ด้านเศรษฐกิจ
 - 4.3 ด้านสังคม
5. กลไกของการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ในท้องถิ่นอย่างครบวงจรมีอะไรบ้างและควรดำเนินการอย่างไร
6. ประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ครั้งที่ 2

1. การประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร ให้กับองค์กร บุคคลต่างๆ ดำเนินการเสนอบุคคลที่สมควรจะได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทย เพื่อให้เกิดความทั่วถึงและครอบคลุมภูมิปัญญาไทยทุกด้านควรมีวิธีการที่เหมาะสมอย่างไร

2. การช่วยเหลือ ประสานงานเบื้องต้นสำหรับผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อเพื่อเป็นครูภูมิปัญญาไทย เพื่อให้ได้เตรียมตัวสรุปองค์ความรู้ ควรมีการดำเนินการอย่างไร

3. การประเมินและขั้นตอนการพิจารณาผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อเพื่อประกาศเป็นครูภูมิปัญญาไทย ท่านคิดว่ามีวิธีการพิจารณา คัดเลือก ตรวจสอบ เพื่อให้ได้บุคคล ที่เป็นบุคคลที่เหมาะสมที่สุดควรเป็นอย่างไร

4. การสรุปองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยในการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทย ควรมีรูปแบบอย่างไรบ้าง

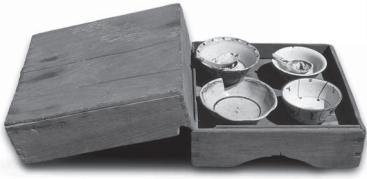
- การสรุปองค์ความรู้
- การเสนอผลงาน
- การเผยแพร่ผลงาน

5. มีปัจจัยสนับสนุน ที่จะช่วยให้การเผยแพร่องค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจรอย่างไรบ้าง

6. แนวทางการสนับสนุนดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยได้มีการพัฒนาความรู้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ควรเป็นอย่างไร

7. ประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

คณะนักวิจัย

การดำเนินงานวิจัย

เรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้
เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

ที่ปรึกษา

ดร.อรรุจ จันทวานิช

นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล

ดร.จิรพรธน ปุณเกษม

นายถวัลย์ มาตจรัส

เลขาธิการสภาการศึกษา

ที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา

ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษา
และพัฒนาการเรียนรู้

หัวหน้ากลุ่มพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

นักวิจัย

นักวิจัยดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้ โดยการสังเคราะห์และวิเคราะห์ ข้อมูลจาก
เอกสารครุภูมิปัญญาไทยตามที่ สกศ. จัดให้และเก็บข้อมูลภาคสนามและสรุปรายงาน
ประกอบด้วยบุคคล ได้แก่

1. รศ. ดร.อาชัญญา รัตน์อุบล

หัวหน้าโครงการจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ผศ. ดร. สารีพันธ์ุ ศุภวรรณ

3. ดร. ปาน กิมปี

4. ผศ. ดร. วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา

5. ดร. วรรัตน์ อภินันท์กุล

6. นางสาวณัฐฐลัักษณ ศรีมีชัย

นักวิจัยผู้ช่วย

ดร.นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

นางสาวณัฐตรา แทนขำ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

คณะผู้จัดทำเอกสาร

รายงานการวิจัยเรื่อง
แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้
เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร

ที่ปรึกษา

ดร.อ่ำรุ่ง จันทวานิช	เลขาธิการสภาการศึกษา
นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล	ที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา
ดร.จิรพรรณ ปุณเกษม	ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษา และพัฒนาการเรียนรู้
นายถวัลย์ มาศจรัส	หัวหน้ากลุ่มพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ผู้เรียบเรียงองค์ความรู้จากงานวิจัย และบรรณาธิการ

ดร.นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
--------------------------	------------------------------

พิสูจน์อักษร

นายวิชา สนวนานนท์	
นายสมชาติ สมญาติ	เจ้าหน้าที่โครงการฯ

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช้หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นใช้ในการศึกษาหาความรู้
เพื่อประโยชน์ต่อไป